МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ГОТОВНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ ВИХОВАНЦІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0124
спеціальності: 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
Г. М. Шаблиста

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент О. О. Самсонова

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент Л. М. Шульга

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«____» _____20__ року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Шаблистій Ганні Миколаївні

1. Тема роботи: «Формування у майбутніх вихователів готовності до педагогічної взаємодії з батьками вихованців»
Керівник роботи: Самсонова Олена Олександрівна, доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти
(затверджені наказом ЗНУ від «02» квітня 2025 р. №468-с)

2. Строк подання студентом роботи:_____

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): проаналізувати сутність поняття «педагогічна взаємодія» в науковому дискурсі та з’ясувати його значення в контексті професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти; визначити психолого-педагогічні особливості формування готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, вимоги до їхньої професійної підготовки; окреслити вплив цифровізації освітнього середовища та розвитку soft skills на готовність майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками; охарактеризувати сучасні форми та методи підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, напрями вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів; розробити методичні рекомендації з підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками.

5. Перелік графічного матеріалу: 5 таблиць, 10 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Самсонова О. О.	25.12.24 р.	25.12.24 р.
Розділ 1	Самсонова О. О.	18.01.25 р.	18.01.25 р.
Розділ 2	Самсонова О. О.	12.06.25 р.	12.06.25 р.
Висновки	Самсонова О. О.	24.09.25 р.	24.09.25 р.
Додатки	Самсонова О. О.	03.11.25 р.	03.11.25 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2.	Написання вступу	грудень	виконано
3.	Написання першого розділу	лютий-березень	виконано
4.	Написання другого розділу	квітень-травень	виконано
5.	Написання висновків	вересень	виконано
6.	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7.	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
8.	Захист	грудень	

Студент _____ Шаблиста Г. М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Самсонова О. О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ Шульга Л.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 95 с., 83 джерела, 10 додатків.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати ефективність форм і методів підготовки майбутніх фахівців ЗДО до взаємодії з батьками, напрями вдосконалення їхньої професійної підготовки в умовах сучасних освітніх викликів та розробити методичні рекомендації з підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками.

Об’єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців у закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження – форми, методи та напрями вдосконалення підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками в умовах сучасних освітніх викликів.

Методи дослідження: загальні методи наукового пізнання (діалектичний, логічний, аналіз і синтез, індукція, дедукція, абстрагування) – для визначення сутності поняття «педагогічна взаємодія», структури готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, а також взаємозв’язку між розвитком soft skills, цифровими компетентностями та професійною підготовкою; методи теоретичного рівня: педагогічний аналіз літератури й нормативних джерел – для з’ясування психолого-педагогічних основ формування готовності до взаємодії, узагальнення й систематизацію – для обґрунтування форм і методів підготовки майбутніх фахівців; метод моделювання: при розробці методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками.

Теоретичне значення роботи полягає в уточненні поняття «педагогічна взаємодія» у контексті діяльності вихователя ЗДО, визначенні особливостей формування готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, з’ясуванні ролі цифровізації та soft skills у цьому процесі, а також у

систематизації наукових підходів до змісту й структури зазначеної готовності з урахуванням сучасних вимог до фахової підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Практичне значення полягає в обґрунтуванні ефективних форм і методів підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, розробленні методичних рекомендацій щодо удосконалення освітнього процесу в педагогічних ЗВО, які можуть бути використані для оптимізації професійної підготовки студентів і організації курсів підвищення кваліфікації працівників ЗДО у сфері взаємодії з родинами вихованців.

Галузь використання: заклади вищої освіти, заклади післядипломної педагогічної освіти.

ФОРМУВАННЯ, ГОТОВНІСТЬ, ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ, МАЙБУТНІ ВИХОВАТЕЛІ, ЗДОБУВАЧІ ОСВІТИ, БАТЬКИ ВИХОВАНЦІВ

SUMMARY

Shablysta H. M. Formation of future educators readiness for pedagogical interaction with parents of pupils. Zaporizhzhia, 2025. 95 p.

The qualification work consists of an introduction, 2 sections, findings, a list of references (83 items, 18 of them in a foreign language), and 10 appendices on 13 pages.

The purpose of the study is to theoretically substantiate the effectiveness of forms and methods of preparing future preschool education specialists for interaction with parents, to determine the directions for improving their professional training under modern educational challenges, and to develop methodological recommendations for enhancing the effectiveness of future educators' preparation for cooperation with parents.

According to the purpose the following tasks are defined:

1. To analyze the essence of the concept of "pedagogical interaction" in scientific discourse and clarify its significance in the context of the professional activity of a preschool educator.

2. To determine the psychological and pedagogical features of forming the readiness of future preschool educators for interaction with parents, as well as the requirements for their professional training in this area.

3. To outline the impact of digitalization of the educational environment and the development of soft skills on the readiness of future preschool educators for pedagogical interaction with parents.

4. To characterize modern forms and methods of preparing future educators for interaction with parents and identify directions for its improvement in the context of current educational challenges.

5. To develop methodological recommendations for enhancing the effectiveness of future preschool educators' preparation for pedagogical interaction with the parents of children.

The object of the study is the process of professional training of future preschool educators for pedagogical interaction with the parents of children in preschool educational institutions.

The subject of the study is the forms, methods, and directions for improving the training of future preschool educators for pedagogical interaction with parents in the context of modern educational challenges.

The first chapter reveals the theoretical foundations of the readiness of future preschool educators for pedagogical interaction with the parents of children; analyzes the essence of the concept of “pedagogical interaction” in scientific discourse and clarifies its significance in the context of the professional activity of a preschool educator; defines the psychological and pedagogical features of forming the readiness of future educators for interaction with parents and the requirements for their professional training; outlines the impact of digitalization of the educational environment and the development of soft skills on the readiness of future preschool educators for pedagogical interaction with parents.

The second chapter, “Practical Foundations and Ways of Forming the Readiness of Future Preschool Educators for Pedagogical Interaction with the Parents of Children,” characterizes modern forms and methods of preparing future educators for interaction with parents, identifies directions for improving their professional training in the context of current educational challenges, and develops methodological recommendations for enhancing the effectiveness of future educators’ preparation for pedagogical interaction with the parents of preschool children.

The obtained results can be used by educators of higher education institutions and teachers of institutions of postgraduate pedagogical education.

Keywords: formation, readiness, pedagogical interaction, future educators, education seekers, parents of pupils

ЗМІСТ

Вступ…… 9
Розділ 1 Теоретичні основи готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців……..... 13
1.1 Сутність поняття «педагогічна взаємодія» у науковому дискурсі…….. 13
1.2 Психолого-педагогічні особливості готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками в умовах сучасного ЗДО……. 27
1.3 Вимоги до професійної підготовки майбутніх щодо співпраці з батьками вихованців …… 39
1.4 Вплив цифровізації та soft skills на професійну готовність вихователя до взаємодії з батьками……. 50
Розділ 2 Практичні засади та шляхи формування у майбутніх вихователів готовності до педагогічної взаємодії з батьками вихованців…… 62
2.1 Форми та методи підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками……..…… 62
2.2 Напрями вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів у контексті сучасних освітніх викликів …….. 80
2.3 Методичні рекомендації щодо підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками……..……. 88
Висновки…….…… 101
Список використаних джерел……...…… 104
Додатки……..……. 112

ВСТУП

Сучасна система дошкільної освіти в Україні зазнала суттєвих змін, орієнтуючись на особистісно зорієнтований підхід, партнерську взаємодію та активну участь родини у виховному процесі. В умовах реформування освіти особливої ваги набуває питання ефективної співпраці між педагогами та батьками, яка є запорукою всебічного розвитку дитини. Майбутні вихователі, як головна фігура у становленні особистості дитини, повинна бути професійно підготовленими до освітнього процесу, готовими до якісної педагогічної взаємодії з батьками, яка передбачає відкритість, емпатію, вміння будувати довірливі стосунки та здійснювати педагогічний супровід родини. Проте практика свідчить, що молоді фахівці часто не мають достатньої підготовки до такої взаємодії, що може призводити до нерозуміння, конфліктів та зниження ефективності виховного процесу. Тому дослідження процесу формування готовності до педагогічної взаємодії з батьками у майбутніх вихователів є надзвичайно актуальним. Воно спрямоване на вдосконалення професійної підготовки педагогів, формування у них необхідних знань, умінь і ціннісних орієнтацій, що відповідають сучасним вимогам фахівця дошкільної освіти.

Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців висвітлено в наукових працях Т. Алексєєнко, Л. Артемової, А. Богуш, Г. Бєлєнької, Н. Вахняк, Н. Гавриш, Т. Довженко, Т. Жаровцевої, Л. Загик, О. Кононко, В. Котирло, Т. Кравченко, С. Ладивір, Н. Манжелій, М. Машовець, І. Молодушкіної, Л. Островської, А. Рудік, І. Трубавіної – які акцентують увагу на значущості сімейного виховання та потребі формування відповідних компетентностей у майбутніх педагогів.

Теоретико-прикладні аспекти підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з сім’єю, зокрема формування у них професійної готовності, педагогічного такту, емпатії, комунікативної культури, розкрито у працях

Н. Вахняк, Н. Гавриш, С. Гаврилюк, Т. Гущиної, І. Дичківської, К. Жадленко, Л. Зданевич, В. Киричок, П. Онищук, Д. Пащенко, Ю. Руденко, О. Семеног, Х. Шапаренко та ін. наголошується на необхідності цілеспрямованої фахової підготовки вихователів, яка забезпечить їм уміння налагоджувати ефективну взаємодію з родинами вихованців, враховуючи їх соціокультурні особливості, освітні запити та виховні орієнтири. У працях зазначених науковців висвітлюються шляхи формування у здобувачів освіти педагогічних закладів вищої освіти здатності до партнерської співпраці з батьками, що ґрунтується на взаємоповазі, педагогічній підтримці, діалозі та взаєморозумінні, що в свою чергу сприяє створенню єдиного виховного простору «дитина – родина – педагог».

Підвищена увага до проблеми формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками, її теоретична значущість і недостатній рівень реалізації в освітній практиці зумовлюють актуальність теми дослідження, що підтверджується положеннями нормативно-правових документів, зокрема Законів України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001), Базового компоненту дошкільної освіти (2021), Концепції розвитку дошкільної освіти (2020), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки (2020), Державного стандарту базової середньої освіти, Професійного стандарту вихователя закладу дошкільної освіти (2021), які підкреслюють важливість формування у педагогів готовності до партнерської взаємодії з батьками вихованців.

Актуальність окресленої проблеми, її значення для теорії та недостатній рівень опрацювання в контексті практики виховання зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати ефективність форм і методів підготовки майбутніх фахівців ЗДО до взаємодії з батьками, напрями вдосконалення їхньої професійної підготовки в умовах сучасних освітніх

викликів та розробити методичні рекомендації з підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність поняття «педагогічна взаємодія» в науковому дискурсі та з'ясувати його значення в контексті професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

2. Визначити психолого-педагогічні особливості формування готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, а також вимоги до їхньої професійної підготовки у цьому напрямі.

3. Окреслити вплив цифровізації освітнього середовища та розвитку soft skills на готовність майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками.

4. Охарактеризувати сучасні форми та методи підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, з'ясовано напрями її вдосконалення в умовах сучасних освітніх викликів.

5. Розробити методичні рекомендації з підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців у закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження – форми, методи та напрями вдосконалення підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками в умовах сучасних освітніх викликів.

Для досягнення мети та завдань дослідження використано такі методи:

– загальні методи наукового пізнання (діалектичний, логічний, аналіз і синтез, індукція, дедукція, абстрагування) – для визначення сутності поняття «педагогічна взаємодія», структури готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, а також взаємозв'язку між розвитком soft skills, цифровими компетентностями та професійною підготовкою;

– методи теоретичного рівня: педагогічний аналіз літератури й нормативних джерел – для з'ясування психолого-педагогічних основ формування готовності до взаємодії, узагальнення й систематизацію – для обґрунтування форм і методів підготовки майбутніх фахівців;

– метод моделювання: при розробці методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками.

Теоретичне значення роботи полягає в уточненні поняття «педагогічна взаємодія» у контексті діяльності вихователя ЗДО, визначенні особливостей формування готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, з'ясуванні ролі цифровізації та soft skills у цьому процесі, а також у систематизації наукових підходів до змісту й структури зазначеної готовності з урахуванням сучасних вимог до фахової підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Практичне значення полягає в обґрунтуванні ефективних форм і методів підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, розробленні методичних рекомендацій щодо удосконалення освітнього процесу в педагогічних ЗВО.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі вдосконалення змісту фахової підготовки студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», під час розроблення навчальних програм, проведення тренінгів та практичних занять, а також у системі післядипломної педагогічної освіти для підвищення кваліфікації працівників ЗДО у сфері взаємодії з батьками вихованців.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ ВИХОВАНЦІВ

1.1 Сутність поняття «педагогічна взаємодія» у науковому дискурсі

У сучасних умовах трансформації освітнього простору, орієнтації педагогіки на гуманістичні цінності та суб'єкт-суб'єктну парадигму особливої актуальності набуває проблема педагогічної взаємодії. Саме через взаємодію реалізується цілісність освітнього процесу, забезпечується узгодженість дій його учасників, формуються умови для розвитку особистості дитини та становлення професійної позиції педагога. У сфері дошкільної освіти ця проблема має додатковий вимір, оскільки педагогічна взаємодія охоплює відносини «вихователь – дитина», та насамперед, складну систему взаємин між закладом дошкільної освіти та родиною.

Науковий інтерес до феномена педагогічної взаємодії зумовлений його багатовимірністю та міждисциплінарним характером. Поняття «педагогічна взаємодія» використовується в педагогіці, психології, філософії освіти, соціології, однак його зміст наповнюється різною суттю у залежності від теоретичних підходів, методологічних позицій та контексту дослідження. Це зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу сутності цього поняття, систематизації наукових поглядів та уточнення його змісту в контексті сучасної дошкільної освіти.

Метою теоретичного аналізу є осмислення поняття «педагогічна взаємодія» у науковому дискурсі, розкриття його філософських і педагогічних засад, аналіз основних підходів до трактування, визначення структурних компонентів, функцій і видів педагогічної взаємодії, а також окреслення її специфіки у співпраці вихователя з батьками дітей дошкільного віку. Досягнення

окресленої мети створює теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу проблеми формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з родинами.

Аналіз сутності педагогічної взаємодії доцільно розпочати з осмислення базового поняття «взаємодія», яке має універсальний характер і широко використовується у філософії, соціології, психології та педагогіці. Саме філософське трактування взаємодії створює методологічне підґрунтя для подальшого уточнення її педагогічного змісту, оскільки дозволяє розкрити механізми взаємного впливу, зумовленості та розвитку.

У тлумачному словнику сучасної української мови поняття «взаємодія» визначається як взаємний зв’язок явищ; взаємна дія, що передбачає активну участь щонайменше двох сторін і їхній взаємний вплив [21, с. 279]. У такому розумінні взаємодія не зводиться до одностороннього впливу, а розглядається як процес, у межах якого кожна сторона одночасно виступає і джерелом, і об’єктом дії.

Філософський енциклопедичний словник трактує взаємодію як фундаментальну філософську категорію, що відображає особливий тип відношення між об’єктами, за якого кожен із них впливає на інші об’єкти, спричиняючи зміну їхнього стану, і водночас сам зазнає впливу з боку цих об’єктів, що зумовлює зміну його власного стану [61]. У цьому контексті взаємодія постає як універсальний механізм розвитку, через який пояснюються процеси руху, становлення та структурної організації будь-якої системи.

Особливу цінність для педагогічної науки має розуміння взаємодії як категорії, що пояснює взаємну зумовленість і взаємне породження змін. Саме через взаємодію, як зазначається у філософських працях, розкривається діалектичний зв’язок між причиною і наслідком, кількісними та якісними змінами, необхідністю і випадковістю. У цьому сенсі взаємодія виступає не лише умовою змін, а й їхнім внутрішнім джерелом.

Звертаючись до освітнього контексту, Н. Вахняк підкреслює, що філософське розуміння взаємодії дозволяє глибше осмислити

взаємопроникнення родинного та суспільного виховання, які в реальному освітньому процесі не існують ізольовано, а постійно взаємодіють і взаємно збагачують одне одного [13].

У ширшому соціально-філософському значенні взаємодія трактується як форма зв'язку між індивідами та соціальними групами, у процесі якої відбувається обмін діями та формування смислів, позицій і соціальних ролей. Важливо, що взаємодія можлива навіть між незнайомими людьми, за умови наявності спільної мети або діяльності, що має принципове значення для аналізу освітніх процесів.

З позицій логіко-теоретичного аналізу, на що звертає увагу Н. Вахняк, поняття «взаємодія» може трактуватися на різних рівнях:

– екзистенційному, де взаємодія постає як універсальна основа існування і розвитку всього живого;

– соціальному, де вона виявляється у формах міжособистісних і групових зв'язків;

– професійному, де взаємодія набуває цілеспрямованого, організованого характеру [13, с. 66].

Перехід від філософського до педагогічного рівня осмислення взаємодії пов'язаний із усвідомленням того, що в освітньому процесі взаємодія завжди має нормативний, ціннісний і цілеспрямований характер. Вона не є стихійною, а організовується відповідно до освітніх цілей, вікових і психологічних особливостей учасників, соціокультурного контексту. Саме тому педагогічна взаємодія, на відміну від будь-якої іншої, виступає як спеціально організований контакт, наслідком якого є взаємні зміни в поведінці, діяльності та відносинах учасників освітнього процесу.

Таким чином, філософсько-методологічний аналіз поняття «взаємодія» дозволяє зробити висновок, що його ключовими ознаками є взаємність, двобічність впливу, зумовленість змін і процесуальний характер. Ці характеристики є визначальними для подальшого педагогічного осмислення

взаємодії та створюють теоретичну основу для аналізу поняття «педагогічна взаємодія» як специфічного освітнього феномена.

Переходячи від філософсько-методологічного осмислення взаємодії до її педагогічної інтерпретації, слід зазначити, що в педагогічній науці поняття «педагогічна взаємодія» розглядається як ключова категорія, яка відображає специфіку організації освітнього процесу та характер взаємин між його суб'єктами.

На відміну від загальнофілософського трактування, педагогічна взаємодія має чітко окреслену цільову спрямованість, нормативно-ціннісне підґрунтя та професійно зумовлений характер.

У вітчизняній педагогіці одним із базових є визначення, подане в «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка, де педагогічна взаємодія трактується як процес активного, цілеспрямованого, взаємозумовленого спілкування між педагогом і вихованцем, що передбачає педагогічний вплив з метою навчання, виховання й розвитку особистості [21, с. 280]. У цьому визначенні наголошується на активності сторін і цілеспрямованості процесу, що дозволяє розглядати взаємодію як усвідомлено організований компонент професійної діяльності педагога.

Подальше розширення змісту поняття представлено у «Педагогічному енциклопедичному словнику», де педагогічна взаємодія описується як форма соціальної взаємодії, у процесі якої відбувається передача знань, соціальних норм і цінностей, а також реалізується зворотний вплив здобувача освіти на педагога та освітню систему загалом [47, с. 241]. Такий підхід принципово важливий, оскільки фіксує взаємність впливів і виходить за межі традиційної ієрархічної моделі навчання.

У сучасних педагогічних дослідженнях поняття педагогічної взаємодії зазнає подальшої концептуалізації. Так, Л. Виговська визначає її як комплексну систему комунікативних актів двостороннього характеру, спрямованих на спільне розв'язання завдань освітнього процесу та таких, що супроводжуються емоційно-психологічним відгуком учасників [16, с. 45]. Зазначене трактування

дозволяє розглядати педагогічну взаємодію як інформаційний процес та як психолого-педагогічне явище, у якому емоційний компонент відіграє визначальну роль у формуванні довіри й ефективності спілкування.

З позицій педагогічної діяльності Н. Кузьміна розглядає педагогічну взаємодію як організацію навчально-виховного процесу на засадах активної взаємодії та співробітництва, що ґрунтується на визнанні цінності особистості кожного учасника [34, с. 26]. У цьому контексті взаємодія постає як показник педагогічної майстерності, оскільки саме через характер взаємин із дітьми та батьками виявляється рівень професійної культури педагога.

Значний вплив на розвиток сучасного розуміння педагогічної взаємодії справила гуманістична педагогіка. Зокрема, К. Роджерс розглядав взаємодію в освітньому процесі як простір безумовного прийняття, емпатії та автентичності, у якому педагог виступає не джерелом контролю, а фасилітатором особистісного розвитку [80, с. 96]. Такий підхід акцентує увагу на внутрішньому світі учасників взаємодії та підкреслює значення довірливих міжособистісних стосунків.

Подібні ідеї простежуються і в працях зарубіжних класиків педагогіки. Так, Дж. Дьюї трактував освіту як соціальний процес, у межах якого навчання відбувається через взаємодію, спільний досвід і комунікацію [68]. У цьому підході педагогічна взаємодія розглядається як умова демократичного освітнього середовища, де кожен учасник має можливість впливати на зміст і хід освітнього процесу. В. Манен, у свою чергу, підкреслює морально-етичний вимір педагогічної взаємодії, зазначаючи, що будь-який педагогічний контакт відбувається в етичному просторі та вимагає відповідальності за наслідки впливу на іншу людину [83].

Важливим для сучасної педагогічної науки є те, що педагогічна взаємодія дедалі частіше розглядається як інноваційна педагогічна технологія. У працях Т. Левченко педагогічна взаємодія інтерпретується як цілісна система, що включає цільовий, змістовий, діяльнісний, особистісний та результативний компоненти (рис. 1.1) й реалізується на засадах партнерства, співдіяльності та

рефлексії [36, с. 18]. Такий підхід дозволяє поєднати теоретичні уявлення про взаємодію з практичними механізмами її організації в освітньому процесі.

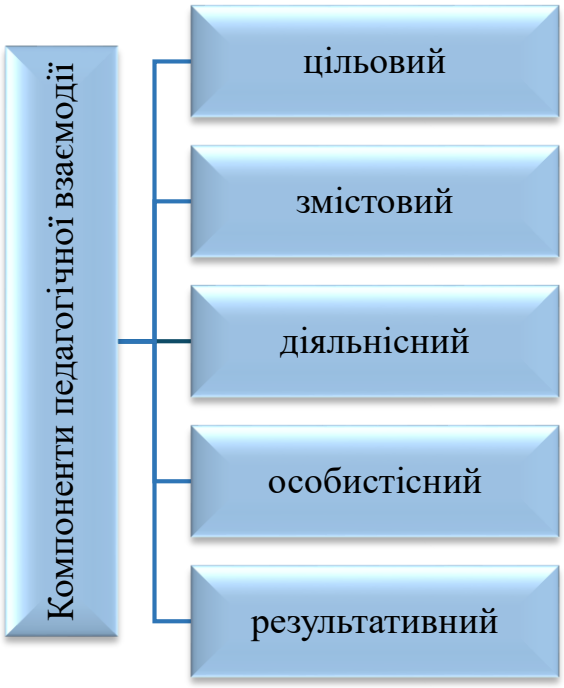

Рисунок 1.1 – Компоненти педагогічної взаємодії (за Т. Левченко)

Аналіз наведених підходів дає підстави стверджувати, що в науковому дискурсі поняття «педагогічна взаємодія» еволюціонувало від розуміння її як засобу педагогічного впливу до трактування як складного, багатовимірного процесу співпраці, у межах якого реалізується суб'єкт-суб'єктна парадигма освіти. Водночас, як слушно зазначає Н. Вахняк, попри значну кількість досліджень, що розкривають різні аспекти педагогічної взаємодії, наразі не існує єдиної універсальної концепції, яка б інтегрувала всі наявні підходи в цілісну міждисциплінарну модель [13] Це зумовлює потребу в подальшому аналізі структури, видів і функцій педагогічної взаємодії.

Подальше осмислення поняття педагогічної взаємодії вимагає переходу від дефінітивного аналізу до розкриття її внутрішньої структури та функціонального призначення. У сучасній педагогічній науці педагогічна взаємодія розглядається не як сукупність окремих комунікативних актів, а як цілісна структурно-функціональна система, у якій кожен елемент виконує визначену роль і забезпечує результативність освітнього процесу.

Зазначений підхід ґрунтується на системному баченні педагогічної діяльності, відповідно до якого взаємодія виступає механізмом узгодження цілей, змісту, форм і методів навчання та виховання. Як підкреслює С. Максименко, лише за умови гармонійного функціонування всіх складників взаємодії можна говорити про її ефективність як психолого-педагогічного феномена [38, с. 216]. Це положення є принциповим для аналізу педагогічної взаємодії в дошкільній освіті, де порушення хоча б одного з компонентів може призвести до зниження якості співпраці між педагогом, дитиною та родиною.

Цільовий компонент визначає спрямованість педагогічної взаємодії та передбачає чітке усвідомлення її мети всіма учасниками освітнього процесу. У контексті дошкільної освіти така мета може полягати в забезпеченні гармонійного розвитку дитини, формуванні позитивного емоційного клімату, налагодженні партнерських стосунків із батьками, узгодженні виховних впливів сім'ї та ЗДО. Відсутність або розмитість цільового компоненту, як правило, призводить до формалізації взаємодії та зниження її педагогічної цінності.

Змістовий компонент охоплює сукупність знань, ідей, цінностей і смислів, які передаються та обговорюються у процесі взаємодії. У ньому йдеться про навчальну інформацію, виховні орієнтири, норми поведінки, уявлення про розвиток дитини, очікування та педагогічні позиції учасників. У взаємодії з батьками змістовий компонент набуває особливої ваги, оскільки саме через нього відбувається узгодження поглядів на виховання та навчання дитини.

Комунікативний компонент визначає способи та канали передавання інформації між учасниками педагогічної взаємодії. Він охоплює вербальні й невербальні засоби спілкування, інтонацію, стиль мовлення, а також сучасні цифрові форми комунікації.

У працях Н. Вахняк наголошується, що ефективність педагогічної взаємодії значною мірою залежить від здатності педагога обирати адекватні комунікативні стратегії з урахуванням вікових, індивідуальних і соціокультурних особливостей співрозмовника [13].

Емоційний компонент пов’язаний із почуттями, переживаннями та емоційним тлом, що супроводжують процес взаємодії. Саме він забезпечує психологічну безпеку, атмосферу довіри й відкритості, без яких неможливе формування партнерських стосунків. Дослідники наголошують, що позитивний емоційний фон педагогічної взаємодії сприяє активності учасників, підвищує мотивацію до співпраці та знижує ймовірність конфліктів [16; 80].

Діяльнісний компонент відображає конкретні форми та способи реалізації педагогічної взаємодії. До них належать індивідуальні та групові консультації, спільні заходи, тренінги, проєктна діяльність, участь батьків у житті закладу дошкільної освіти. Саме через діяльнісний компонент принцип суб’єкт-суб’єктної взаємодії набуває практичного втілення, оскільки всі учасники залучаються до спільної активності та несуть відповідальність за її результати [71, с. 155].

Рефлексивний компонент забезпечує осмислення досвіду взаємодії, аналіз власних дій, оцінку досягнутих результатів і визначення напрямів подальшого вдосконалення співпраці. Як зазначає С. Максименко, рефлексія є необхідною умовою професійного зростання педагога та підвищення якості педагогічної взаємодії загалом [38, с. 219]. У взаємодії з батьками рефлексивний компонент сприяє корекції комунікативних стратегій і попередженню повторення помилок.

Окрім структурних компонентів, педагогічну взаємодію доцільно розглядати й через призму її функцій, які відображають призначення цього процесу в освітньому середовищі. У наукових джерелах найчастіше виокремлюють такі функції педагогічної взаємодії [13, с. 65]. Розглянемо їх у рисунку 1.2.

Таким чином, розгляд педагогічної взаємодії як структурно-функціональної системи дозволяє глибше зрозуміти її складність і багатовимірність. Такий підхід створює теоретичні передумови для подальшого аналізу видів і форм педагогічної взаємодії, а також для вивчення специфіки її реалізації у співпраці вихователя з батьками дітей дошкільного віку.

Рисунок 1.2 – Функції педагогічної взаємодії

Поглиблення теоретичного аналізу педагогічної взаємодії зумовлює необхідність її систематизації за різними ознаками. Класифікація педагогічної взаємодії дозволяє впорядкувати наукові уявлення про цей феномен та створює практичне підґрунтя для вибору адекватних форм, методів і технологій співпраці в освітньому процесі. У контексті дошкільної освіти це має особливе значення, оскільки взаємодія педагога здійснюється одночасно з дитиною, батьками, педагогічним колективом і ширшим соціальним середовищем.

У педагогічній літературі педагогічну взаємодію класифікують за низкою критеріїв, кожен із яких відображає певний аспект організації та змісту освітнього процесу.

За кількістю суб’єктів педагогічна взаємодія поділяється на індивідуальну та групову. Індивідуальна педагогічна взаємодія передбачає безпосередній контакт між педагогом і окремим учасником освітнього процесу (дитиною або одним із батьків). Такий вид взаємодії дозволяє враховувати індивідуальні особливості, потреби та запити, забезпечує конфіденційність і сприяє побудові довірливих стосунків. У дошкільній освіті індивідуальна взаємодія є особливо важливою під час адаптації дитини до ЗДО, розв’язання складних виховних ситуацій або надання адресної психолого-педагогічної підтримки родині.

Групова педагогічна взаємодія охоплює взаємини між педагогом і групою учасників (дитячим колективом, батьківською спільнотою, педагогічною командою). Вона реалізується під час батьківських зборів, групових консультацій, тренінгів, спільних свят, проєктної діяльності. Такий формат сприяє формуванню спільних цінностей, узгоджених виховних підходів і розвитку культури співпраці між учасниками освітнього процесу [3, с. 92].

За спрямованістю педагогічна взаємодія може бути вертикальною та горизонтальною. Вертикальна взаємодія характеризується ієрархічними відносинами, у межах яких педагог виступає провідником знань, норм і правил, а інші учасники – їхніми адресатами. Така модель є характерною для традиційної педагогіки, однак у сучасних умовах вона дедалі частіше розглядається як обмежена, оскільки не повною мірою враховує суб'єктність дитини та батьків.

Горизонтальна (паритетна) взаємодія ґрунтується на визнанні рівноправності учасників, взаємній повазі та спільній відповідальності за результати освітнього процесу. У цьому випадку педагог і батьки виступають як партнери, які спільно ухвалюють рішення, обмінюються досвідом і координують виховні впливи. Саме горизонтальна модель відповідає сучасним уявленням про педагогіку партнерства й є пріоритетною в дошкільній освіті [18, С. 58–59].

За характером впливу педагогічну взаємодію поділяють на авторитарну, діалогічну та маніпулятивну. Авторитарна взаємодія передбачає домінування педагога, односторонній вплив і мінімальну участь інших суб'єктів у прийнятті рішень. Такий тип взаємодії може забезпечувати зовнішню дисципліну, проте часто призводить до зниження мотивації, ініціативності та довіри з боку батьків і дітей.

Діалогічна взаємодія ґрунтується на взаємному обміні позиціями, відкритому спілкуванні та співтворчості. Л. Артемова наголошує, що саме діалогічний тип педагогічної взаємодії є найбільш ефективним, оскільки він базується на визнанні суб'єктності іншої сторони та готовності до спільного пошуку розв'язання педагогічних проблем [3]. У дошкільній освіті діалогічна

взаємодія створює умови для довірливих стосунків із родиною та формування позитивного освітнього клімату.

Маніпулятивна взаємодія характеризується прихованим контролем, психологічним тиском і формальним залученням учасників. Такий тип суперечить етичним нормам педагогічної діяльності та підриває основи партнерства, тому в сучасній педагогіці розглядається як неприйнятний [83].

За тривалістю педагогічна взаємодія може бути короткочасною та довготривалою. Короткочасна взаємодія реалізується у вигляді епізодичних контактів (разові консультації, ситуативні бесіди). Вона може бути ефективною для розв'язання окремих питань, однак не забезпечує стійкого партнерства.

Довготривала взаємодія має системний характер і передбачає регулярні контакти, послідовність і наступність дій. Саме такий тип взаємодії, за спостереженнями Н. Вахняк, є найбільш продуктивним у співпраці між родиною та ЗДО, оскільки формує передбачуваність, довіру й узгодженість виховних впливів [13].

За формою реалізації педагогічна взаємодія може бути безпосередньою (очною) та опосередкованою, у тому числі цифровою. Безпосередня взаємодія передбачає живе спілкування під час зустрічей, консультацій, спільних заходів. Опосередкована взаємодія здійснюється через письмові повідомлення, інформаційні матеріали, а в сучасних умовах – через цифрові платформи, онлайн-консультації, електронні щоденники. Розширення цифрових форм комунікації актуалізує вимоги до комунікативної та цифрової компетентності педагога [38].

За змістом педагогічна взаємодія може мати інформаційно-консультативний, організаційно-координаційний, психолого-педагогічний, ціннісно-виховний або проєктно-партнерський характер. Така диференціація дозволяє педагогові свідомо обирати адекватні форми взаємодії залежно від конкретних завдань співпраці з родиною та дитиною [71].

Таким чином, розширена класифікація педагогічної взаємодії демонструє її багатогранність і варіативність. Усвідомлення різних видів і типів взаємодії

дозволяє педагогові гнучко вибудовувати професійну діяльність, поєднувати різні формати співпраці та створювати умови для ефективного партнерства між закладом дошкільної освіти й родиною.

Особливим різновидом педагогічної взаємодії, що має самостійну наукову та практичну значущість, є взаємодія вихователя з батьками дітей дошкільного віку. Її специфіка зумовлена тим, що батьки, на відміну від інших учасників освітнього процесу, є не просто соціальними партнерами закладу дошкільної освіти, а первинними вихователями дитини, носіями індивідуального досвіду, цінностей і виховних установок. У зв'язку з цим педагогічна взаємодія з родиною набуває багатовекторного характеру та виходить за межі традиційної інформативної комунікації.

У наукових джерелах підкреслюється, що ефективна взаємодія між ЗДО і родиною є необхідною умовою гармонійного розвитку дитини. З позиції Н. Гавриш, партнерські відносини між вихователем і батьками забезпечують цілісність виховного впливу, створюють узгоджене освітнє середовище та сприяють формуванню базових соціальних і емоційних компетентностей дошкільника [18, с. 62]. У цьому контексті педагогічна взаємодія розглядається як системоутворювальний чинник організації дошкільної освіти.

Специфіка педагогічної взаємодії з батьками полягає, насамперед, у зміні ролей педагога. Вихователь уже не виступає виключно транслятором педагогічних норм і рекомендацій, а реалізує функції консультанта, фасилітатора, координатора, медіатора між різними освітніми впливами. Такий підхід узгоджується з моделлю партнерської взаємодії Дж. Епштейн, у межах якої педагог і батьки спільно несуть відповідальність за розвиток дитини та ухвалення виховних рішень [71].

Важливою характеристикою взаємодії з батьками є її суб'єкт-суб'єктний характер. На відміну від авторитарної моделі, у якій педагог домінує, партнерська взаємодія передбачає визнання права батьків на власну позицію, ініціативу та участь у визначенні змісту й форм освітньої роботи. Як підкреслює

Л. Артемова, саме визнання суб’єктності батьків створює умови для відкритого діалогу, взаємної довіри та ефективної співпраці [3].

Разом із тим, взаємодія з батьками є одним із найскладніших напрямів професійної діяльності вихователя, оскільки вона здійснюється з дорослими людьми, які мають різний рівень педагогічної культури, життєвого досвіду, соціальних очікувань і емоційної залученості. На думку Н. Вахняк, взаємодія між родиною та ЗДО не виникає автоматично, а є процесом, що потребує послідовності, узгодженості дій і педагогічно виваженого алгоритму співпраці [13].

У цьому контексті особливого значення набувають етичні засади педагогічної взаємодії. В. Манен наголошує, що будь-який педагогічний контакт із дорослими та дітьми відбувається в моральному просторі й передбачає відповідальність педагога за наслідки власних дій і висловлювань [83, с. 42]. Тому взаємодія з батьками має будуватися на принципах поваги, толерантності, культурної чутливості та дотримання професійної етики.

Специфіка педагогічної взаємодії з батьками також проявляється в її багатофункціональності. Вона поєднує інформативну функцію (ознайомлення з особливостями розвитку дитини), консультативну (надання рекомендацій), координаційну (узгодження дій), підтримувальну (емоційна підтримка родини) та рефлексивну (спільний аналіз результатів виховання). Така багатофункціональність вимагає від вихователя високого рівня комунікативної, емоційної та рефлексивної компетентності.

Значний вплив на характер взаємодії з батьками чинять соціокультурні та індивідуальні чинники. Йдеться про різноманіття сімейних моделей, виховних стратегій, мовних і культурних контекстів. У сучасних умовах педагогічна взаємодія має бути гнучкою, адаптивною та чутливою до різноманіття, що узгоджується з положеннями гуманістичної педагогіки та сучасних міжнародних стандартів дошкільної освіти [78].

Окремої уваги заслуговує питання динамічності педагогічної взаємодії з батьками. Вона не є статичною, а змінюється залежно від віку дитини, етапів її

розвитку, рівня сформованості довіри між учасниками освітнього процесу. На початкових етапах домінує інформативно-адаптаційна взаємодія, надалі – консультативно-партнерська, а з часом – співтворча, орієнтована на спільне планування та реалізацію освітніх ініціатив [13, С. 69–70].

Таким чином, педагогічна взаємодія вихователя з батьками дітей дошкільного віку є складним, багатовимірним і динамічним процесом, що поєднує професійні, етичні, комунікативні та ціннісні компоненти. Її ефективність залежить від здатності педагога реалізовувати суб'єкт-суб'єктну модель взаємин, дотримуватися принципів партнерства та постійно рефлексувати власну професійну діяльність.

Отже, здійснений теоретичний аналіз засвідчує, що поняття «педагогічна взаємодія» є багатовимірним, міждисциплінарним і фундаментальним для сучасної педагогічної науки. Його зміст формується на перетині філософських, психологічних і педагогічних підходів та відображає уявлення про взаємний вплив, співдіяльність і співтворчість учасників освітнього процесу.

Філософське осмислення взаємодії дозволило розкрити її як універсальну категорію, що відображає двобічний характер впливу, взаємну зумовленість змін і процесуальність розвитку. У педагогічному контексті ці ознаки трансформуються у цілеспрямований, ціннісно забарвлений і нормативно організований процес, результатом якого є взаємні зміни в поведінці, діяльності та відносинах суб'єктів освіти. Особливе значення при цьому має суб'єкт-суб'єктна парадигма, відповідно до якої педагог, дитина та батьки розглядаються як рівноправні учасники освітньої взаємодії.

Установлено, що співпраця вихователя з батьками дітей дошкільного віку є специфічним і водночас найбільш складним різновидом педагогічної взаємодії. Вона передбачає зміну професійних ролей педагога, високу етичну відповідальність, комунікативну гнучкість і здатність до рефлексії. Така взаємодія не виникає стихійно, а потребує цілеспрямованої організації, системності та узгодженості виховних впливів родини і закладу дошкільної освіти.

Таким чином, педагогічна взаємодія в сучасному науковому дискурсі постає як складний, динамічний і ціннісно зумовлений процес, що забезпечує цілісність освітнього середовища та є визначальною умовою ефективної співпраці між педагогом, дитиною і родиною. Усвідомлення її сутності, структури та видів створює необхідне теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу проблеми формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками, що і становить предмет наступного підрозділу дослідження.

1.2 Психолого-педагогічні особливості готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками в умовах сучасного ЗДО

У сучасних умовах трансформаційних процесів в освіті, посилення вимог до професійної підготовки педагогів та зростання ролі сім'ї у вихованні дитини особливої актуальності набуває проблема формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками. Заклад дошкільної освіти як соціальний інститут покликаний забезпечувати розвиток і соціалізацію дітей дошкільного віку, виступати активним учасником педагогічного партнерства з родинами вихованців.

На думку української дослідниці О. Сухомлинської, успішність дошкільного виховання значною мірою залежить від єдності вимог і взаєморозуміння між педагогами й батьками, що досягається через постійний педагогічний діалог, спільне планування освітнього процесу, взаємопідтримку [58, с. 5].

Педагогічна взаємодія з батьками розглядається як процес двосторонньої комунікації між педагогом і родиною, спрямованої на створення сприятливого освітнього середовища для розвитку дитини. При цьому готовність майбутнього вихователя до такої взаємодії включає знання з педагогіки та психології сім'ї,

сформованість відповідних особистісних якостей: емпатії, толерантності, відповідальності, вміння вести діалог, вирішувати конфлікти.

За дослідженнями Л. Стрєльникової, ефективна взаємодія педагога з батьками можлива лише за умови високого рівня професійної рефлексії, усвідомлення особистої ролі у розвитку дитини, готовності до співпраці на засадах довіри та взаємної поваги [56].

Відповідно до концептуальних засад компетентнісного підходу, професійна готовність майбутнього вихователя трактується як цілісне утворення, що інтегрує когнітивний (знання), операційно-діяльнісний (вміння, навички), мотиваційно-ціннісний (ставлення) та особистісний (індивідуальні якості) компоненти [55, с. 23]. Саме така структура дозволяє говорити про системний підхід до підготовки вихователя, що включає і аспект взаємодії з батьками.

Таким чином, у межах компетентнісного підходу готовність майбутніх вихователів до взаємодії з батьками можна розглядати як інтегративне утворення, що поєднує низку взаємопов’язаних психолого-педагогічних компонентів. У таблиці 1.1 узагальнено основні складові цієї готовності відповідно до провідних наукових підходів (додаток А).

Готовність майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками має складну багаторівневу структуру, що включає низку психолого-педагогічних компонентів. Кожен з них виконує важливу функцію у забезпеченні ефективної професійної діяльності та успішної комунікації з родиною дитини.

Першим є когнітивний компонент, який охоплює систему знань, необхідних для розуміння специфіки родинного виховання, принципів партнерської взаємодії, типології родин, особливостей їхніх потреб. До цього блоку входять знання з педагогіки, дитячої та сімейної психології, комунікації, основ конфліктології, а також правових аспектів співпраці з батьками. Формування цього компонента передбачає засвоєння теоретичного матеріалу, аналіз кейсів, роботу з реальними прикладами сімейних ситуацій.

Наступний – мотиваційно-ціннісний компонент, який відображає внутрішню установку педагога на співпрацю з родиною. Він передбачає формування у майбутнього вихователя стійкої мотивації до взаємодії з батьками, позитивного ставлення до родини як до рівноправного партнера у вихованні дитини. Важливо, щоб майбутні фахівці бачили в комунікації з батьками професійний обов'язок, важливу складову ціннісної позиції гуманістичного педагога.

Важливою складовою є емоційний компонент, який пов'язаний із розвитком емоційного інтелекту. Він охоплює здатність до емпатії, розуміння емоційних станів співрозмовника, вміння керувати власними емоціями, підтримувати емоційний баланс у складних ситуаціях. Емоційна стійкість дозволяє вихователю зберігати професіоналізм навіть у випадках конфлікту або емоційного напруження під час спілкування з батьками.

Четвертим є комунікативний компонент, що виявляється у практичних навичках ефективної взаємодії. Сюди входять уміння активного слухання, побудови діалогу, переконливої аргументації, ненасильницького спілкування, подолання комунікативних бар'єрів. Комунікативна компетентність забезпечує взаєморозуміння між педагогом і батьками, сприяє зниженню напруги в конфліктних ситуаціях, формує основу для довірливих стосунків.

Окрему роль відіграє рефлексивний компонент, який пов'язаний із здатністю майбутнього педагога до самоаналізу й корекції власної поведінки. Вихователь повинен вміти аналізувати результати власних дій у взаємодії з батьками, розуміти свої сильні й слабкі сторони, робити висновки та адаптувати стратегії поведінки залежно від особливостей конкретної ситуації.

Завершальним, але не менш важливим, є особистісний компонент, який визначає індивідуальні якості педагога, необхідні для успішної взаємодії. До них належать відповідальність, відкритість до нового досвіду, толерантність, здатність до співпраці, повага до різних форм і моделей сімейного виховання. Особистісні риси вихователя значною мірою впливають на ефективність його комунікації з батьками та здатність будувати партнерські стосунки.

Таким чином, готовність до взаємодії з батьками розглядається як комплексне утворення, що поєднує когнітивний, емоційний, мотиваційний та особистісний компоненти, які підлягають цілеспрямованому формуванню в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів.

Зарубіжні науковці також акцентують на важливості партнерської взаємодії педагога з родиною. Наприклад, Дж. Епштейн у своїй моделі «шести типів взаємодії» виокремлює такі форми співпраці: допомога батькам, зв'язок школи з домом, залучення батьків до прийняття рішень, волонтерство, участь у навчальному процесі, співпраця з громадою [70, с. 157]. Цей підхід універсальний і може бути адаптований до системи дошкільної освіти, зокрема в Україні.

На сучасному етапі особливого значення набуває підготовка майбутніх вихователів до взаємодії з різними типами родин, включно з неповними, багатодітними, сім'ями з дітьми з особливими освітніми потребами. Це вимагає розвитку інклюзивної компетентності, вміння будувати педагогічне партнерство на засадах поваги до різноманіття, гнучкості у підходах до кожної родини.

Дослідниця Н. Гавриш зазначає, що якісна підготовка вихователів до роботи з батьками передбачає наявність у них глибоких знань про соціокультурні особливості родин, а також здатність реалізовувати індивідуально орієнтований підхід у співпраці [17].

Психолого-педагогічні особливості такої готовності проявляються в умінні будувати конструктивний діалог, налагоджувати довірливі стосунки, розв'язувати суперечності без конфронтації. Важливими є також здатність до саморегуляції, емоційна стійкість, комунікативна культура. Психологічна складова цієї готовності охоплює установки педагога щодо батьків як партнерів у спільній справі, готовність до відкритості, прийняття, співпереживання.

Одним з ефективних підходів до формування цієї готовності є моделювання педагогічних ситуацій у процесі професійної підготовки. Практика показує, що залучення студентів до рольових ігор, аналізу кейсів, тренінгових

занять дозволяє сформувати навички комунікації, вирішення конфліктів, активного слухання [64, с. 86].

Крім того, важливо інтегрувати в освітній процес педагогічних ЗВО тематику взаємодії з батьками через зміст освітніх компонентів, зокрема «Педагогіка сім'ї», «Основи комунікації», «Психологія сімейних стосунків», «Теорія та методика співпраці ЗДО з родиною», а також шляхом організації педагогічної практики, під час якої студенти мають змогу реалізувати набуті знання в реальному освітньому середовищі.

У цьому контексті особливої ролі набуває педагогічна практика, яка забезпечує можливість реальної взаємодії з батьками, моделювання та аналіз конкретних ситуацій, що виникають у ЗДО. Важливо, щоб під час проходження практики майбутні вихователі спостерігали за роботою педагогів з родинами, брали участь у налагодженні контактів із батьками, підготовці та проведенні батьківських зборів, консультацій, родинних свят.

У процесі підготовки майбутніх вихователів необхідно приділяти увагу таким аспектам:

– розвиток навичок педагогічного спілкування;

– формування етичної культури професійної взаємодії;

– оволодіння методами активного слухання і ненасильницького спілкування;

– розуміння психології дорослих та особливостей батьківської мотивації;

– розвиток толерантності до різних моделей виховання.

Згідно з результатами досліджень О. Кононко, ефективна педагогічна взаємодія можлива лише тоді, коли майбутній вихователь володіє емоційним інтелектом, здатний гнучко реагувати на зміни поведінки батьків, долати упередження та стереотипи [30, с. 58].

Формування готовності до педагогічної взаємодії є динамічним і багаторівневим процесом, який відбувається упродовж усього періоду професійної підготовки. У науковій літературі виокремлюють декілька етапів цього процесу:

1. Мотиваційно-орієнтаційний етап – передбачає усвідомлення студентом значущості взаємодії з батьками як складової педагогічної діяльності. На цьому етапі важливо формувати позитивну мотивацію до співпраці, змінювати наявні стереотипи щодо батьків, зокрема подолання позиції «контролю» над родиною з боку педагога.

2. Пізнавально-діяльнісний етап – охоплює набуття знань про психологічні особливості сім'ї, засоби ефективної комунікації, методи роботи з батьками різних типів, а також формування вмінь, що забезпечують ефективну взаємодію. Сюди входять і практичні завдання, моделювання, рефлексія.

3. Рефлексивно-коригувальний етап – передбачає здатність студента усвідомлювати результати власної діяльності у взаємодії з батьками, коригувати поведінку, методи спілкування, ураховуючи індивідуальні особливості конкретної родини [2, С. 122–123].

Згідно з міркуваннями Т. Поніманської, педагогічна діяльність у ЗДО є інтенсивно взаємодіючою, а отже – вимагає від вихователя і педагогічної майстерності, і високої психологічної культури. Саме тому формування готовності до співпраці з родиною має стати інтегральною складовою загальної професійної підготовки [50, с. 218].

На основі аналізу наукових праць (Л. Артемова, Т. Левченко, L. Katz, N. Morrison та ін.) можемо визначити основні психолого-педагогічні умови, які сприяють формуванню готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, розглянемо їх схематично (рис. 1.3).

Отже, представлені психолого-педагогічні умови свідчать про необхідність комплексного підходу до підготовки майбутніх вихователів. Важливо враховувати знання, практичні навички і, особливо розвиток особистісних якостей, що забезпечують ефективну взаємодію з родинами. Лише за умов гармонійного поєднання когнітивного, емоційного та комунікативного компонентів можливо сформувати справжню готовність до партнерства з батьками.

Рисунок 1.1 – Психолого-педагогічні умови, які сприяють формуванню готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками

Не менш важливим аспектом у роботі вихователя є розуміння типології батьків. Дослідники виокремлюють такі типи: активні, зацікавлені батьки – партнери в повному сенсі слова, відкриті до взаємодії; індиферентні (байдужі) – вимагають делікатності та пошуку шляхів мотивації; авторитарні – схильні до домінування, потребують тактовної комунікації; надмірно тривожні – вимагають підтримки, роз'яснень, зміцнення довіри; конфліктні – важливо виявити першопричини спротиву та не допустити ескалації.

Успішність взаємодії залежить від уміння вихователя адаптуватися до комунікативного стилю кожного з батьків, зберігаючи при цьому фахову позицію, толерантність і цілеспрямованість.

У світовій практиці педагогічної освіти надзвичайно важливим вважається сімейноцентричний підхід (family-centered approach). У США, Канаді, Великій Британії він є основою підготовки фахівців для системи раннього втручання та дошкільної освіти. Означений підхід ґрунтується на визнанні сім'ї як головного партнера в розвитку дитини.

Дослідниця В. Кареліс підкреслює, що сучасний педагог, який взаємодіє з батьками, має виконувати не лише традиційну виховну функцію, але й виступати консультантом, фасилітатором, модератором освітнього процесу. Такий підхід відображає трансформацію ролі вихователя в умовах змін, які переживає сучасна система дошкільної освіти [76]. Взаємодія з родинами дітей дедалі більше вимагає не просто організаційних або інформаційних зусиль, а глибокої міжособистісної роботи, заснованої на взаємоповазі, довірі та професіоналізмі.

Однак успішна реалізація зарубіжних моделей партнерства з батьками в українських умовах потребує серйозної адаптації – з урахуванням соціокультурного контексту, рівня педагогічної та правової культури родин, а також матеріального й кадрового забезпечення закладів дошкільної освіти. Попри зростаючу увагу науковців та освітян до цієї проблематики, у практичній площині ще існує низка бар'єрів, які суттєво ускладнюють процес формування професійної готовності майбутніх вихователів до ефективної співпраці з родинами вихованців (рис.1.4).

З рисунка 1.4 видно, що недостатня інтеграція майбутніх вихователів у процес взаємодії з батьками під час проходження навчальної та виробничої практики зумовлює обмеженість їхнього практичного досвіду у цьому напрямі. Залучення переважно до роботи з дітьми без активної участі у комунікації з родинами не сприяє формуванню впевненості у власних силах, що, у свою чергу, породжує тривожність та невпевненість у перспективі педагогічної взаємодії з батьками, особливо в контексті складних чи конфліктних ситуацій.

Рисунок 1.4 – Основні бар'єри на шляху формування готовності до взаємодії з батьками

У свідомості окремих майбутніх фахівців дошкільної освіти зберігаються стійкі стереотипи щодо так званих «важких» або «байдужих» батьків, яких вважають незацікавленими в освітньому процесі. Такі уявлення, як-от переконання у відсутності сенсу комунікації з батьками, які сприймаються як «важкі» або «байдужі» (наприклад: «з такими батьками немає про що говорити»), формують упереджене ставлення та випереджальну відмову від діалогу.

Подібні установки істотно ускладнюють процес налагодження конструктивної педагогічної взаємодії, знижують рівень емпатії та здатності до побудови партнерських стосунків з батьками, що, у свою чергу, може негативно вплинути на ефективність виховної роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти.

Тематика педагогічної взаємодії з родиною в освітньому процесі здебільшого розглядається поверхнево або фрагментарно – як другорядна

складова ширших освітніх компонентів, без належної уваги до аналізу реальних кейсів і складних життєвих ситуацій. Як наслідок, здобувачі освіти отримують переважно теоретичні знання про загальні принципи комунікації, не маючи можливості ґрунтовно опрацювати складні сценарії взаємодії, зокрема конфлікти, пов’язані з реакцією батьків на зауваження чи деструктивну поведінку дитини.

Розвиток емоційного інтелекту у майбутніх вихователів нерідко супроводжується труднощами у розпізнаванні та регулюванні як власних емоцій, так і емоцій співрозмовника. У стресогенних ситуаціях подібні труднощі проявляються у вигляді надмірно емоційних реакцій або, навпаки, емоційної замкнутості, що ускладнює конструктивне вирішення конфліктів. Недостатній рівень сформованості таких умінь, як активне слухання, емпатія та саморефлексія, істотно знижує ефективність професійної взаємодії з батьками вихованців.

Суттєвою перешкодою у формуванні готовності до педагогічної взаємодії з батьками є недостатнє залучення майбутніх вихователів до процесів комунікації під час проходження практики в закладах освіти. Зокрема, у випадках проведення батьківських зборів або індивідуальних консультацій студентам, як правило, доручається лише технічна або підготовча робота, без можливості безпосередньої участі у взаємодії з батьками. Такий підхід позбавляє майбутніх фахівців цінного практичного досвіду й знижує рівень їхньої професійної мотивації у зазначеному напрямі.

Подолання виявлених бар’єрів вимагає усвідомлення їхньої природи та системного підходу до реформування підготовки майбутніх вихователів. Саме тому науковці й практики [64; 71; 76] пропонують низку стратегічних рішень, спрямованих на формування глибшої, цілісної готовності до ефективної взаємодії з родинами, а саме: створення міждисциплінарних навчальних модулів, застосування технологій занурення, тренінги емоційного інтелекту, інституційне наставництво, рефлексивне оцінювання готовності та опанування цифрових інструментів.

Зазначені стратегічні рішення, демонструють необхідність міждисциплінарного, практико-орієнтованого та особистісно-ціннісного підходу до формування готовності вихователів до співпраці з родинами. Вони дозволяють забезпечити системну підготовку, яка охоплює як професійні, так і емоційно-комунікативні аспекти.

Реалізація зазначених стратегій сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх вихователів, створює підґрунтя для ефективної педагогічної взаємодії та основу для глибшого осмислення ціннісних орієнтирів педагогічної діяльності. Саме тому наступним основним аспектом стає педагогічна культура, яка включає не тільки знання та навички, а й систему цінностей, етичні переконання, ставлення до родини як до рівноправного партнера у вихованні дитини.

Успішна взаємодія неможлива без дотримання таких принципів:

1. Етика професійної комунікації – повага до співрозмовника, делікатність, дотримання конфіденційності;

2. Інклюзивне мислення – прийняття унікальності кожної родини, незалежно від її соціального, етнічного чи культурного бекграунду;

3. Гуманістичний підхід – визнання пріоритету інтересів дитини над бюрократичними вимогами чи формальностями;

4. Превентивна педагогіка – орієнтація на запобігання конфліктам, а не лише на їх розв’язання після виникнення.

Американська дослідниця К. Бромлі справедливо зауважує, що педагог, який не поважає цінностей родини, фактично прирікає себе на відчуження у стосунках із батьками, навіть якщо він демонструє високий професіоналізм у роботі з дітьми. Більше того, така зневага підриває довіру до всього освітнього процесу, адже батьки, які не відчувають підтримки та визнання, рідко прагнуть до співпраці. Повноцінне партнерство можливе лише за умови, коли педагог здатен бачити в родині союзника, а не «об’єкт впливу» [66, с. 191]. Саме на цьому будується сучасна парадигма взаємодії у сфері дошкільної освіти – на відкритості, співпраці та взаємоповазі.

Формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками є складним і багатогранним процесом, який вимагає врахування як педагогічних, так і психологічних аспектів. У сучасних умовах реформування системи освіти в Україні, підвищення соціальної ролі родини та впровадження принципів партнерства між ЗДО та сім'єю, важливість цієї проблеми значно зростає.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що готовність майбутніх вихователів до взаємодії з батьками формується поетапно та має складну структуру, яка включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти. Кожен із них відіграє важливу роль у професійному становленні фахівця та забезпечує здатність до ефективної педагогічної взаємодії з родинами вихованців. Ефективна підготовка до цього напряму діяльності вимагає інтеграції міждисциплінарних знань, застосування практично орієнтованих технологій навчання, розвитку емоційного інтелекту, рефлексивних умінь і навичок міжособистісної комунікації.

Особливу увагу в системі професійної підготовки слід приділяти розвитку у майбутніх вихователів таких особистісних якостей, як емпатія, комунікабельність, толерантність, емоційна врівноваженість і відкритість до співпраці. Важливим є також формування здатності до побудови конструктивного діалогу з батьками на засадах поваги, довіри та урахування їхніх індивідуальних потреб, очікувань, життєвих обставин і соціокультурного контексту.

Аналіз міжнародного досвіду, зокрема моделі партнерства школи і родини Дж. Епштейн, а також принципів сімейноцентричного підходу, відкриває нові можливості для конструювання ефективних програм підготовки педагогів до співпраці з батьками. Проте варто враховувати, що успішне впровадження таких моделей в українському освітньому просторі вимагає їх адаптації до національного контексту – з урахуванням системи цінностей, педагогічних традицій, особливостей функціонування закладів дошкільної освіти, а також специфіки взаємин між педагогами та батьками.

Отже, реалізація системного підходу до підготовки майбутніх вихователів, що базується на поєднанні теоретичних знань і практичного досвіду, розвитку міжособистісної взаємодії, морально-етичної відповідальності та емоційної зрілості, є необхідною умовою формування високого рівня готовності до професійної взаємодії з батьками в умовах сучасного дошкільного закладу.

1.3 Вимоги до професійної підготовки майбутніх щодо співпраці з батьками вихованців

У контексті сучасних трансформацій в системі освіти України та інтеграції у європейський освітній простір особливе значення набуває оновлення підходів до професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Співпраця з батьками вихованців розглядається як одна з ключових компетентностей, що забезпечує ефективність педагогічної діяльності. Саме тому важливо чітко окреслити вимоги до професійної підготовки, які сприятимуть формуванню готовності майбутніх вихователів до конструктивної взаємодії з родинами.

Відповідно до Національної рамки кваліфікацій України та стандартів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», випускник повинен володіти здатністю до взаємодії з сім’єю дитини, здійснювати просвітницьку діяльність серед батьків, організовувати партнерську взаємодію на основі принципів поваги, довіри та співпраці [43]. У Державному стандарті дошкільної освіти (Базовому компоненті дошкільної освіти) акцентується значущість конструктивної взаємодії та партнерських взаємин між педагогічними працівниками й батьками (законними представниками) дітей. Така співпраця розглядається як ключова умова забезпечення успішної реалізації індивідуальної освітньої траєкторії кожної дитини, що, у свою чергу, сприяє повноцінному особистісному розвитку, урахуванню її унікальних потреб, інтересів та можливостей. Формування партнерства між сім’єю та закладом

дошкільної освіти передбачає систематичний обмін інформацією, спільне планування освітнього процесу та активне залучення батьків до підтримки розвитку дитини як у формальному, так і в неформальному середовищі [6].

Окреслені вимоги до професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти деталізовано у Професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти», затвердженому наказом Міністерства економіки України від 19 жовтня 2021 р. № 755-21. У документі визначено трудові функції, типові завдання діяльності, а також компетентності, необхідні для якісної реалізації професійних обов'язків. До ключових положень належить здатність забезпечувати ефективну взаємодію з родинами вихованців, впорядковувати партнерські стосунки на засадах поваги, відповідальності та співпраці [53].

Отже, у контексті сучасних підходів до дошкільної освіти партнерська взаємодія між педагогами та батьками виступає педагогічною стратегією, необхідною умовою забезпечення цілісного розвитку дитини. Така взаємодія сприяє формуванню єдиного виховного середовища, у якому гармонійно поєднуються зусилля родини та закладу освіти. Забезпечення відкритого діалогу, взаємної підтримки й поваги дозволяє краще враховувати індивідуальні особливості дітей, спрямовувати освітній процес відповідно до їхніх потреб і потенціалу.

Зарубіжна практика, зокрема моделі професійної підготовки фахівців у США, Канаді та країнах Європейського Союзу, також підкреслює важливість формування в педагогів навичок ефективної комунікації, міжкультурної чутливості, гнучкості у взаємодії з батьками, а також компетентності в наданні консультативної підтримки родинам з питань виховання та освіти дітей [73].

Успішна реалізація партнерської взаємодії між педагогами та родинами вимагає організаційних зусиль, високого рівня професійної компетентності педагогічних працівників. Саме тому в центрі уваги науковців опиняється проблема фахової підготовки вихователя до багатогранної роботи з батьками. Так, дослідники Н. Гавриш, Л. Калюжна, Т. Поніманська підкреслюють, що сучасний вихователь має бути здатним виконувати традиційні навчально-

виховні функції, здійснювати консультативно-діагностичну, посередницьку та фасилітативну діяльність у процесі співпраці з батьками [49, с. 12].

Таке розширення функціоналу зумовлює потребу у формуванні відповідного комплексу знань, умінь і ставлень, що забезпечуються через інтеграцію теоретичної підготовки з практико-орієнтованим навчанням. У процесі фахового зростання педагогу необхідно опановувати психолого-педагогічні основи взаємодії з родиною, набувати комунікативної гнучкості, емоційної зрілості, здатності до конструктивного діалогу й надання ефективної підтримки батькам у розв’язанні виховних завдань.

До провідних напрямів фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у сфері організації ефективної взаємодії з батьками належать такі важливі складові:

1. Оволодіння нормативно-правовою базою взаємодії з родиною, що охоплює знання положень Конвенції ООН про права дитини, законодавства України, зокрема Законів «Про освіту», «Про дошкільну освіту», а також змісту сучасних освітніх програм, що реалізуються в закладах дошкільної освіти.

2. Розвиток педагогічної культури спілкування з батьками, що передбачає засвоєння етичних норм професійної взаємодії, формування толерантності, комунікативної гнучкості, уміння вести конструктивний діалог, а також попереджати і вирішувати конфліктні ситуації.

3. Засвоєння методик роботи з різними типами сімей, зокрема з родинами, які опинилися у складних життєвих обставинах, а також з тими, що виховують дітей з особливими освітніми потребами.

4. Набуття практичного досвіду організації спільних заходів, таких як родинні свята, зустрічі, тренінги, консультації, що сприяють створенню сприятливого психологічного клімату в ЗДО та формуванню партнерських взаємин.

5. Формування інформаційно-комунікативної компетентності, яка охоплює володіння цифровими інструментами для ефективної взаємодії з

батьками, зокрема для інформування, підтримки зворотного зв’язку та активного залучення родин до освітнього процесу.

Отже, ефективна підготовка майбутніх вихователів до взаємодії з батьками потребує цілісного охоплення нормативного, етичного, методичного, практичного та цифрового аспектів. У контексті сучасної освітньої парадигми визначальним орієнтиром професійного зростання виступає компетентнісний підхід. Відповідно до нього, здатність до результативної співпраці з родинами розглядається як невід’ємна складова соціально-комунікативної та психолого-педагогічної компетентностей вихователя.

Реалізація компетентнісного підходу у фаховій підготовці майбутніх вихователів за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» втілюється через зміст освітніх компонентів навчальних програм закладів вищої освіти. До таких складників належать навчальні дисципліни, окремі модулі та педагогічної практики, спрямовані на розвиток соціально-комунікативної, психолого-педагогічної та консультативної компетентностей, що забезпечують ефективну взаємодію з батьками, зокрема:

– знання про особливості родинного виховання, етапи формування батьківської компетентності, форми та моделі взаємодії з родинами;

– уміння будувати конструктивний діалог, встановлювати ефективні комунікативні зв’язки, надавати консультативну підтримку батькам з питань виховання і розвитку дітей;

– навички командної роботи, здійснення медіації та фасилітації освітніх процесів за участю родин;

– ціннісне ставлення до батьків як повноцінних партнерів у вихованні, готовність до співпраці, відкритість і доброзичливість у професійній взаємодії.

Так, відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», що реалізується у Запорізькому національному університеті, акцентовано увагу на формуванні в майбутніх вихователів здатності до ефективної взаємодії з родинами вихованців. У межах програмних компетентностей передбачено, що

здобувач повинен вміти знаходити, аналізувати та застосовувати освітню інформацію в роботі з батьками (КС-18), будувати комунікативну взаємодію з дітьми, батьками й колегами (КС-19), орієнтуватися в інформаційному просторі з метою задоволення освітніх запитів родин (КС-21), а також налагоджувати міжособистісну взаємодію з батьками, враховуючи індивідуальні та культурні особливості (КС-22).

Програмні результати навчання також передбачають опанування здобувачами вмінь з організації взаємодії з родинами: майбутній вихователь має бути здатним ініціювати співпрацю з батьками, проводити педагогічні заходи за їх участі (ПР-16), здійснювати комунікацію та налагоджувати партнерську взаємодію на основі толерантності й поваги до культурних відмінностей (ПР-25) [46].

Таким чином, аналіз освітньо-професійної програми бакалаврського рівня за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» Запорізького національного університету свідчить про наявність чіткого орієнтира на підготовку фахівців, здатних до конструктивної та змістовної взаємодії з батьками вихованців. Структура програми, визначені загальні та спеціальні компетентності, а також програмні результати навчання демонструють прагнення формувати у студентів комплекс умінь, знань і особистісних якостей, необхідних для професійної комунікації з родинами, врахування соціокультурного контексту сім'ї, забезпечення педагогічного партнерства та консультування батьків з актуальних питань виховання, навчання й розвитку дитини.

У межах компетентнісного підходу підготовка майбутніх вихователів передбачає теоретичне засвоєння основ взаємодії з родинами, опанування практичними навичками реалізації партнерської моделі співпраці. Акцент на міжособистісну комунікацію, толерантність, відкритість до культурного розмаїття та індивідуальних особливостей батьків сприяє формуванню фахівця нового покоління, здатного реалізовувати інклюзивний, гуманістичний підхід у сфері дошкільної освіти.

Необхідність інтегрованого підходу до фахової підготовки майбутнього вихователя зумовлює переосмислення його ролі як організатора освітнього процесу, комунікатора, посередника між закладом освіти та родиною, модератора взаємодії в педагогічному середовищі та носія професійної етики. Така багатопрофільність функцій вимагає від фахівця здатності до усвідомленого й компетентного здійснення взаємодії з батьками, врахування особливостей соціального контексту сім'ї, підтримки виховного потенціалу родин.

Зміст професійної підготовки майбутніх вихователів має передбачати включення обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів, орієнтованих на формування здатності до ефективної комунікації та партнерства з батьками. До таких компонентів належать: «Педагогіка партнерства», «Комунікативна майстерність», «Теорія та методика взаємодії закладу дошкільної освіти з родиною», «Методика взаємодії педагогів закладів освіти з різними типами сімей» тощо. Реалізація цих компонентів сприяє формуванню комплексної професійної готовності до роботи з батьками як активними учасниками освітнього процесу в умовах сучасного дошкільного закладу.

Крім того, доцільним є впровадження інтегрованих модулів, у межах яких майбутні вихователі опрацьовують реальні кейси взаємодії з батьками, проходять тренінги, беруть участь у проєктній діяльності, орієнтованій на побудову партнерства.

У контексті підготовки майбутніх вихователів важливо не просто визначити коло необхідних компетентностей, а і окреслити інструменти, за допомогою яких ці компетентності формуються. Саме тому особливого значення набуває добір педагогічних технологій, здатних забезпечити практичну спрямованість навчання та створити умови для моделювання реальних ситуацій взаємодії з родинами. Відповідні технології, які довели свою результативність у підготовці фахівців, наведено на рисунку 1.5.

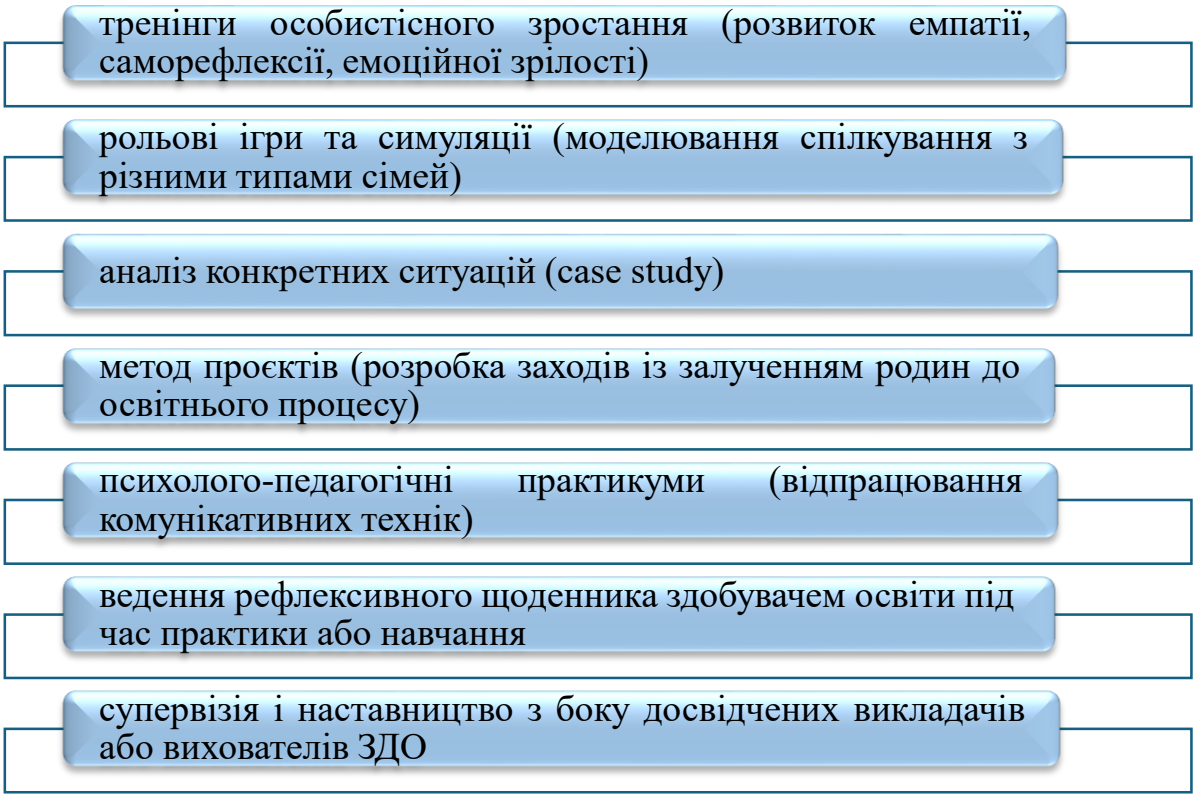

Рисунок 1.5 – Педагогічні технології підготовки фахівців до взаємодії з родинами

Таким чином, використання зазначених технологій забезпечує багатовимірний вплив на професійний розвиток студентів, поєднуючи теоретичні знання з практичним опрацюванням комунікативних умінь. Їхня систематична інтеграція в освітній процес сприяє формуванню здатності майбутніх вихователів ефективно взаємодіяти з батьками, гнучко реагувати на педагогічні виклики та вибудовувати партнерські стосунки. У підсумку це створює передумови для підготовки фахівців, готових до конструктивного діалогу з родиною та підтримки розвитку дитини в умовах сучасного ЗДО.

Згідно з висновками Т. Левченко, застосування інтерактивних методів значно підвищує рівень сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх вихователів, оскільки вони створюють умови для активної участі фахівців у навчальному процесі, стимулюють їхню здатність до співпраці, діалогу та рефлексії [35, с. 54]. Більше того, інтерактивні форми роботи дозволяють моделювати реальні ситуації педагогічної взаємодії, що

значно зменшує розрив між теорією та практикою і підвищує готовність студентів до роботи з батьками різних соціальних груп та з різними типами комунікативної поведінки. У цьому контексті особливо важливою постає організація таких видів діяльності, які спрямовані на розвиток гнучкості мислення, емпатії, здатності до конструктивного розв'язання конфліктів і налагодження партнерських стосунків із родинами вихованців.

Саме тому логічним продовженням використання інтерактивних технологій у навчанні стає педагогічна практика, яка дозволяє перевести сформовані в аудиторії знання й уміння в реальний контекст взаємодії. Вона забезпечує майбутньому вихователю можливість застосовувати набуті знання, адаптуватися до соціально-комунікативного середовища ЗДО, навчитися орієнтуватися у складних і часто непередбачуваних ситуаціях взаємодії з батьками. Практичний компонент набуває особливої ваги, оскільки саме під час взаємодії з реальними родинами фахівець стикається з різноманіттям світоглядів, стилів виховання, очікувань і запитів, що формує в нього здатність до професійної гнучкості та толерантності. У ході практики майбутній вихователь повинен:

У процесі проходження педагогічної підготовки майбутній вихователь має опанувати комплекс дій, спрямованих на розвиток професійної готовності до взаємодії з родинами вихованців. Зокрема, практична діяльність повинна включати:

– здійснення спостереження та аналітичного оцінювання прикладів ефективної й неефективної комунікації педагогів із батьками з метою формування критичного мислення та педагогічного такту;

– участь в організації та проведенні індивідуальних і групових форм консультування батьків з актуальних питань виховання і розвитку дітей;

– ініціювання та реалізацію просвітницьких заходів для батьків (лекцій, бесід, тренінгів), орієнтованих на тематику виховання, збереження здоров'я та підтримки емоційного добробуту дитини;

– розроблення й апробацію власних методичних підходів до активного залучення родин до освітнього процесу;

– розвиток навичок етичної взаємодії, умінь уважного слухання, комунікативної чутливості та педагогічної дипломатії.

Підсумовуючи, можна зазначити, що практика є невід'ємною складовою фахової підготовки майбутнього вихователя, яка дозволяє закріпити теоретичні знання та сформувати практичні навички ефективної взаємодії з родинами вихованців. Участь у реальних формах педагогічної співпраці з батьками, аналіз комунікативних ситуацій, розробка власних методичних підходів і розвиток етичної чутливості забезпечують цілісне професійне зростання здобувача освіти. Така підготовка створює передумови для успішного формування партнерства між закладом дошкільної освіти та родиною, що є ключовою умовою якісного розвитку дитини.

У цьому контексті педагогічна практика постає як простір інтеграції попередньо набутих знань, апробації комунікативних стратегій, критичної оцінки обраних педагогічних підходів та здійснення професійної рефлексії. Водночас якість і результативність такої практики значною мірою визначаються наявністю кваліфікованого наставницького супроводу. Підтримка з боку досвідчених педагогів закладів дошкільної освіти та викладачів закладів вищої освіти сприяє усвідомленню здобувачами освіти власних сильних і слабких сторін, а також забезпечує умови для формування індивідуальної траєкторії їхнього професійного розвитку.

На важливості рефлексивного супроводу як одного з ключових чинників становлення комунікативної компетентності наголошує Л. Карамушка. У своїх дослідженнях науковиця підкреслює, що ефективне формування комунікативної готовності до взаємодії в умовах освітнього середовища ЗДО значною мірою залежить від можливості аналізувати власну педагогічну діяльність, обговорювати труднощі, ідентифікувати внутрішні бар'єри та окреслювати шляхи подальшого професійного зростання [26, с. 19].

Ще одним аспектом, що впливає на якість взаємодії з батьками, є усвідомлення майбутнім вихователем власної професійної ролі. Формування професійної ідентичності – складний і багатокомпонентний процес, який передбачає не лише засвоєння професійних функцій та обов'язків, прийняття ціннісних орієнтирів, притаманних професії педагога. Майбутній вихователь має чітко усвідомлювати гуманістичну природу своєї діяльності, яка передбачає взаємодію з різними суб'єктами освітнього процесу – дитиною, родиною, колегами, фахівцями соціальної сфери – та спрямована на створення умов для гармонійного розвитку дитини. Формування професійної готовності вихователя до взаємодії з родиною передбачає наявність низки особистісних і професійних якостей, що забезпечують ефективну співпрацю з соціальним оточенням дитини. У професійній діяльності педагог закладу дошкільної освіти повинен:

– усвідомлювати власну роль як медіатора у взаємодії між ключовими соціальними інституціями – закладом дошкільної освіти, родиною та громадою;

– дотримуватися етичних принципів професійної діяльності, зокрема поваги до батьків, толерантності, недискримінаційного ставлення та неупередженості у прийнятті рішень;

– реалізовувати в професійній взаємодії позицію наставника, принципи партнерства, взаємоповаги та взаємної відповідальності;

– виявляти готовність до міжкультурного діалогу, враховувати соціальне різноманіття сімей і забезпечувати інклюзивність комунікації;

– розвивати здатність до рефлексії, критичного аналізу власної діяльності та систематичного професійного самовдосконалення.

У наукових розвідках А. Богуш, Н. Гузій та K. M. Derman-Sparks акцентується увага на тому, що внутрішня професійна готовність педагога до взаємодії з родиною формується через глибоке осмислення власних ціннісних орієнтацій, індивідуальних уподобань, ставлення до сім'ї та дитини. Дослідники підкреслюють, що ефективна співпраця з батьками є неможливою без усвідомлення важливості педагогом партнерських взаємин та сприйняття родини як повноправного учасника освітнього процесу. Такий концептуальний підхід

узгоджується із засадами сучасних моделей антиупередженого виховання, які орієнтовані на відкритість до діалогу, повагу до культурного й соціального різноманіття, а також на формування інклюзивного, справедливого й безпечного освітнього середовища [67].

Узагальнюючи, формування професійної ідентичності майбутнього вихователя є підґрунтям для розвитку його здатності до взаємодії з родиною, оскільки забезпечує внутрішню мотивацію, прийняття професійних цінностей та готовність брати на себе відповідальність за якість педагогічної комунікації.

Світова освітня практика демонструє, що така ціннісна орієнтація на партнерство з родиною є невід'ємною складовою професійної культури педагога. У низці країн співпраця вихователів з батьками визначається нормативно як обов'язкова частина їхньої професійної діяльності. Наприклад, у документах UNICEF акцентується на важливості активного залучення батьків до освітнього процесу в закладах раннього розвитку, причому відповідні компетентності мають формуватися вже на етапі професійної підготовки майбутніх педагогів. Принципи «батьківської участі», «партнерської співпраці» та «повага до сімейного контексту» визначаються як обов'язкові складники якісної дошкільної освіти. [82, с. 9].

У звітах Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), присвячених якості дошкільної освіти, підкреслюється, що найвищих результатів досягають ті освітні системи, у яких батьки залучені як повноправні учасники процесу прийняття педагогічних рішень. Такий підхід передбачає необхідність підготовки педагогічних працівників в методичному аспекті, у соціальному та емоційному вимірах, що забезпечує їхню здатність до чутливої, конструктивної та партнерської взаємодії з родинами [79].

Система підготовки вихователів у таких країнах, як Фінляндія, Нідерланди та Канада, передбачає обов'язкове включення до освітніх програм модулів, що стосуються міжкультурної комунікації, взаємодії з батьками, кризового консультування та підтримки вразливих родин. Подібний підхід може слугувати цінним орієнтиром для модернізації української системи професійної

підготовки. Його адаптація можлива через розроблення програмного забезпечення, яке ґрунтується на принципах педагогічного партнерства, передбачає формування високого рівня емоційної компетентності у майбутнього педагога та визнає ключову роль сім'ї у процесі особистісного становлення дитини.

Отже, вимоги до професійної підготовки майбутніх вихователів у контексті взаємодії з батьками охоплюють комплекс знаннєвих, практичних, особистісних і ціннісно-мотиваційних компонентів. Їх реалізація має відбуватися через змістовне наповнення освітніх програм, упровадження сучасних форм і методів навчання, організацію педагогічної практики, а також підтримку процесу формування професійної ідентичності здобувача освіти. Особливої актуальності набуває завдання розвитку здатності до педагогічного партнерства з родиною як ключової компетентності вихователя. У контексті соціальних, культурних і освітніх викликів сьогодення така здатність потребує системного перегляду та оновлення існуючих підходів до фахової підготовки, що вимагає об'єднання зусиль науковців, викладачів і практиків у сфері дошкільної освіти.

1.4 Вплив цифровізації та soft skills на професійну готовність вихователя до взаємодії з батьками

У сучасному освітньому просторі, що динамічно змінюється під впливом глобальних процесів, важливою тенденцією стає цифровізація усіх сфер життя, зокрема і дошкільної освіти. Одночасно із цим у фокусі уваги педагогічної науки та практики перебуває необхідність розвитку так званих «м'яких навичок» (soft skills) як складової професійної готовності вихователя до педагогічної взаємодії з батьками. Ці два фактори – цифрова трансформація та емоційно-комунікативна компетентність – визначають нові вимоги до вихователя як активного учасника педагогічного партнерства з родиною.

Цифровізація освіти охоплює як технічне забезпечення освітнього процесу, так і зміну парадигми взаємодії: від односпрямованої комунікації до партнерства, яке передбачає зворотний зв'язок, активну участь батьків, прозорість освітніх рішень. У цьому контексті, за дослідженнями К. Сороки, цифрова компетентність вихователя має включати вміння використовувати цифрові засоби для інформування, консультацій, організації заходів за участю батьків [57, с. 33].

Серед основних цифрових інструментів, що використовуються в процесі взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти з батьками, варто виокремити такі засоби:

– месенджери та соціальні мережі, які слугують ефективним каналом для оперативного інформування та підтримки щоденного зворотного зв'язку;

– онлайн-опитувальні сервіси, що застосовуються з метою збирання думок батьків щодо освітніх процесів, прийняття спільних рішень та врахування очікувань родин;

– електронні щоденники, блоги груп, інформаційні освітні платформи, які забезпечують систематичне інформування батьків про перебіг освітнього процесу, досягнення та потреби дітей;

– інструменти відеозв'язку (Zoom, Google Meet тощо), що дають змогу проводити батьківські збори, індивідуальні консультації та інші форми дистанційної комунікації у зручному та доступному форматі.

Цифрові інструменти стали важливою складовою ефективної взаємодії між педагогами закладів дошкільної освіти та батьками. Завдяки використанню месенджерів, соціальних мереж, онлайн-опитувальників, електронних платформ та відеозв'язку забезпечується своєчасна комунікація, залучення батьків до освітнього процесу, оперативне інформування про розвиток дитини та можливість спільного прийняття рішень. Такий підхід сприяє формуванню партнерських відносин між сім'єю і закладом освіти, орієнтованих на найкращі інтереси дитини.

Дослідниця А. Барна підкреслює, що використання цифрових технологій у роботі з родинами сприяє залученню до взаємодії батьків, які раніше були пасивними, через зручність, гнучкість і доступність каналів комунікації [7, с. 46]. Водночас, цифровізація ставить перед вихователем нові виклики: потреба в оволодінні цифровою грамотністю; дотримання етичних і правових норм (захист персональних даних, конфіденційність); ризик формалізації взаємодії, втрати «людського виміру» в комунікації.

ЮНЕСКО у своїх рекомендаціях акцентує увагу на необхідності гармонійного поєднання цифрових компетентностей із м'якими навичками (soft skills) у підготовці педагогічних кадрів [81]. Такий підхід особливо важливий для фахівців, які працюють з дітьми раннього та дошкільного віку, адже саме на цьому етапі розвитку дитина потребує використання сучасних технологій, чутливого, емоційно підтримувального середовища. Формування у педагогів як технічної обізнаності, так і навичок ефективної комунікації, емоційного інтелекту, емпатії та співпраці є ключовим чинником забезпечення якісної дошкільної освіти.

Проблематика розвитку soft skills посідає важливе місце в сучасних наукових дослідженнях, що підтверджується працями таких вітчизняних учених, як І. Гевлич, Л. Гевлич, Н. Дем'яненко, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, Т. Кожушкіна, К. Коваль, С. Наход, І. Стахова, Т. Смагіна, які розглядали різні аспекти формування м'яких навичок у майбутніх фахівців у контексті професійної підготовки, особистісного розвитку та сучасних освітніх тенденцій. Значний внесок у розробку теоретико-практичних засад soft skills зробили й зарубіжні дослідники, зокрема Ж. Рєєс Бернардо, П. Мосс, К. Перез Мейя, Е. Пурцелл, С. Тіллі, які підкреслюють значущість м'яких навичок як універсального ресурсу ефективності професійної діяльності в умовах глобалізації та цифровізації освіти.

У сучасному розумінні, soft skills (м'які навички) – це комплекс міжособистісних, комунікативних, емоційно-вольових і соціальних умінь, які забезпечують ефективну взаємодію в професійному середовищі. Для вихователя

ЗДО ці навички є не менш важливими, ніж фахова (hard skills) підготовка, оскільки саме вони визначають якість спілкування з батьками, здатність до співпереживання, гнучкість у конфліктних ситуаціях.

Згідно з підходом С. Наход, «soft skills» трактується як соціологічний термін, та включає у нього комплекс особистих характеристик, які сприяють професійному становленню особистості. До такого комплексу дослідниця відносить креативність, здатність долати шаблони та стереотипи, працювати в команді, вести її до успіху, виконувати лідерські обов'язки, створювати сприятливу атмосферу для розвитку всього колективу [44, с. 132].

У своїх наукових напрацюваннях К. Коваль виокремлює класифікацію м'яких навичок, поділяючи їх на три основні групи:

– індивідуальні якості особистості, що охоплюють здатність до критичного мислення, позитивного налаштування, вміння формулювати мету та цілеспрямовано її досягати, а також орієнтацію на кінцевий результат;

– комунікаційні якості, які передбачають уміння чітко й лаконічно висловлювати власну думку, спілкуватися з повагою та толерантністю, враховуючи культурні й національні особливості співрозмовника;

– управлінські якості, що включають здатність ефективно працювати в команді, брати на себе лідерство та відповідальність за колективні рішення, сприяти розвитку власному, команди, створювати сприятливий мікроклімат у колективі, а також планувати дії з урахуванням часових ресурсів [28, с. 164].

Розглянемо основні soft skills, що визначають професійну готовність вихователя до співпраці з батьками у рисунку 1.6.

Зазначені у рисунку м'які навички є практичним інструментом вихователя у щоденній роботі з батьками. Вони дозволяють налагоджувати ефективну комунікацію, уникати конфліктів, конструктивно реагувати на виклики та спільно з родинами створювати сприятливі умови для розвитку дитини. Розвинені soft skills сприяють формуванню атмосфери довіри, взаємоповаги та відкритості, що є надзвичайно важливим для побудови партнерських відносин між закладом освіти та сім'єю. Завдяки таким навичкам педагог може гнучко

адаптуватися до різних ситуацій, враховувати індивідуальні особливості батьків і дітей, а також ефективно вирішувати проблеми, орієнтуючись на потреби кожної дитини.

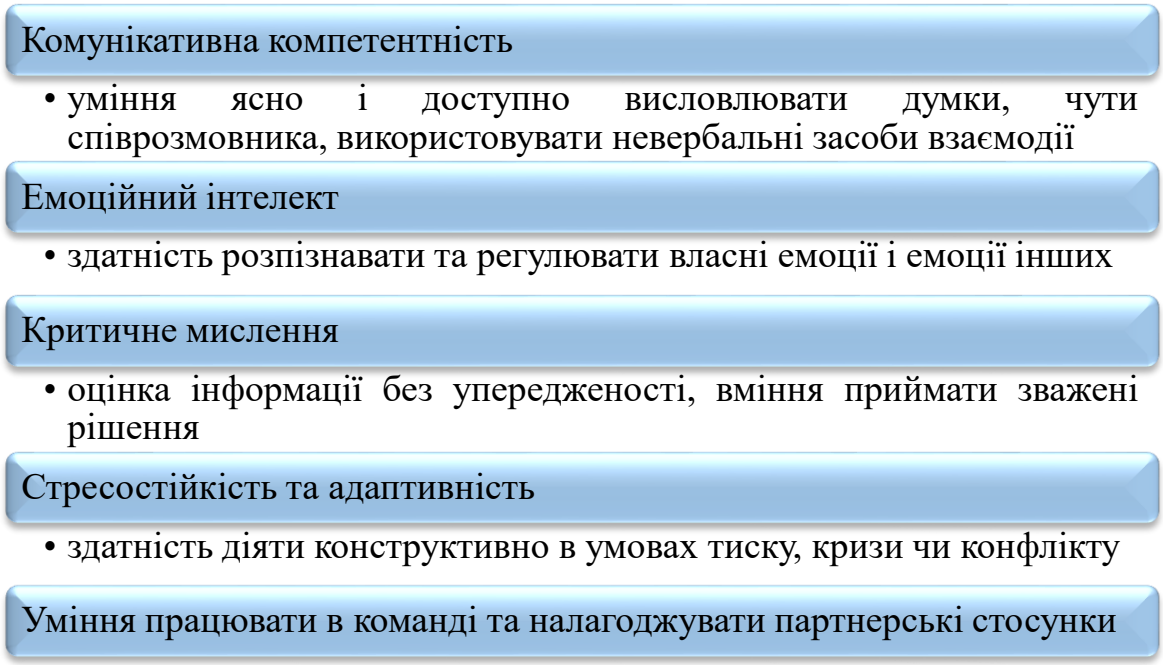

Рисунок 1.6 – Основні soft skills професійної готовності вихователя до співпраці з батьками

Згідно з дослідженнями Н. Дем'яненко, наявність високого рівня розвитку soft skills у педагогів безпосередньо впливає на якість стосунків із батьками: такі вихователі рідше стикаються з непорозумінням, краще долають бар'єри у спілкуванні, викликають більше довіри в родин [24, с. 93].

Наявність тісного зв'язку між рівнем розвитку soft skills у педагогів та якістю взаємодії з батьками підкреслює необхідність розгляду м'яких навичок як одного з пріоритетних напрямів у професійній підготовці фахівців. В умовах зростаючих вимог до якості освітнього процесу та партнерської взаємодії з родинами, саме soft skills забезпечують ефективну комунікацію, гнучкість у вирішенні конфліктних ситуацій, здатність до співпраці та створення емоційно безпечного середовища. Такий підхід сприяє налагодженню довірливих стосунків з батьками, підвищує загальну ефективність освітньої діяльності в закладах дошкільної освіти.

Особливе місце серед soft skills посідає емоційний інтелект, який розглядається як здатність розуміти емоції інших людей, керувати своїми емоціями, проявляти емпатію й будувати позитивні взаємини. Згідно з моделлю Д. Гоулмана [74, с. 188], емоційний інтелект складається з п'яти базових компонентів (рис. 1.7).

Охарактеризуємо кожен із компонентів у контексті їхнього змістового наповнення.

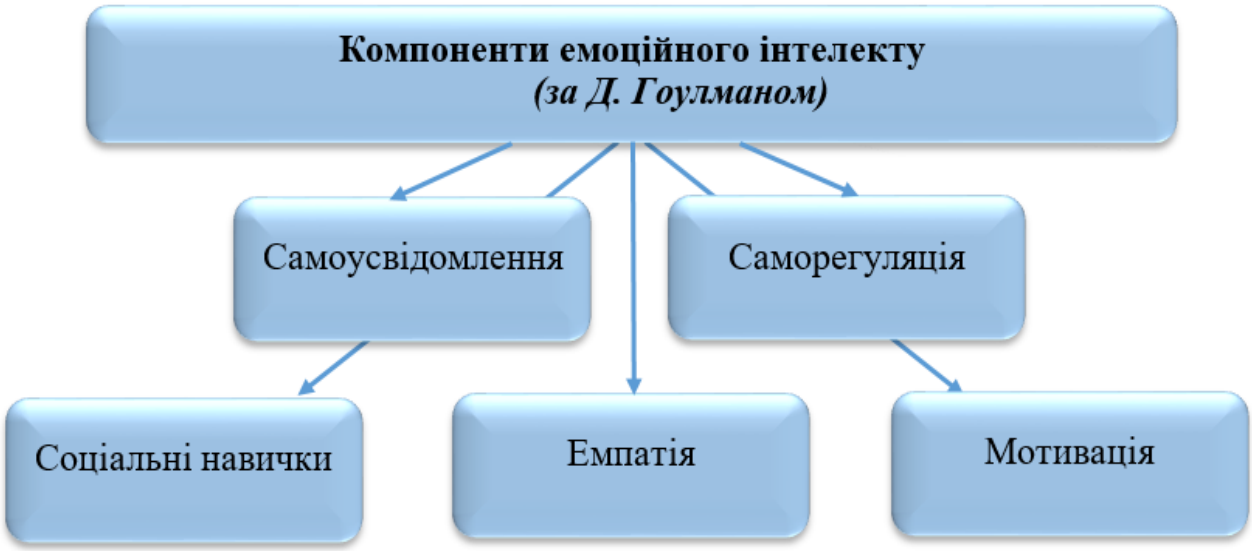

Рисунок 1.7 – Компоненти емоційного інтелекту (за Д. Гоулманом)

Самоусвідомлення передбачає здатність педагога розпізнавати власні емоції, думки та внутрішні реакції, а також усвідомлювати, як вони впливають на стиль спілкування, прийняття рішень і побудову стосунків із дітьми та батьками. Це також включає розуміння власних сильних і слабких сторін, професійних потреб і цінностей. Наприклад, під час складної розмови з батьками, які висловлюють невдоволення поведінкою їхньої дитини, вихователь відчуває напругу та роздратування. Усвідомивши ці емоції, він робить паузу, обирає спокійний тон і зосереджується на конструктивних стратегіях, замість того щоб реагувати імпульсивно.

Саморегуляція, у свою чергу, означає здатність контролювати емоційні імпульси, керувати стресом, залишатися зібраним у складних ситуаціях і гнучко пристосовуватися до змін. Для вихователя це важливий механізм збереження

професійної стійкості й емоційної врівноваженості. Наприклад, якщо у групі виникає конфлікт між дітьми, а в цей час батьки однієї з них емоційно реагують, звинувачуючи педагога. Замість того щоб захищатися або підвищувати голос, вихователь спокійно пропонує обговорити ситуацію після того, як заспокоїть дітей, та конструктивно окреслює кроки для розв'язання проблеми.

Мотивація проявляється у внутрішньому прагненні вихователя до професійного зростання, удосконалення педагогічних умінь, участі в додаткових освітніх заходах і бажанні досягати позитивних результатів у взаємодії з дітьми та родинами. Вона відображає щире переконання в значущості професії. Прикладом охарактеризованої нами мотивації може бути ситуація в якій студент-практикант самостійно обирає для виконання додатковий проєкт – розробляє серію міні-лекцій для батьків про розвиток емоційного інтелекту дошкільників, оскільки прагне розширити свої компетентності та підвищити ефективність взаємодії в групі.

Емпатія, насамперед, передбачає здатність розуміти почуття та переживання інших людей, адекватно інтерпретувати їхній емоційний стан, співпереживати та реагувати з повагою та підтримкою. Для вихователя це ключовий інструмент у формуванні довірливих стосунків із батьками та дітьми. Наприклад, коли батьки приходять до вихователя у засмученому стані через труднощі дитини з адаптацією. Замість формального пояснення педагог вислуховує їх, співпереживає, визнає їхні емоції та пропонує спільно знайти шляхи полегшення адаптаційного періоду.

Соціальні навички охоплюють уміння будувати конструктивні взаємини, ефективно спілкуватися, розв'язувати конфлікти, працювати в команді й забезпечувати позитивний соціально-емоційний клімат у групі. Це також уміння домовлятися, слухати співрозмовника та організовувати продуктивну співпрацю між усіма учасниками освітнього процесу. Так, у ситуації, коли батьки мають різні погляди на методи виховання, вихователь організовує круглий стіл, де кожен може висловитися, а також пропонує професійно обґрунтовані рішення,

що поєднують запити батьків і потреби дітей, сприяючи формуванню партнерських відносин.

Для вихователя ЗДО окреслені якості мають принципове значення, оскільки батьки часто приходять з різними емоційними установками – тривогою, недовірою, захисною позицією – і саме емоційно компетентний педагог може трансформувати ці настрої в довіру, партнерство, спільну мету.

У цьому контексті надзвичайно важливою є думка дослідниці А. Кравець, яка зазначає, що емоційна зрілість вихователя є показником його професіоналізму, оскільки дозволяє діяти не реактивно, а усвідомлено й конструктивно [31, с. 116]. Такий підхід дає змогу педагогу ефективно регулювати власні емоційні реакції, бути емоційною опорою для дітей і батьків, що, у свою чергу, сприяє створенню безпечного, підтримувального середовища в закладі дошкільної освіти. Емоційна компетентність вихователя забезпечує гнучкість у комунікації, здатність до емпатії та продуктивне вирішення конфліктних ситуацій, що є невід'ємними аспектами його професійної ефективності.

У відповідь на виклики цифровізації та необхідність розвитку soft skills педагогічні заклади вищої освіти в Україні поступово впроваджують інтегративні освітні підходи. Зокрема, у типових програмах спеціальності 012 «Дошкільна освіта» з'являються нові дисципліни або модулі, пов'язані з цифровою педагогікою, комунікативною культурою, розвитком емоційного інтелекту.

У рамках освітнього процесу дедалі активніше застосовуються сучасні цифрові інструменти та педагогічні технології, спрямовані на розвиток ключових компетентностей майбутніх вихователів. Зокрема, це:

1. Використання інтерактивних платформ для навчання та комунікації (Google Classroom, Zoom, Moodle, Miro), що забезпечують гнучкість і доступність освітнього контенту;

2. Проведення тренінгів із розвитку soft skills, з акцентом на комунікацію, конфлікт-менеджмент, фасилітацію;

3. Впровадження цифрових симуляцій педагогічних ситуацій за допомогою ресурсів на кшталт Edpuzzle, Kahoot, Mentimeter, які сприяють інтерактивному аналізу професійних дій;

4. Організація проєктної діяльності, пов'язаної зі створенням інформаційних продуктів для батьків (електронних буклетів, блогів, подкастів), що формує навички цифрової творчості та партнерської взаємодії;

5. Використання рефлексивних щоденників і портфоліо як засобів самоспостереження й оцінювання рівня сформованості міжособистісних та професійно важливих навичок.

Отже, цілісне впровадження таких практик не лише осучаснює зміст підготовки майбутніх вихователів, а й забезпечує розвиток їхньої професійної ідентичності в контексті викликів цифрового суспільства.

Як зазначає І. Бех, саме систематичне залучення майбутніх педагогів до рефлексивної діяльності, міждисциплінарної взаємодії та проєктного підходу створює умови для формування стійких навичок емоційної компетентності та цифрової культури [9, с. 179]. Учений наголошує, що рефлексія дозволяє майбутньому вихователю усвідомлювати власні емоційні реакції, професійні установки та цінності, тоді як міждисциплінарність сприяє цілісному баченню педагогічних проблем у контексті психологічних, соціальних і технологічних чинників. Проєктний підхід, у свою чергу, забезпечує практичну спрямованість підготовки, активізує суб'єктну позицію студента та формує здатність до самостійного прийняття рішень у складних ситуаціях взаємодії з родиною.

У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз зарубіжного досвіду, що демонструє, яким чином зазначені підходи інтегруються в системи професійної підготовки вихователів у країнах із високими стандартами дошкільної освіти. Згідно з підходом І. Бех, саме через практику рефлексії, міждисциплінарність і проєктний підхід можливо сформувати стійкі навички емоційної компетентності та цифрової культури майбутніх вихователів [9, с. 182]. Застосування рефлексивної практики, міждисциплінарного підходу та проєктної діяльності сприяє усвідомленню

майбутніми педагогами власного емоційного стану та здатності до його регуляції, розвитку критичного мислення, творчого потенціалу, навичок співпраці та ефективного використання цифрових інструментів у професійній діяльності. Комплексне поєднання зазначених компонентів забезпечує глибше розуміння соціокультурних процесів, формує відповідальне ставлення до освітньої взаємодії та підвищує здатність майбутніх вихователів адаптуватися до викликів сучасного суспільства.

У провідних країнах із розвиненими моделями дошкільної освіти активно впроваджуються комплексні та системні підходи до формування цифрових і м'яких компетентностей майбутніх вихователів, що дозволяє забезпечити їхню професійну готовність до викликів інформаційного суспільства та змін у соціокультурному середовищі. У таблиці 1.2 узагальнено основні підходи, які є ключовими в контексті підготовки педагогів дошкільної освіти у цих країнах (додаток Б).

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що розвиток цифрових і соціально-емоційних компетентностей майбутніх вихователів розглядається як цілісний і взаємопов'язаний процес. У більшості країн цифрові навички не обмежуються технічним володінням інструментами, а інтегруються з розвитком емпатії, комунікабельності, медіаційних умінь і партнерської взаємодії з родиною. Такий підхід забезпечує підготовку фахівців, здатних ефективно функціонувати в умовах цифровізованого освітнього середовища та різноманітних соціокультурних контекстів.

Враховуючи глобальні освітні тренди, цифровізація та розвиток soft skills постають ключовими умовами формування професійної готовності вихователя до ефективної співпраці з батьками. Реалізація цієї готовності передбачає поєднання технічних знань з емоційною та комунікативною гнучкістю, інтеграцію цифрових і міжособистісних компонентів у зміст педагогічної освіти, системний розвиток рефлексивних практик і критичного мислення, а також адаптацію міжнародних стандартів до національного освітнього контексту.

Зазначені положення створюють теоретичне підґрунтя для конкретизації переліку м’яких навичок, які є визначальними для професійної діяльності майбутнього вихователя в умовах сучасної дошкільної освіти. До найбільш важливих soft skills майбутнього вихователя належать:

1. Комунікабельність – здатність до відкритого, доброзичливого й професійно виваженого спілкування з батьками з урахуванням індивідуальних особливостей кожної родини;

2. Емпатія – уміння розуміти емоційний стан, потреби й очікування батьків, що є основою для формування довіри та партнерства;

3. Критичне мислення – здатність аналізувати педагогічні ситуації, уникати упереджених оцінок і приймати обґрунтовані рішення;

4. Цілеспрямованість і відповідальність – забезпечують послідовність професійних дій і орієнтацію на спільний виховний результат;

5. Креативність – виявляється у здатності знаходити інноваційні форми співпраці з батьками та нестандартні підходи до розв’язання виховних завдань;

6. Адаптивність (гнучкість) – дозволяє ефективно реагувати на зміну соціальних запитів і різноманіття сімейних контекстів;

7. Організаторські здібності – сприяють плануванню, координації та реалізації спільної діяльності ЗДО і родин.

З огляду на сучасні педагогічні підходи, м’які навички доцільно трактувати як інтегрований комплекс особистісних характеристик, соціально-комунікативних умінь і емоційної компетентності, що забезпечують ефективну взаємодію педагога з учасниками освітнього процесу, сприяють створенню позитивного виховного середовища та підвищують загальний рівень професіоналізму. У сфері дошкільної освіти ці навички є необхідною умовою для налагодження партнерських стосунків із батьками, підтримки психологічного комфорту дитини та реалізації індивідуального підходу у вихованні.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що визначені м’які навички становлять важливу складову професійної компетентності майбутнього вихователя в умовах сучасної дошкільної освіти. Вони забезпечують ефективну

комунікацію, педагогічну чутливість, здатність до творчого вирішення завдань і гнучке реагування на виклики, що постають у взаємодії з батьками й соціальним середовищем загалом. Сформованість таких soft skills сприяє підвищенню якості освітнього процесу, створює передумови для побудови довірливих, партнерських взаємин між педагогом, родиною та закладом дошкільної освіти.

Отже, результати теоретичного аналізу засвідчують, що цифровізація освітнього процесу та розвиток soft skills є взаємопов'язаними й визначальними чинниками формування професійної готовності майбутнього вихователя до ефективної взаємодії з батьками. Цифрові технології розширюють можливості педагогічної комунікації, забезпечують оперативний обмін інформацією, індивідуалізацію взаємодії та залучення родин до освітнього процесу, однак їх результативність безпосередньо залежить від рівня сформованості соціально-емоційних і комунікативних умінь педагога.

Таким чином, цифровізація та розвиток soft skills слід розглядати не як окремі напрями підготовки, а як цілісну систему професійного становлення майбутнього вихователя, що визначає його готовність до ефективної співпраці з батьками в умовах сучасної дошкільної освіти та відповідає актуальним викликам освітнього середовища.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ГОТОВНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ ВИХОВАНЦІВ

2.1 Форми та методи підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками

З огляду на сучасні освітні тенденції підготовка майбутніх вихователів до ефективної взаємодії з батьками є одним із основних напрямів професійної компетентності педагога. Враховуючи трансформаційні процеси у сфері дошкільної освіти, посилення уваги до особистісно орієнтованого підходу та необхідність забезпечення безперервності виховного впливу сім'ї й закладу дошкільної освіти, посилюється важливість формування у здобувачів освіти ЗВО умінь налагоджувати конструктивне партнерство з родинами вихованців.

Професійна готовність майбутніх вихователів до взаємодії з батьками вихованців передбачає наявність сімейної центрованості в педагогічній діяльності, заснованої на розумінні дитини в контексті її родини; володінні психолого-педагогічними основами сімейного виховання; здатності до результативної комунікації та толерантної взаємодії з урахуванням соціокультурного середовища родини. У зв'язку з цим у процесі фахової підготовки вихователів закладів дошкільної освіти слід акцентувати увагу на цілеспрямованому формуванні відповідних професійних компетентностей шляхом впровадження компонентів освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів і магістрів за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта».

Формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців не може обмежуватися лише вивченням окремої дисципліни, зокрема вибірковою дисципліною «Методика взаємодії педагогів закладів освіти з різними типами сімей». Зазначений компонент має бути

інтегрованим у зміст усіх навчальних дисциплін, що входять до освітньо-професійної програми спеціальності 012 «Дошкільна освіта», оскільки саме комплексний підхід сприяє цілісному формуванню професійної компетентності та конструктивній взаємодії педагогів ЗДО і родини. Важливу роль у цьому процесі відіграють такі дисципліни, як дошкільна педагогіка, актуальні проблеми дошкільної освіти, методики дошкільної освіти, організаційно-управлінська діяльність у закладі дошкільної освіти, спеціальна дошкільна педагогіка тощо. Перелічені навчальні компоненти забезпечують ґрунтовну професійну підготовку майбутніх вихователів та формують їхню готовність до змістовної й результативної взаємодії з батьками вихованців.

Окрім того, одним із основних чинників формування професійної готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками є проходження усіх видів педагогічної практики, які надають можливість здобувачам вищої освіти застосовувати набуті знання на практиці, формувати навички спілкування з родинами вихованців, а також закріплювати професійно важливі якості.

Отже, науково виправданим є аналіз форм і методів підготовки, які використовуються в освітньому процесі ЗВО.

Форми та методи навчання відіграють визначальну роль у забезпеченні комплексного розвитку професійних компетентностей майбутніх вихователів. Завдяки їх аналізу можна визначити ефективність освітньо-професійної програми, з’ясувати, наскільки системно та послідовно здійснюється підготовка майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з родинами. Вибір конкретних форм (лекції, семінарські, практичні заняття, тренінги, педагогічна практика тощо) і методів (інтерактивні, комунікативні, проєктні, рефлексивні) суттєво впливає на якість професійного становлення здобувача освіти.

Доцільність аналізу форм і методів підготовки зумовлена основними чинниками:

– взаємодія з членами родини є необхідним компонентом професійної діяльності вихователя, яка має прямий вплив на якість організації освітнього

процесу в закладах дошкільної освіти та не повинна трактуватися як менш значуща складова;

– формування в майбутніх педагогів комунікативної компетентності, здатності до партнерської взаємодії та ефективного розв'язання конфліктних ситуацій, що передбачає впровадження структурованих і методично обґрунтованих підходів у системі фахової підготовки;

– системний аналіз форм і методів взаємодії з сім'єю дає змогу з'ясувати прогалини у професійній підготовці здобувачів освіти та визначити способи подолання наявних проблем;

– аналіз дозволяє обґрунтувати напрями вдосконалення змісту освітніх програм відповідно до сучасних вимог і стандарту дошкільної освіти (БКДО).

Таким чином, аналіз форм і методів підготовки майбутніх педагогів ЗДО до взаємодії з батьками є обґрунтованим та необхідним для забезпечення якості професійної освіти. Він дає змогу оптимізувати підходи до навчального процесу, зробити підготовку більш практико-орієнтованою, адаптованою до потреб освітнього середовища та запитів сімей, з якими майбутній фахівець буде працювати.

З огляду на специфіку проблеми дослідження розглянемо поняття «форма» та «методи». На початку ХХ століття поняття «форми навчання» та «методи навчання» не мали чіткого розмежування. Перші наукові підходи до вивчення цього питання з'явилися в кінці ХІХ – на початку ХХ століття у працях таких дослідників, як М. Демкова, М. Олесницького, Г. Попова, Л. Соколова та ін. Упродовж 1920-х років поняття форми навчання дедалі частіше асоціювалися з активними методами, які стали основою новаторських освітніх підходів. Еволюція підходів простежується у наукових працях Г. Олпорта, В. Павловського, О. Петрович, М. Шохора та ін. до сутності поняття.

Ґрунтовне тлумачення сутності методу навчання як педагогічної категорії простежується у сучасних трактуваннях вітчизняних дослідників, узагальнених у таблиці 2.1, де подано різні наукові підходи його інтерпретації (додаток В).

Аналіз наукових підходів до визначення поняття «метод навчання» вказує на наявність спільних і відмінних ознак у трактуванні цього педагогічного явища дослідниками. Спираючись на подані інтерпретації, можна стверджувати, що метод навчання у більшості випадків розглядається як спосіб організації взаємодії викладача і здобувача освіти, що орієнтований на досягнення освітніх цілей, включаючи засвоєння знань, формування умінь, навичок, розвиток інтелектуальних та особистісних якостей.

Переважна частина авторів (О. Дубасенюк, В. Каплінський, М. Фіцула) звертають увагу на взаємозалежності та взаємодії суб'єктів освітнього процесу, а також на функціональній спрямованості методу – від вирішення навчально-виховних завдань до розвитку ключових компетентностей [1; 42; 62].

Заслуговує на увагу підхід, запропонований О. Фунтіковою, яка, окрім традиційних характеристик, підкреслює багатофункціональність методу, його структурність та здатність слугувати засобом оптимізації навчання в умовах конкретного освітнього середовища [63].

Отже, виходячи з вище сказаного, можна стверджувати, що у сучасному педагогічному дискурсі метод навчання розглядається як динамічний, комплексний і функціональний інструмент освітнього процесу, який забезпечує досягнення цілей навчання шляхом активної взаємодії всіх його учасників.

Протягом XX століття було запропоновано низку класифікацій методів навчання, що заклали підґрунтя для подальшого удосконалення педагогічного процесу. Однією з перших прийнято вважати класифікацію Є. Голанта, С. Петровського та Д. Лордкіпанідзе, які поділяють методи на словесні, наочні та практичні [27]. З часом радянські науковці М. Данилов і Б. Єсипов ініціювали дидактично орієнтований підхід, розподіливши методи за навчальними завданнями: засвоєння нових знань, формування та оцінювання умінь і навичок.

Суттєвий внесок у розвиток методології здійснили І. Лернер [37] і М. Скаткін [59], які класифікували методи беручи до уваги характер пізнавальної діяльності – від репродуктивних до дослідницьких. Представники наукової думки радянської доби Ю. Бабанський [5] ініціювали цілісний підхід до

діяльності у навчанні, а М. Махмутов – бінарну систему методів викладання й учіння.

За М. Фіцулою, освітній процес у сучасному ЗВО передбачає інтеграцію знаннєвого компонента з розвитком аналітичного та дослідницького мислення, що, у свою чергу, зумовлює необхідність використання інноваційних методів. У зв'язку з цим до освітнього процесу активно інтегруються технології, запроваджені з інших галузей: «мозковий штурм», кейс-метод, кластеризація, ментальні карти тощо. Окреслені методи є доцільними у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів, а саме в аспекті формування їхньої готовності до конструктивної взаємодії з батьками вихованців. Застосування інноваційних методів у навчанні водночас забезпечує засвоєння знань і розвиток особистісно значущих професійних умінь, розвивати комунікативні навички, емпатію, здатність до діалогу та прийняття рішень у складних педагогічних ситуаціях.

Однією з основних тенденцій є оптимізація методів навчання відповідно до потреб ЗДО та системи фахової передвищої і вищої педагогічної освіти. У межах підготовки майбутніх вихователів особливої важливості набуває питання формування їхньої професійної готовності до ефективної взаємодії з батьками вихованців. У цьому аспекті українські науковці пропонують інноваційні підходи до класифікації та практичного застосування методів навчання, орієнтуючись на компетентнісний підхід й виклики сучасної освіти й суспільства. Так, Н. Дем'яненко, аналізуючи теоретико-методичні основи професійної підготовки педагогів, наголошує на доцільності застосування активних, діалогових та дослідницьких методів навчання як інструментів формування соціально-професійної компетентності студентів. Вона розглядає їх як необхідну складову організації рефлексивної, організаторсько-комунікативної та проєктної діяльності майбутніх фахівців освіти [22; 23].

О. Савченко у своїх працях наголошує значимості реалізації компетентнісного та діяльнісно-результатного підходів у навчанні здобувачів освіти. Науковиця розглядає функції методів навчання як важливий інструмент у формуванні ключових умінь здобувачів освіти [54]. Особливу актуальність

така позиція набуває в межах дослідження форм і методів підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками. Доцільне використання методів навчання орієнтоване на формування теоретичних знань, розвитку самостійності, ініціативності, комунікативних навичок і творчого мислення, які є необхідними для продуктивної взаємодії з батьками вихованців. У цьому контексті методи навчання повинні передавати знання, формувати в майбутніх вихователів здатність до рефлексії, аналізу педагогічних ситуацій, пошуку ефективних форм партнерської взаємодії з родинами, що забезпечує цілісну професійну підготовку.

Зі свого боку, О. Пометун пропонує структурований підхід до інтерактивних методів навчання. В «Енциклопедії інтерактивного навчання» вона подає класифікацію таких методів із врахуванням дидактичної мети та етапів навчального процесу, що дозволяє підвищити ефективність їх використання у навчальній практиці [48].

В українському педагогічному дискурсі сьогодення наголошується на необхідності:

– розширення арсеналу методів у межах компетентнісного підходу до навчання [11];

– застосування активних, дослідницьких та інтерактивних форм діяльності для розвитку самостійності студентів;

– інтеграції методів навчання відповідно до специфіки навчального предмета, цілей і контингенту здобувачів освіти [51].

Підсумовуючи, можна зазначити, сучасні дослідники звертають увагу на необхідності оновлення методів навчання з урахуванням компетентнісного підходу, активізації пізнавальної діяльності студентів та диференціації освітніх підходів залежно від змісту і цілей навчання. Сучасні підходи слугують базою для ефективної підготовки майбутніх вихователів, зокрема в аспекті їх здатності до конструктивної взаємодії з батьками вихованців.

У межах дослідження встановлено, що особливої актуальності набуває застосування інноваційних методів навчання, які дедалі активніше

впроваджуються у ЗВО. Інноваційні методи забезпечують розвиток у майбутніх педагогів професійно важливих якостей – комунікативної гнучкості, емоційної чутливості, здатності до рефлексії, прийняття обґрунтованих рішень та налагодження партнерської взаємодії з батьками вихованців. Розглянемо детальні їх.

Зокрема, проєктне навчання, реалізоване на семінарських і практичних заняттях, створює умови для моделювання майбутньої професійної діяльності вихователя. Проєктне навчання – це інноваційна освітня технологія, яка ґрунтується на принципах діяльнісного підходу та передбачає виконання студентами практично орієнтованих завдань (проєктів), що мають чітку мету, очікуваний результат і потребують активного залучення до пізнавальної, творчої чи комунікативної діяльності.

Історично метод проєктів бере початок з ідей Дж. Дьюї, який вважав, що навчання має відбуватися через практичну діяльність і власний досвід здобувачів освіти [68, с. 4]. Його учень В. Х. Кілпатрик систематизував підхід до навчання через проєкти в праці The Project Method, підкреслюючи, що проєкт є цілеспрямованою діяльністю, яка розвиває ініціативність і самостійність здобувачів освіти [77, с. 320]. У сучасному освітньому просторі ідеї проєктного навчання розвиваються в межах конструктивістського підходу, зокрема у працях Дж. Ґ. Ґріно, який наголошує на важливості активної побудови знань у процесі вирішення реальних проблем у контексті соціальної взаємодії [75].

Українські науковці, зокрема І. Бей [8], поглиблено вивчали історію і використання проєктного навчання в педагогічних системах, аналізуючи внесок таких представників, як Дж. Дьюї, В. Х. Кілпатрик і Е. Коллінгс, у формування теоретичних основ проєктної технології та її роль у професійній підготовці майбутніх педагогів.

У межах таких проєктів здобувачі освіти можуть:

– розробляти сценарії батьківських зборів;

– створювати просвітницькі матеріали (буклети, інформаційні довідки, відеопрезентації);

– організовувати родинні заходи;

– планувати виховні ініціативи, спрямовані на налагодження ефективної взаємодії з родинами вихованців тощо.

Такий підхід активізує навчальну діяльність студентів, дозволяє їм набути важливого досвіду професійної комунікації, адаптованої до потреб сучасного ЗДО, конкретної вікової групи.

Тематика таких проєктів може бути різноманітною, наприклад: «Партнерство з родиною: ефективні моделі співпраці», «Формування цифрової гігієни дитини: співпраця з родиною», «Моделі роботи з різними типами сімей», «Платформи для дистанційної комунікації з батьками у ЗДО» тощо.

Таким чином, метод проєктного навчання має пряме наукове обґрунтування як у зарубіжній, так і у вітчизняній педагогічній літературі, що підтверджує його важливість для формування компетентної професійної діяльності майбутніх вихователів, зокрема у сфері взаємодії з батьками.

У цьому контексті доцільно також звернути увагу на інші інноваційні педагогічні підходи, які сприяють розвитку основних професійних компетентностей. Одним із таких підходів є проблемно-орієнтоване навчання (PBL, Problem-Based Learning) – освітній підхід, у якому навчання організовано навколо вирішення відкритих, реальних або змодельованих проблем, що вимагають активної участі здобувачів вищої освіти, критичного мислення та самостійного здобуття знань. Виокремимо основні ознаки підходу проблемно-орієнтованого навчання у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти:

– Навчання через розв’язання педагогічних ситуацій: здобувачі освіти працюють у малих групах над конкретними ситуаціями, які можуть виникнути в роботі з дітьми дошкільного віку або під час взаємодії з сім’єю. Такі завдання не мають єдиного правильного розв’язання, що стимулює пошук оптимальних підходів.

– Активна професійна участь майбутніх вихователів: викладач виступає фасилітатором, який спрямовує процес мислення, здобувачі освіти самостійно

формують гіпотези, аналізують, приймають рішення – як педагоги ЗДО в реальних умовах.

– Міждисциплінарний підхід: завдання охоплюють знання з педагогіки, психології, мовленнєвого розвитку, інклюзивної освіти тощо, що дозволяє формувати цілісну професійну компетентність вихователя ЗДО.

– Розвиток ключових професійних навичок педагога закладу дошкільної освіти: PBL сприяє формуванню таких важливих умінь, як робота в команді, професійна комунікація, здатність до самостійного навчання, аналіз інформації та прийняття зважених педагогічних рішень.

Отже, проблемно-орієнтоване навчання дає змогу студентам розглядати складні педагогічні ситуації, пов’язані зі спілкуванням з родинами, аналізувати причини конфліктів, підбирати дієві стратегії взаємодії. У процесі такого навчання ефективним є моделювання реальних ситуацій, які актуальні сьогодні у практиці ЗДО. Наприклад: «Агресивна поведінка батьків на зустрічі: дії вихователя», «Батьки не погоджуються з методами виховання в садочку: як знайти спільне рішення?», «Перша зустріч з батьками дитини з особливими освітніми потребами» чи «Підозра на насильство в родині: професійні дії вихователя».

Розвиток професійної майстерності майбутніх вихователів забезпечується також за рахунок використання інтерактивних методів навчання, таких як кейс-метод, дебати, рольові та ділові ігри. Такі методи дозволяють студентам тренувати навички ефективного діалогу з батьками, аргументовано відстоювати свою позицію, зберігати емоційний контроль у складних ситуаціях, а також налагоджувати партнерську взаємодію з батьками вихованців.

Наприклад, у форматі рольової гри здобувачі освіти можуть змоделювати батьківські збори, під час яких один із учасників виконує роль обуреного батька, інший – вихователя, який має знайти конструктивний підхід. Або ж у форматі дебатів розглянути дискусійне питання щодо доцільності використання мультфільмів і гаджетів у щоденній діяльності з дітьми, обговорити суперечливе питання щодо використання цифрових технологій у дошкільній освіті, де одна

група аргументує доцільність застосування інтерактивних засобів навчання, а інша наголошує на можливих ризиках для психоемоційного розвитку дітей. У процесі ділової гри майбутні педагоги ЗДО можуть змоделювати ситуацію екстреного реагування, коли один із учасників виконує роль вихователя, інший – адміністрації закладу освіти, а решта – членів колективу, які мають швидко прийняти рішення та дотриматися нормативних вимог.

Крім того, визначальною інноваційною практикою на семінарських та практичних заняттях у закладах вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» є метод перевернутого класу, який передбачає самостійне опрацювання майбутніми вихователями теоретичного матеріалу, зокрема щодо стилів батьківського виховання або ефективних форм комунікації з родинами. Надалі, на заняттях, вони застосовують ці знання у практичних вправах, які представлені у таблиці 2.2 (додаток Г), групових обговореннях, аналізі кейсів або розробці власних сценаріїв взаємодії з батьками.

Подані практичні вправи у таблиці 2.2 орієнтовані на формування у студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» професійних навичок ефективної взаємодії з батьками. Їх системне використання в освітньому процесі сприяє розвитку комунікативної компетентності, педагогічної етики, умінь конструктивного розв’язання конфліктних ситуацій та здатності до професійної рефлексії. Використання таких вправ сприяє інтеграції теоретичних знань із практичною діяльністю, готує майбутніх вихователів до реальних викликів професійної діяльності та формує готовність до партнерської взаємодії з родинами в закладах дошкільної освіти.

Одним із найефективніших засобів формування такої готовності є використання тренінгових методів. Теоретичну та практичну значущість тренінгового методу обґрунтовано у наукових працях як українських, так і зарубіжних дослідників, зокрема Г. Андрєєвої, О. Безпалько, Ф. Бурнард, Д. Джонсона, Ю. Ємельянової, Г. Лактіонової, Т. Лях, Х. Міккіна, Б. Паригіна, В. Федорчука та ін. Їхні дослідження підтверджують ефективність тренінгових технологій у формуванні соціальних, комунікативних, професійних та

особистісних компетентностей. Тренінговий метод сприяє активізації пізнавальної діяльності учасників, формуванню позитивного ставлення до навчання, розвитку критичного мислення й саморефлексії, що робить його актуальним у контексті сучасних викликів освіти та професійної підготовки. Набуває особливого значення використання тренінгових технологій у підготовці майбутніх фахівців ЗДО – вихователів закладів дошкільної освіти.

Значущість тренінгових методів зумовлюється їхньою практичною спрямованістю, можливістю моделювання реальних педагогічних ситуацій та активною участю студентів у навчальному процесі. Саме завдяки тренінгам майбутні фахівці засвоюють теоретичні знання, формують важливі професійні якості та навички, необхідні для побудови результативної співпраці з родинами вихованців.

До переліку таких навичок входять: ефективна комунікація, що є основою для встановлення довірливих і конструктивних стосунків із батьками; активне слухання (здатність почути, зрозуміти позицію співрозмовника); емпатія, що дозволяє краще відчути емоційний стан батьків і адекватно реагувати на їхні потреби; толерантність до різноманітності сімейних моделей і стилів виховання, що є необхідною умовою партнерства; компетентність у сфері розв’язання конфліктів, яка передбачає вміння вирішувати спірні ситуації в межах професійної етики; партнерська взаємодія, що ґрунтується на повазі, взаємній підтримці та спільній відповідальності за розвиток дитини.

До того ж, методи тренінгового навчання стимулюють розвиток рефлексії, тобто здатності майбутніх вихователів аналізувати власну поведінку у взаємодії з батьками, визначати її ефективність та шляхи вдосконалення. Відповідно позитивно впливає на загальний рівень професійної зрілості майбутніх педагогів.

Таким чином, застосування тренінгових методів у процесі фахової підготовки є необхідною умовою формування педагогічної готовності до взаємодії з батьками. Їх значущість полягає у підвищенні професійної компетентності, забезпеченні успішної соціалізації дитини через ефективну співпрацю між дошкільною установою та родиною. У процесі формування

готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців, тренінговий підхід дозволяє моделювати реальні педагогічні ситуації, розвивати навички ефективної комунікації, емпатії, конструктивного розв'язання конфліктів, а також формувати ціннісне ставлення до співпраці з родинами. Практичні заняття у форматі тренінгів створюють умови для активного залучення студентів, рефлексії власного досвіду, обміну думками та вироблення індивідуального стилю професійної взаємодії [12, С. 73–74]. Тематика тренінгів, рольових ігор та кейсів з формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців подано у додатку Д.

Методи підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками (додаток Е) можуть включати такі форми роботи, як: рольові ігри, кейс-методи, інтерактивні лекції, групові дискусії, аналіз відеоситуацій, робота в малих групах, а також проведення тренінгів, спрямованих на розвиток комунікативної культури, емоційного інтелекту та вміння будувати партнерські відносини (табл. 2.3). Комплексне поєднання цих методів у навчальному процесі сприяє більш глибокому усвідомленню студентами ролі взаємодії з батьками як важливої складової професійної діяльності вихователя. У процесі фахової підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» важливе місце займає формування їхньої готовності до ефективної взаємодії з батьками вихованців. На практичних заняттях навчальних дисциплін студенти опановують сучасні методи комунікації з родинами, відпрацьовують моделі педагогічної взаємодії, засвоюють техніки активного слухання, ведення конструктивного діалогу, подолання конфліктів та побудови довірчих стосунків.

У межах освітнього процесу майбутні вихователі беруть участь у мінітренінгах, моделюванні педагогічних кейсів на основі реальних професійних ситуацій, а також розробляють індивідуальні й групові проєкти, спрямовані на налагодження партнерської співпраці з батьками. Застосування таких методів дозволяє засвоїти теоретичні основи взаємодії з родинами, сформувати практичні навички, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності у сфері дошкільної освіти. Такі підходи підвищують рівень професійної

підготовки здобувачів освіти, сприяють формуванню усвідомленої готовності до взаємодії з батьками як активними учасниками освітнього процесу, орієнтованого на всебічний розвиток дошкільника.

Гейміфікація як метод підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками сприяє активному залученню студентів до навчальної діяльності, зняттю психологічного напруження, розвитку творчого потенціалу та формуванню навичок командної взаємодії через моделювання реальних педагогічних ситуацій. Прикладами реалізації гейміфікації у підготовці до взаємодії з батьками є рольові ігри з ігровими сценаріями, під час яких моделюються батьківські збори або індивідуальні консультації; кейс-ігри, що передбачають отримання балів за аргументовані педагогічні рішення; педагогічні квести (додаток Ж), спрямовані на поетапне розв'язання проблемних ситуацій співпраці з родинами. Такі методи дозволяють майбутнім вихователям на практиці засвоювати ефективні комунікативні стратегії, розвивати гнучкість мислення та формувати готовність до партнерської взаємодії з батьками вихованців.

У контексті розгляду ефективних методів підготовки майбутніх вихователів до професійної взаємодії з родинами, доцільно виділити модеративний семінар. Модеративний семінар як форма навчального заняття передбачає використання методів модерації та діалогічної взаємодії, що створює умови для активного залучення студентів до обговорення професійно значущих проблем. На думку Н. Вахняк, важливе місце у формуванні готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців посідають інтерактивні модеративні семінари, зокрема: «Міжособистісні взаємини: від спілкування до взаємодії», «Педагогічна культура вихователя як основа партнерської взаємодії з батьками», «Сутність та специфіка виховного потенціалу родини», які сприяють розвитку комунікативної компетентності, педагогічної культури та формуванню здатності до ефективної співпраці з родинами [13].

За твердженням Н. Гавриш та О. Сущенко, модеративний семінар має специфічну дидактичну спрямованість, що виявляється у фокусі на внутрішньому досвіді суб'єктів освітнього процесу: він не орієнтований на вправляння в набутих уміннях, а покликаний сприяти усвідомленню, осмисленню та актуалізації глибинних знань, уявлень і почуттів, створюючи умови для подальшого особистісного зростання [19, с. 410]. Сутність модеративного семінару полягає в організації діалогічної взаємодії суб'єктів педагогічної діяльності з метою досягнення спільного результату та вирішення практико-орієнтованих педагогічних завдань.

Отже, логіка дослідження вимагає детального розгляду форм навчання у закладах вищої освіти, зокрема таких, що забезпечують активну участь здобувачів у освітньому процесі, сприяють розвитку їхніх професійних компетентностей та готовності до практичної взаємодії з усіма учасниками освітнього середовища, включаючи батьків вихованців. Особливу увагу слід приділити тим формам, які поєднують теоретичну підготовку з практико-орієнтованим навчанням, забезпечуючи цілісність професійного становлення майбутнього вихователя.

Поняття «форма навчання» у педагогічній літературі трактується по-різному, проте всі визначення акцентують на її організаційно-структурній та функціональній ролі в освітньому процесі. Так, М. Фіцула розглядає форму навчання як спосіб управління навчально-пізнавальною діяльністю, спрямованої на досягнення конкретних дидактичних завдань [62, с. 116]. У межах такого розуміння форма навчання виконує функцію організаційної основи, що забезпечує цілеспрямоване й системне залучення здобувачів освіти до активної пізнавальної діяльності. Вона визначає характер взаємодії між педагогом і здобувачами освіти, послідовність навчальних дій, а також умови, за яких реалізується навчальний зміст. З огляду на це, вибір форми навчання має відповідати тематиці заняття, особливостям підготовки майбутніх фахівців, у тому числі до професійної взаємодії з різними учасниками освітнього процесу.

В той же час, О. Дубасенюк тлумачить форму навчання як спосіб організації та реалізації навчального процесу, що передбачає втілення змісту освітньої діяльності, дидактичних завдань і методів навчання [1, с. 205]. На думку дослідниці, форма навчання є зовнішнім форматом проведення занять, інтегративним елементом, який поєднує зміст, методи й засоби навчання в єдину педагогічну систему. Такий підхід робить акцент на динамічності та гнучкості форм, їх здатності адаптуватися до цілей і завдань конкретного етапу підготовки фахівців, а також враховувати психолого-педагогічні особливості здобувачів освіти. Завдяки формі навчання здійснюється практичний аспект навчального процесу, що особливо важливо в контексті підготовки майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з батьками вихованців.

З позиції В. Гладуш та Г. Лисенко у свою чергу, визначає її як структурно-організаційну та управлінську модель навчального заняття, яка залежить від його дидактичних цілей, змісту й особливостей взаємодії між учасниками освітнього процесу [20, с. 90]. Такий підхід підкреслює, що форма навчання є не просто способом подачі матеріалу, а складним дидактичним інструментом, що охоплює логіку організації освітньої взаємодії. Вона визначає темп і характер навчального процесу, а також забезпечує узгодженість між змістовим наповненням заняття та методами його реалізації. Суттєву значущість така інтерпретація має в умовах підготовки майбутніх педагогів, оскільки надає можливість проєктувати освітні ситуації, наближені до реального професійного середовища.

Отже, розглянемо форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Згідно з класифікацією, запропонованою В. Ортинським, їх можна поділити на кілька основних груп:

– навчальні заняття, до яких належать лекції, семінари, лабораторні та практичні заняття, індивідуальні заняття, навчальні конференції, консультації, а також навчальні ігри;

– практична підготовка, що охоплює різні види практик – навчальну, технологічну, переддипломну тощо;

– самостійна робота, яка включає опрацювання друкованих джерел, самостійне виконання вправ, вивчення окремих питань, участь у роботі наукових гуртків, проведення експериментально-дослідницьких проєктів, перегляд тематичних телепередач і фільмів, прослуховування радіопрограм тощо;

– контрольні заходи, до яких відносяться іспити, заліки, модульний контроль, контрольні роботи, перевірка рівня засвоєння знань, умінь і навичок з різних дисциплін, виконання кваліфікаційних завдань, а також захист кваліфікаційних робіт [45, С. 283–284].

Підготовка майбутніх вихователів до взаємодії з батьками є важливою складовою їхньої професійної підготовки у закладах вищої освіти. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від раціонального добору та поєднання форм організації навчальної діяльності, які мають бути зорієнтовані на формування професійної, комунікативної, соціально-психологічної та конфліктологічної компетентностей.

Виходячи з вище зазначеного, можна зробити певні висновки, що ефективна підготовка майбутніх вихователів до взаємодії з батьками потребує використання різноманітних форм навчання – як традиційних, так і дистанційних та змішаних, – які мають бути інтегровані у професійну освіту з урахуванням сучасних цифрових тенденцій і потреб практики. З урахуванням вимог сьогодення ефективними вважаються такі форми, як: традиційні очні заняття (лекції, семінари, практичні та лабораторні роботи), що реалізуються як у звичайному, так і в дистанційному форматі (через платформи Zoom, Google Meet, Moodle тощо); педагогічна практика, частково реалізована у віртуальному форматі (через відеоспостереження за заняттями, дистанційне консультування з батьками, участь у віртуальних батьківських зборах); індивідуальні та групові проєкти, що передбачають створення онлайн-продуктів для батьківської аудиторії (інформаційні буклети, відеопрезентації, блоги, міні-сайти); самостійна робота, яка включає аналітичну, рефлексивну та творчу діяльність у цифровому середовищі (онлайн-тести, форуми, електронні портфоліо, есе) тощо.

Таким чином, поєднання очних, дистанційних та змішаних форм навчання сприяє підвищенню гнучкості освітнього процесу, дозволяє враховувати індивідуальні освітні траєкторії здобувачів та забезпечує цілісну підготовку майбутніх вихователів до професійної взаємодії з батьками в умовах сучасного суспільства.

Зокрема, такі цифрові платформи, як Google Classroom, Zoom, Canva та Padlet, широко застосовуються в освітньому процесі ЗВО як інструменти організації навчальної діяльності, інтерактивної взаємодії та професійної підготовки майбутніх вихователів. Використання Google Classroom дає змогу структурувати освітній матеріал, організовувати виконання практичних завдань, моделювати комунікацію з батьками в асинхронному форматі, а також забезпечувати постійний зворотний зв'язок, що є важливим для формування навичок педагогічного спілкування.

Платформа Zoom використовується як форма реалізації інтерактивних методів навчання, зокрема для проведення онлайн-семінарів, модеративних занять, рольових ігор та імітації батьківських зборів або індивідуальних консультацій. Така форма роботи сприяє розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти, умінь ведення діалогу, аргументованого висловлення позиції та вирішення проблемних педагогічних ситуацій у взаємодії з батьками вихованців.

Застосунок Canva виступає ефективним методом формування в майбутніх вихователів умінь створення інформаційно-просвітницьких матеріалів для батьків, зокрема презентацій, пам'яток, рекомендацій, інформаційних буклетів і цифрових оголошень. Робота з цим інструментом сприяє розвитку цифрової грамотності, креативності та здатності адаптувати педагогічну інформацію до потреб батьківської аудиторії.

Використання платформи Padlet як інтерактивної форми групової роботи забезпечує можливості для спільного обговорення педагогічних проблем, аналізу кейсів, рефлексії та обміну досвідом щодо організації взаємодії з родинами. Практичне впровадження Padlet сприяє формуванню навичок

командної роботи, відкритого діалогу та колективного прийняття рішень, що є важливими складовими педагогічної взаємодії з батьками.

Таким чином, поєднання традиційних практичних вправ із використанням сучасних цифрових застосунків як форм і методів підготовки майбутніх вихователів забезпечує цілісність професійної підготовки, інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь, а також формує готовність студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» до ефективного використання цифрових технологій у процесі педагогічної та партнерської взаємодії з батьками вихованців у закладах дошкільної освіти (табл. 2.3) (додаток И).

Резюмуємо: аналіз форм та методів підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками засвідчив, що ефективність професійної підготовки здобувачів освіти у закладах вищої освіти значною мірою залежить від доцільного поєднання традиційних та інноваційних організаційних форм навчання. Зокрема, використання лекцій, семінарських, практичних і тренінгових занять, модеративних семінарів, рольових ігор, кейс-методів, а також проєктної діяльності сприяє формуванню комунікативної, емоційної, конфліктологічної та професійної компетентностей, необхідних для налагодження конструктивної взаємодії з батьками вихованців.

В умовах цифровізації освіти важливу роль відіграє адаптація зазначених форм і методів до дистанційного та змішаного форматів навчання. Це у свою чергу розширює можливості професійного становлення здобувачів освіти, забезпечує їх активну участь в освітньому процесі та сприяє розвитку практичних навичок педагогічного спілкування й партнерства з родинами.

Таким чином, формування готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками вимагає комплексного, системного та гнучкого підходу до організації навчальної діяльності, зорієнтованої на потреби сучасного суспільства та виклики професійної практики.

2.2 Напрями вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів у контексті сучасних освітніх викликів

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти в Україні характеризується глибокими соціальними, культурними та освітніми трансформаціями, що зумовлюють необхідність переосмислення змісту та організації професійної підготовки майбутніх вихователів. У центрі цих змін перебуває особистість дитини, її родина, а також педагог як ключовий суб'єкт освітньої взаємодії. Саме тому вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів потребує комплексного підходу, який поєднує гуманістичні, компетентнісні, інклюзивні та практико-орієнтовані засади.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти не може обмежуватися засвоєнням суто теоретичних знань. Вона має бути спрямована на формування готовності до реальної професійної діяльності в умовах різноманітності сімейних контекстів, зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами, цифровізації освітнього середовища та посилення вимог до емоційної, комунікативної й етичної компетентності педагога [33]. У цьому контексті доцільним є виокремлення ключових напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів, які відповідають сучасним освітнім викликам і забезпечують цілісне формування професійної готовності фахівця дошкільної освіти.

Одним із визначальних напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів є її орієнтація на ідеї гуманістичної освітньої парадигми. Гуманізація освіти передбачає визнання цінності кожної особистості, створення умов для її самореалізації, розвитку внутрішньої мотивації та професійного зростання. У підготовці майбутніх вихователів це означає зміщення акцентів з формального засвоєння знань на розвиток особистісних і професійно значущих якостей педагога.

Як зазначає О. Попович, гуманістична освітня парадигма у професійній підготовці майбутніх вихователів передбачає першорядну увагу до

психологічного стану здобувачів вищої освіти, формування їхньої пізнавальної самостійності, готовності до інноваційної та прогностичної діяльності, а також професійно-етичної культури [51, с. 95]. У цьому контексті майбутній вихователь розглядається як носій професійних знань, як особистість, здатна до рефлексії, емпатії та відповідального педагогічного вибору.

Гуманістичний підхід також вимагає переосмислення ролі викладача закладу вищої освіти, який виступає транслятором знань, фасилітатором професійного становлення майбутнього вихователя ЗДО. Такий педагог створює освітнє середовище, що сприяє активній участі здобувачів у проєктуванні власної освітньої траєкторії, розвитку критичного мислення та формуванню внутрішньої мотивації до професійної діяльності.

Теоретичним підґрунтям цього напряму є ідеї гуманістичної психології, зокрема концепція К. Роджерса, який наголошував, що кожна особистість має природну тенденцію до саморозвитку й самореалізації, а завдання освіти полягає у створенні умов для розкриття цього потенціалу. У контексті професійної підготовки майбутніх вихователів це означає підтримку їхньої автономії, віру у професійні можливості та формування позитивної «Я-концепції» педагога.

У навчальному процесі гуманістична орієнтація реалізується через:

– використання рефлексивних методів навчання (портфоліо, самооцінювання, професійні щоденники);

– організацію діалогічних форм роботи (дискусії, дебати, аналіз педагогічних ситуацій);

– створення ситуацій педагогічного вибору, що моделюють реальні професійні дилеми вихователя.

Такі форми роботи сприяють усвідомленню студентами власної професійної позиції та відповідальності за педагогічні рішення, що є важливою складовою їхньої готовності до майбутньої діяльності в закладах дошкільної освіти.

Наступним важливим напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів є посилення її практичної спрямованості, зокрема у

контексті підготовки до взаємодії з родиною вихованців. Сучасна дошкільна освіта розглядає сім'ю як рівноправного партнера освітнього процесу, а ефективна співпраця з батьками вихованців визнається однією з ключових професійних функцій вихователя.

У наукових працях О. Авраменко та Н. Кравчук підкреслюється, що готовність до роботи із сім'єю є однією з найважливіших якісних характеристик майбутнього вихователя, що безпосередньо впливає на рівень його професіоналізму [33, с. 254]. Дослідниці обґрунтовують, що професійно-педагогічна підготовка має носити системний характер і охоплювати когнітивний, комунікативний, поведінково-діяльнісний та ціннісно-смисловий компоненти готовності до співпраці з родиною.

У сучасних умовах зростає потреба в такому вихователі, який здатний інформувати батьків, будувати з ними довірчі, партнерські стосунки, враховувати соціокультурний контекст сім'ї, надавати педагогічну підтримку та консультування. Окреслений характер професійної діяльності передбачає сформованість комунікативних умінь, емпатії, педагогічного такту та культури професійного спілкування.

Посилення практичної підготовки до взаємодії з родиною реалізується через:

– включення до змісту навчальних дисциплін аналізу реальних кейсів співпраці з батьками;

– проведення рольових ігор («Складна розмова з батьками», «Консультація щодо поведінкових труднощів дитини»);

– організацію педагогічної практики з акцентом на участь студентів у батьківських зборах, індивідуальних консультаціях, спільних заходах «батьки – діти – педагоги».

Такі форми роботи сприяють набуттю студентами реального досвіду педагогічної взаємодії з родинами та формуванню впевненості у власних професійних можливостях.

Вагомим напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів у сучасних умовах є посилення її інклюзивної спрямованості. Зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами, ускладнення соціально-психологічних умов розвитку дітей, а також виклики, спричинені суспільними трансформаціями, зумовлюють необхідність підготовки педагогів, здатних працювати в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Згідно з позицією науковців Л. Зданевич, О. Новак та Т. Цегельник професійна підготовка майбутніх вихователів повинна орієнтуватися на сучасні світові тенденції, серед яких інклюзивна освіта посідає провідне місце [25]. Науковці підкреслюють, що інклюзія ґрунтується на ідеології недискримінації, рівного доступу до освіти та створення спеціальних умов для дітей з особливими освітніми потребами, що вимагає від педагога високого рівня професійної компетентності.

Інклюзивна освіта передбачає зміну організаційних форм навчання, трансформацію професійного мислення вихователя. Майбутній фахівець має усвідомлювати, що кожна дитина є унікальною, різноманітність освітніх потреб розглядається не як проблема, а як ресурс розвитку освітнього середовища. Такий підхід відповідає положенням дитиноцентризму та особистісно орієнтованої освіти, закріпленим у нормативно-правових документах у сфері дошкільної освіти [25, с. 98].

Важливим аспектом інклюзивної підготовки є формування у майбутніх вихователів здатності до командної взаємодії з фахівцями психолого-педагогічного супроводу та батьками дітей з особливими освітніми потребами. Саме партнерська взаємодія педагогів і родини виступає ключовою умовою ефективної реалізації інклюзивної освіти, оскільки сім’я є першою і найближчою соціальною системою підтримки дитини.

Інклюзивна спрямованість професійної підготовки реалізується через:

– удосконалення освітніх програм із урахуванням інклюзивного змісту;

– включення до педагогічної практики завдань, пов’язаних із роботою в інклюзивних групах;

– моделювання ситуацій взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами;

– аналіз індивідуальних програм розвитку та участь у міждисциплінарних командах супроводу.

Такі підходи сприяють формуванню в майбутніх вихователів інклюзивної компетентності як інтегрованої професійної якості, що поєднує знання, уміння, цінності та готовність до роботи в умовах різноманітності.

Розвиток комунікативної, емоційної та етичної компетентностей майбутніх вихователів. Сучасні освітні виклики актуалізують потребу у розвитку комунікативної, емоційної та етичної компетентностей майбутніх вихователів. Професійна діяльність педагога дошкільної освіти передбачає постійну взаємодію з дітьми, батьками, колегами, адміністрацією, що потребує високого рівня культури спілкування, емпатії та емоційної стійкості.

На думку О. Авраменко та Н. Кравчук, ефективна взаємодія вихователя з родиною можлива лише за умови наявності в педагога сімейної центрованості педагогічної діяльності, заснованої на розгляді дитини в контексті її родини [33, с. 254]. З огляду на це, можна констатувати, що вихователь має володіти інформацією про особливості розвитку дитини, уміти налагоджувати довірчі стосунки з батьками, враховувати їхні потреби, очікування та виховний потенціал сім’ї.

Емоційна компетентність педагога проявляється у здатності усвідомлювати власні емоції, регулювати емоційні стани, проявляти емпатію та підтримку в складних педагогічних ситуаціях. В умовах зростання рівня соціальної напруги та психоемоційних навантажень ця компетентність набуває особливої значущості.

Етична складова професійної підготовки пов’язана з формуванням у майбутніх вихователів педагогічного такту, відповідальності, поваги до гідності дитини та її родини, дотримання принципів професійної етики. Як зазначає М. Машовець, особистісні якості вихователя є не менш важливими, ніж його

професійні знання, оскільки саме вони визначають характер педагогічної взаємодії [39; 40].

Розвиток комунікативної та емоційної компетентностей забезпечується через:

– тренінгові заняття з розвитку навичок ефективного спілкування;

– аналіз конфліктних педагогічних ситуацій;

– використання рольових ігор і кейс-методу;

– рефлексивні практики, спрямовані на усвідомлення власного емоційного досвіду.

Зазначені форми роботи сприяють підготовці майбутніх вихователів до конструктивної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

Інтеграція теоретичної та практичної підготовки в системі професійної освіти майбутніх вихователів. Завершальним, але не менш важливим напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів є інтеграція теоретичної та практичної складових навчання. Сучасна педагогічна освіта має забезпечити тісний зв’язок між науковими знаннями та реальними умовами професійної діяльності. Дослідження засвідчують, що ефективність професійної підготовки значно зростає за умови системної організації педагогічної практики, менторського супроводу та використання активних форм оцінювання. Майбутній вихователь повинен мати можливість апробувати теоретичні положення в реальному освітньому середовищі, аналізувати власний досвід і вдосконалювати професійні дії.

Інтеграція теорії і практики реалізується через:

– розширення змісту педагогічної практики;

– залучення майбутніх вихователів до реальної взаємодії з дітьми та батьками;

– наставництво з боку досвідчених педагогів;

– використання портфоліо та формувального оцінювання.

З урахуванням викладених теоретичних положень та результатів аналізу сучасних наукових підходів до професійної підготовки майбутніх вихователів,

постає необхідність їх узагальнення та структуризації у вигляді цілісної моделі. Така модель дозволяє наочно відобразити взаємопов'язані напрями вдосконалення професійної підготовки у контексті сучасних освітніх викликів, а також конкретизувати практичні шляхи формування професійної готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Саме з цією метою подано рисунок 2.2, у якому систематизовано ключові напрями вдосконалення професійної підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» (додаток К). Поданий на рисунку комплекс напрямів удосконалення професійної підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» відображає цілісну модель реагування системи вищої педагогічної освіти на сучасні освітні виклики. Зміст кожного з представлених напрямів корелює з положеннями наукового аналізу, здійсненого у межах даного підрозділу, та конкретизує практичні шляхи формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності, зокрема до педагогічної взаємодії з батьками вихованців.

Перший напрям – цифровізація професійної підготовки – логічно продовжує ідеї гуманізації та осучаснення освітнього процесу. Формування ІКТ-компетентності, впровадження дистанційного навчання та використання цифрових інструментів для комунікації з батьками відповідають сучасним тенденціям розвитку освіти та сприяють підвищенню відкритості й доступності педагогічної взаємодії. Як було обґрунтовано у підрозділі, цифрові технології розширюють можливості інформування родин, створюють умови для партнерської взаємодії, оперативного зворотного зв'язку та педагогічного консультування, що є особливо актуальним у сучасних соціальних умовах.

Другий напрям – професійна мобільність і адаптивність майбутніх вихователів – відображає потребу у формуванні готовності до змін, гнучкого реагування на освітні трансформації та розвитку мультикультурної компетентності. Зміст цього напряму узгоджується з положеннями гуманістичної освітньої парадигми, відповідно до яких майбутній педагог має бути здатним до саморозвитку, рефлексії та адаптації до різноманітних соціокультурних контекстів сімей вихованців. У межах підрозділу було

доведено, що саме професійна мобільність дозволяє вихователю ефективно вибудовувати взаємодію з родинами, які відрізняються ціннісними орієнтаціями, освітніми запитами та виховними очікуваннями.

Наступний напрям, представлений на рисунку, – розвиток партнерської взаємодії з родинами, – є центральним у контексті досліджуваної проблеми. Інтеграція тренінгів, практикумів, ділових і рольових ігор, а також моделювання ситуацій педагогічного спілкування з батьками конкретизує практико-орієнтований характер професійної підготовки. Саме цей напрям забезпечує формування у майбутніх вихователів комунікативної, емоційної та етичної компетентностей, що, як показано у підрозділі, є необхідною умовою ефективної співпраці з родинами вихованців і побудови довірчих партнерських відносин.

Важливе місце у структурі рисунка посідає інклюзивна підготовка майбутніх вихователів, спрямована на формування готовності до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми сім’ями. Зазначений напрям безпосередньо відображає сучасні соціальні та освітні виклики, пов’язані з реалізацією ідей інклюзивної освіти. Відповідно до наведених аргументів у підрозділі, інклюзивна спрямованість професійної підготовки передбачає засвоєння теоретичних положень, розвиток інклюзивної компетентності, здатності до командної взаємодії та партнерської співпраці з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Завершальний напрям – підсилення практичної підготовки – акцентує увагу на тісній співпраці ЗВО з базами практики, упровадженні менторства та використанні активних форм оцінювання. Окреслений напрям інтегрує всі попередні та забезпечує перенесення набутих знань, умінь і цінностей у реальну професійну діяльність. У підрозділі доведено, що саме практична підготовка є основним чинником формування цілісної професійної готовності майбутнього вихователя, здатного до ефективної взаємодії з дітьми та їхніми родинами.

Таким чином, поданий рисунок ілюструє напрями вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів, узагальнює логіку викладеного в підрозділі матеріалу, відображаючи взаємозв’язок гуманістичних, практико-

орієнтованих, інклюзивних та цифрових компонентів професійної підготовки. Сукупність зазначених напрямів створює цілісну модель формування професійної готовності майбутніх вихователів до діяльності в сучасних закладах дошкільної освіти та до ефективної педагогічної взаємодії з батьками вихованців. Проведений аналіз наукових джерел засвідчує, що професійна підготовка майбутніх вихователів у сучасних умовах потребує системного оновлення з урахуванням актуальних освітніх і соціальних викликів. Сучасний вихователь постає виконавцем освітніх програм, активним суб'єктом педагогічної взаємодії та партнером родини у вихованні дитини.

Встановлено, що ефективність професійної підготовки зумовлюється орієнтацією на гуманістичну освітню парадигму, посиленням практико-орієнтованої складової, розвитком готовності до взаємодії з родиною та впровадженням інклюзивних підходів. Важливим чинником професійної готовності майбутніх вихователів є сформованість комунікативної, емоційної та етичної компетентностей, які забезпечують конструктивну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу.

Таким чином, комплексна реалізація визначених напрямів створює підґрунтя для формування цілісної професійної готовності майбутніх вихователів до ефективної діяльності в сучасних закладах дошкільної освіти.

2.3 Методичні рекомендації щодо підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками

Сучасні трансформації освітнього простору, зростання соціальної ролі родини у вихованні дитини та посилення вимог до професійної діяльності вихователя актуалізують проблему підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до взаємодії з батьками вихованців. У сучасних умовах педагогічна взаємодія з родиною розглядається не як допоміжний компонент професійної діяльності, а як її невід'ємна складова, що

забезпечує цілісність виховного впливу та сприяє гармонійному розвитку дитини.

Аналіз наукових досліджень і практики функціонування закладів дошкільної освіти свідчить, що ефективність співпраці з батьками значною мірою залежить від рівня професійної готовності вихователя до комунікативної, консультативної та партнерської взаємодії. Водночас у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти нерідко спостерігається домінування теоретичної складової над практичною, що ускладнює перенесення набутих знань у реальні педагогічні ситуації.

У зв’язку з цим постає потреба у розробленні та впровадженні методичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення змісту, форм і методів підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками. Такі рекомендації мають ґрунтуватися на засадах гуманістичної педагогіки, компетентнісного та практико-орієнтованого підходів, а також враховувати сучасні освітні виклики, зокрема інклюзивність, цифровізацію та соціокультурну різноманітність сімей.

Подані нижче методичні рекомендації зорієнтовані на ЗВО, що здійснюють підготовку фахівців спеціальності 012 «Дошкільна освіта», та мають на меті підвищення ефективності формування у студентів готовності до педагогічної взаємодії з батьками вихованців.

1. Орієнтація професійної підготовки на формування ціннісного ставлення до родини як партнера освітнього процесу. Першочерговою рекомендацією є цілеспрямоване формування у майбутніх вихователів ціннісного ставлення до родини як рівноправного партнера у вихованні дитини. Такий підхід передбачає переосмислення традиційної моделі взаємодії «педагог – батьки», у межах якої вихователь виступає виключно носієм професійного знання, а батьки – пасивними отримувачами рекомендацій.

У процесі професійної підготовки доцільно акцентувати увагу студентів на тому, що сім’я є першим і найважливішим соціальним середовищем розвитку дитини, а педагогічна взаємодія з батьками має будуватися на засадах довіри, взаємоповаги та партнерства. Формування такого світоглядного підґрунтя

сприяє розвитку у майбутніх вихователів сімейної центрованості професійної діяльності та готовності до конструктивного діалогу з родинами вихованців.

У межах навчальних дисциплін доцільно використовувати аналіз педагогічних ситуацій, що відображають різні моделі взаємодії з батьками (авторитарну, формально-інформативну, партнерську). Здобувачам освіти пропонується визначити переваги й недоліки кожної моделі, обґрунтувати доцільність партнерського підходу та розробити власні алгоритми взаємодії з родинами у конкретних педагогічних ситуаціях.

Поступовий перехід від теоретичного усвідомлення ролі сім'ї до практичного моделювання взаємодії з батьками створює умови для глибшого засвоєння цінностей партнерської педагогіки.

2. Інтеграція теоретичної та практичної підготовки до взаємодії з батьками.

Наступною важливою рекомендацією є забезпечення тісного зв'язку між теоретичними знаннями та практичними уміннями майбутніх вихователів у сфері взаємодії з батьками. Ефективна підготовка неможлива без систематичного відпрацювання комунікативних і консультативних навичок у процесі навчання.

У межах фахових дисциплін доцільно не обмежуватися вивченням теоретичних положень щодо форм і методів роботи з родинами, а доповнювати їх практичними завданнями, спрямованими на застосування знань у змодельованих або реальних педагогічних ситуаціях.

Під час семінарських і практичних занять студентам можна пропонувати рольові ігри на теми:

– «Проведення індивідуальної консультації для батьків»;

– «Обговорення проблем адаптації дитини до ЗДО»;

– «Складна розмова з батьками щодо поведінки дитини».

У процесі виконання таких завдань студенти відпрацьовують навички активного слухання, аргументації, емоційного самоконтролю та педагогічного такту. Подальше обговорення результатів гри сприяє розвитку рефлексивних

умінь і усвідомленню власних сильних та слабких сторін у професійній комунікації.

3. Використання тренінгових форм навчання для розвитку комунікативної компетентності. З метою підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками доцільно активно впроваджувати тренінгові форми навчання. Тренінги створюють умови для активного залучення студентів до навчального процесу, розвитку практичних навичок і формування готовності до реальних професійних ситуацій.

Комунікативні тренінги спрямовані на розвиток умінь встановлювати контакт, будувати діалог, вирішувати конфліктні ситуації та надавати педагогічну підтримку батькам. Вони також сприяють формуванню емпатії, толерантності та впевненості у власних професійних можливостях.

Ефективним є проведення тренінгу «Педагогічне спілкування з батьками», у межах якого студенти виконують вправи на розвиток невербальної комунікації, формулювання «я-повідомлень», подолання бар’єрів у спілкуванні. Завершальним етапом тренінгу може бути обговорення власних відчуттів і труднощів, що виникли у процесі взаємодії.

4. Упровадження цифрових інструментів як засобу підвищення ефективності взаємодії з батьками.

У сучасних умовах цифровізації освіти важливим методичним напрямом підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками є формування готовності до використання цифрових засобів комунікації. Сучасні батьки дедалі частіше очікують оперативного зворотного зв’язку, доступності інформації та зручних форматів спілкування з педагогами, що зумовлює необхідність включення цифрових технологій у систему професійної підготовки.

У процесі навчання майбутні вихователі мають опановувати технічні навички роботи з цифровими платформами, педагогічно доцільні способи їх використання для налагодження партнерської взаємодії з родинами. Цифрові інструменти сприяють підвищенню прозорості освітнього процесу, активному

залученню батьків до життя закладу дошкільної освіти та формуванню довіри між педагогом і сім’єю.

У межах фахових дисциплін доцільно передбачати завдання зі створення:

– електронних інформаційних бюлетенів для батьків (режим дня, поради щодо адаптації дитини);

– онлайн-анкет для вивчення запитів і потреб родин;

– відеоконсультацій або коротких відеопорад з актуальних питань виховання.

Виконання таких завдань дозволяє здобувачам освіти усвідомити потенціал цифрових технологій як інструменту педагогічної взаємодії, а також сформувати відповідальне ставлення до цифрової комунікації.

5. Формування готовності до інклюзивної взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Окремим і надзвичайно важливим напрямом методичних рекомендацій є підготовка майбутніх вихователів до взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта висуває підвищені вимоги до професійної компетентності педагога, зокрема у сфері комунікації, емпатії та партнерської підтримки родини.

Майбутні вихователі мають усвідомлювати специфіку переживань батьків дітей з особливими освітніми потребами, їхні психологічні труднощі, потребу в підтримці та професійному супроводі. Відтак у процесі підготовки доцільно формувати знання про інклюзивну освіту, уміння вибудовувати делікатну, толерантну та підтримувальну взаємодію з родинами.

Ефективною формою роботи є аналіз кейсів, що відображають реальні ситуації взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами (перший контакт із родиною, обговорення індивідуальної програми розвитку, реагування на емоційні прояви батьків). Здобувачі освіти пропонують власні варіанти педагогічних рішень, аргументують їх та обговорюють можливі наслідки для дитини і сім’ї.

Такий підхід сприяє формуванню інклюзивної компетентності, розвитку емпатії та готовності до професійної підтримки родин у складних життєвих ситуаціях.

6. Активізація педагогічної практики як ключового етапу підготовки до взаємодії з батьками. Вагоме місце в системі рекомендацій посідає удосконалення організації педагогічної практики майбутніх вихователів. Саме під час практики студенти отримують можливість безпосередньо взаємодіяти з батьками, спостерігати роботу досвідчених педагогів та апробувати власні комунікативні стратегії.

З метою підвищення ефективності підготовки до взаємодії з родинами доцільно чітко визначати завдання практики, пов’язані саме з роботою з батьками. Такі завдання мають бути не формальними, а спрямованими на реальне включення студентів у процес педагогічної взаємодії.

Під час педагогічної практики студентам можна пропонувати:

– брати участь у батьківських зборах (спостереження, співорганізація, аналіз);

– проводити індивідуальні бесіди з батьками під керівництвом наставника;

– готувати інформаційні матеріали для родин;

– здійснювати самоаналіз власної взаємодії з батьками у формі рефлексивних звітів.

Залучення студентів до таких видів діяльності сприяє формуванню професійної впевненості та усвідомленню значущості взаємодії з родиною як складової професійної ролі вихователя.

7. Використання рефлексивних методів у підготовці майбутніх вихователів. Завершальною, але не менш важливою рекомендацією є систематичне використання рефлексивних методів навчання. Рефлексія дозволяє майбутнім вихователям усвідомлювати власний досвід взаємодії з батьками, аналізувати труднощі та визначати шляхи професійного самовдосконалення.

Формування рефлексивної позиції сприяє розвитку професійної самосвідомості, відповідальності за педагогічні рішення та готовності до постійного професійного зростання.

Доцільним є використання:

– рефлексивних щоденників педагогічної практики;

– портфоліо професійних досягнень;

– самооцінювальних анкет щодо готовності до взаємодії з батьками.

8. Упровадження гнучких форматів комунікації з батьками в умовах змінного освітнього середовища. Сучасні соціальні умови, зокрема прискорений темп життя родин, поширення дистанційних форм зайнятості та зростання мобільності населення, зумовлюють потребу у впровадженні гнучких форматів взаємодії між педагогами та батьками. У зв'язку з цим професійна підготовка майбутніх вихователів має орієнтуватися на формування готовності до використання різноманітних каналів і форматів педагогічної комунікації.

Йдеться про володіння цифровими інструментами, про здатність добирати оптимальний формат взаємодії з урахуванням запитів, можливостей і потреб конкретної родини. Такий підхід сприяє підвищенню доступності педагогічної підтримки та формуванню довірчих стосунків між вихователем і батьками.

У процесі підготовки студентам доцільно пропонувати завдання з розроблення альтернативних форматів взаємодії з батьками:

– асинхронні консультації (текстові рекомендації, аудіо повідомлення);

– короткі онлайн-зустрічі у форматі «питання – відповідь»;

– цифрові пам'ятки для батьків, доступні у будь-який час.

Залучення студентів до аналізу ефективності різних форматів сприяє формуванню професійної гнучкості та адаптивності.

9. Розвиток навичок медіації та ненасильницької комунікації у взаємодії з батьками. Сучасні освітні виклики зумовлюють зростання кількості ситуацій, пов'язаних із непорозуміннями, конфліктами або емоційною напругою у взаємодії між педагогами та батьками. У цьому контексті актуалізується

необхідність формування у майбутніх вихователів навичок медіації, ненасильницької та асертивної комунікації.

Професійна підготовка має забезпечувати розвиток умінь конструктивного розв'язання конфліктів, здатності до діалогу, визнання позиції іншої сторони та пошуку спільних рішень в інтересах дитини. Такі навички є складовою емоційної та етичної компетентності вихователя.

Доцільним є включення до навчальних курсів міні-тренінгів з:

– безконфліктне спілкування (формулювання потреб і почуттів без оцінювання);

– технік конструктивного діалогу;

– посередництва у складних ситуаціях взаємодії з батьками.

Моделювання реальних конфліктних кейсів із подальшим аналізом педагогічних дій сприяє формуванню професійної впевненості майбутніх вихователів.

10. Формування готовності до співпраці з батьками в мультикультурному та соціально різноманітному середовищі. Глобалізаційні процеси, внутрішня та зовнішня міграція, соціально-економічна неоднорідність родин зумовлюють зростання культурного та соціального різноманіття у закладах дошкільної освіти. У зв'язку з цим професійна підготовка майбутніх вихователів має включати формування міжкультурної та соціальної чутливості у взаємодії з батьками. Майбутній вихователь повинен бути готовим до спілкування з родинами, які відрізняються мовою спілкування, культурними традиціями, виховними установками та соціальним досвідом. Така готовність передбачає відмову від стереотипів, розвиток толерантності та вміння адаптувати педагогічну взаємодію до різних соціокультурних контекстів.

Ефективними є завдання з аналізу педагогічних ситуацій взаємодії з родинами з різним соціокультурним досвідом, розроблення інклюзивних сценаріїв батьківських заходів, створення інформаційних матеріалів, доступних для різних категорій батьків.

11. Формування готовності майбутніх вихователів до адресної взаємодії ЗДО з різними типами сімей. Однією з основних рекомендацій щодо підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками є цілеспрямоване формування в них здатності здійснювати адресну педагогічну взаємодію з різними типами сімей. Така взаємодія передбачає врахування соціально-демографічних, культурних, економічних і психолого-педагогічних особливостей родин вихованців, що забезпечує індивідуалізацію виховного впливу та підвищує результативність співпраці між закладом дошкільної освіти й сім'єю.

Як зазначає у своїх дослідженнях Н. Вахняк, ефективна взаємодія закладу дошкільної освіти з родиною можлива лише за умови диференційованого підходу до сімей, який ґрунтується на їх типологічних характеристиках та життєвих обставинах. Науковиця наголошує, що адресна взаємодія передбачає не уніфіковані форми роботи з батьками, а гнучке поєднання методів і засобів педагогічного впливу залежно від складу сім'ї, характеру сімейних взаємин, соціального статусу, умов проживання, національного складу та особливих умов сімейного життя [13, с. 84].

У цьому контексті поданий рисунок 2.3 (додаток Л) узагальнює основні критерії класифікації типів сімей (за загальним і соціальним складом, кількістю дітей, рівнем матеріального достатку, характером сімейних взаємин, національним складом, місцем проживання, професійною діяльністю батьків, особливими умовами сімейного життя тощо) та слугує наочною основою для формування у майбутніх вихователів умінь аналізувати сімейне середовище вихованця. Саме така систематизація дає змогу майбутньому фахівцеві усвідомлено добирати адекватні форми й методи педагогічної взаємодії з кожною конкретною родиною.

З огляду на це, у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів доцільно навчати їх здійснювати педагогічну діагностику сімейного середовища, інтерпретувати отримані результати та проєктувати адресні стратегії співпраці з батьками. Це передбачає формування здатності до встановлення довірчих

контактів, вибору оптимальних каналів комунікації, надання педагогічної підтримки та консультативної допомоги з урахуванням індивідуальних потреб сім'ї.

Практична реалізація рекомендації може здійснюватися шляхом залучення студентів до аналізу типових і нетипових сімейних ситуацій, розроблення моделей адресної взаємодії з різними типами сімей, а також виконання практичних завдань з моделювання педагогічного спілкування з батьками. Такий підхід сприяє формуванню у майбутніх вихователів професійної гнучкості, соціальної чутливості та готовності до ефективної педагогічної взаємодії з родинами вихованців у сучасних умовах.

12. Забезпечення практико-орієнтованого ознайомлення здобувачів освіти з традиційними та інноваційними формами взаємодії педагогів ЗДО з батьками вихованців. Особливої уваги заслуговує рекомендація щодо підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками є цілеспрямоване ознайомлення здобувачів освіти на практичних і семінарських заняттях із традиційними та інноваційними формами і методами взаємодії педагогічного колективу закладу дошкільної освіти з родинами вихованців. Такий підхід передбачає засвоєння теоретичних знань про різноманіття форм співпраці, формування вмінь і навичок їх ефективного застосування у реальних педагогічних ситуаціях.

Як засвідчує практика, традиційні форми взаємодії (колективні, індивідуальні, наочно-інформаційні) залишаються важливим складником роботи з батьками, оскільки забезпечують системність інформування, організацію спільної діяльності та підтримання педагогічного партнерства. Водночас сучасні освітні виклики зумовлюють необхідність доповнення цих форм інноваційними методами взаємодії, що сприяють активізації участі батьків, підвищенню їх мотивації та залученості до освітнього процесу.

У зв'язку з цим у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів доцільно організовувати практичні та семінарські заняття таким чином, щоб здобувачі освіти мали змогу проаналізувати, порівняти та апробувати як

традиційні форми взаємодії (батьківські збори, індивідуальні консультації, педагогічні бесіди, дні відкритих дверей, інформаційні стенди), так і інноваційні (тренінги, рольові та ділові ігри, кейс-технології, веб-квести, проєктну діяльність, батьківські клуби, флешмоби, майстер-класи, телемости тощо).

Особливого значення набуває організація навчального процесу за принципом «знання – дія – рефлексія», коли теоретичне ознайомлення з формами взаємодії поєднується з їх практичним відпрацюванням та подальшим аналізом результатів. Такий підхід забезпечує перехід від репродуктивного засвоєння інформації до формування професійних умінь і навичок педагогічної взаємодії з батьками.

Практична реалізація рекомендації може передбачати моделювання фрагментів батьківських зборів, проведення тренінгових занять для батьків, розроблення сценаріїв інноваційних форм співпраці, аналіз кейсів із педагогічної практики, а також виконання групових проєктів, спрямованих на створення програм взаємодії ЗДО з родинами. Важливим етапом є обговорення труднощів, що виникають у процесі такої діяльності, та формування здатності адаптувати обрані форми і методи до конкретних умов і типів сімей.

Отже, систематичне впровадження практико-орієнтованих форм навчання на семінарських і практичних заняттях забезпечує формування у майбутніх вихователів знань про традиційні та інноваційні форми взаємодії з батьками, готовності до їх свідомого, гнучкого та професійно доцільного використання у практиці закладу дошкільної освіти.

13. Використання освітньої аналітики та зворотного зв’язку у взаємодії з батьками. Сучасна освіта дедалі більше орієнтується на використання даних та зворотного зв’язку для вдосконалення педагогічної діяльності. У контексті підготовки майбутніх вихователів це передбачає формування вмінь аналізувати результати взаємодії з батьками та використовувати отриману інформацію для корекції педагогічних дій.

Майбутні вихователі мають бути готовими до збору та аналізу зворотного зв’язку від батьків щодо організації освітнього процесу, комунікації та педагогічної підтримки дитини.

У межах навчальних занять студентам доцільно пропонувати:

– розроблення анкет зворотного зв’язку для батьків;

– аналіз результатів опитувань;

– формування рекомендацій щодо покращення взаємодії з родинами.

Такі завдання сприяють розвитку аналітичного мислення та професійної відповідальності.

14. Формування готовності до безперервного професійного саморозвитку у сфері взаємодії з батьками. Завершальною осучасненою рекомендацією є формування у майбутніх вихователів установки на безперервний професійний розвиток у сфері педагогічної взаємодії з батьками. Сучасний педагог має бути відкритим до оновлення знань, саморефлексії та опанування нових підходів до співпраці з родиною.

У процесі підготовки доцільно формувати у студентів розуміння професійної взаємодії з батьками як динамічного процесу, що потребує постійного вдосконалення.

Ефективними є завдання з планування індивідуальної траєкторії професійного розвитку, участі у вебінарах, онлайн-курсах, професійних спільнотах педагогів, орієнтованих на питання співпраці з родиною.

Отже, розроблені методичні рекомендації свідчать про необхідність системного оновлення професійної підготовки майбутніх вихователів у контексті сучасних освітніх і соціальних викликів, пов’язаних із зростанням ролі родини у вихованні дитини та розширенням функцій закладу дошкільної освіти. Взаємодія з батьками розглядається як цілісний педагогічний процес, що потребує від майбутніх фахівців сформованих професійних, комунікативних і особистісних компетентностей.

З’ясовано, що ефективність підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з родинами значною мірою залежить від орієнтації освітнього процесу на

гуманістичну та партнерську парадигму, яка передбачає визнання сім'ї рівноправним учасником освітнього процесу. Реалізація такого підходу забезпечує формування ціннісного ставлення до батьків, готовності до конструктивного діалогу та спільної відповідальності за розвиток дитини.

Встановлено, що поєднання теоретичної підготовки з практико-орієнтованими формами навчання, зокрема тренінгами, рольовими іграми, кейс-методами та педагогічною практикою, сприяє формуванню у майбутніх вихователів реальних умінь і навичок педагогічної взаємодії з батьками. Особливої значущості набуває навчання адресної взаємодії з різними типами сімей, що дозволяє індивідуалізувати педагогічний вплив і враховувати соціокультурні та психологічні особливості родин вихованців.

Доведено, що впровадження інноваційних форм і методів взаємодії з батьками, а також використання цифрових інструментів комунікації, відповідає запитам сучасного освітнього середовища та сприяє підвищенню доступності педагогічної підтримки родин. Водночас ефективність таких форм залежить від готовності майбутніх вихователів до їх професійно доцільного застосування, рефлексії власного досвіду та постійного самовдосконалення.

Таким чином, реалізація запропонованих методичних рекомендацій створює передумови для формування цілісної готовності майбутніх вихователів до ефективної педагогічної взаємодії з батьками вихованців, що відповідає сучасним вимогам дошкільної освіти та сприяє забезпеченню якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів формування у майбутніх вихователів готовності до педагогічної взаємодії з батьками вихованців, що дало змогу дійти таких узагальнень:

1. Проаналізовано сутність поняття «педагогічна взаємодія» у науковому дискурсі та з'ясовано його значення в контексті професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти. У процесі вивчення наукових джерел встановлено, що педагогічна взаємодія є процесом обміну інформацією, складним соціально-комунікативним явищем, яке включає емоційний, мотиваційний, ціннісний і поведінковий рівні. Її ефективність залежить від глибини міжособистісної комунікації, довіри, здатності до співпраці та взаємної відповідальності. У професійній діяльності вихователя педагогічна взаємодія з батьками виступає важливою умовою формування безпечного освітнього середовища, сприятливого для всебічного розвитку дитини. Саме завдяки налагодженим партнерським відносинам між педагогом і родиною досягається єдність виховних впливів, що, у свою чергу, підвищує ефективність освітнього процесу.

2. Визначено психолого-педагогічні особливості формування готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, а також вимоги до їхньої професійної підготовки у цьому напрямі. Готовність до педагогічної взаємодії розглядається як інтегрована особистісно-професійна якість, що поєднує мотиваційний компонент (усвідомлення значущості взаємодії з батьками), когнітивний (система знань щодо особливостей родинного виховання, комунікації, вікової психології), емоційно-ціннісний (емпатія, толерантність, позитивне ставлення до батьків) та діяльнісний (уміння ефективно спілкуватися, вирішувати конфлікти, будувати діалог). Встановлено, що формування цієї готовності має відбуватися послідовно й системно, через поєднання теоретичної

підготовки, практичного досвіду, саморефлексії та емоційно-ціннісного зростання. Професійна підготовка повинна охоплювати психолого-педагогічні курси, спеціалізовані тренінги, практику у ЗДО, що дозволяє моделювати ситуації реальної взаємодії з батьками.

3. Окреслено вплив цифровізації освітнього середовища та розвитку soft skills на готовність майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками. В умовах цифрової трансформації освіти майбутні вихователі повинні володіти цифровими інструментами комунікації, вміти організовувати дистанційну або гібридну взаємодію з родинами, створювати інформаційні продукти (електронні презентації, буклети, блоги, відео та ін.). З іншого боку, розвиток soft skills (емоційної компетентності, критичного мислення, креативності, вміння працювати в команді, адаптивності) є запорукою ефективного професійного функціонування вихователя в умовах змінного соціального середовища. Саме м’які навички дозволяють професійно реагувати на виклики, забезпечувати підтримку батькам у процесі виховання, створювати атмосферу довіри, будувати діалог та розв’язувати конфлікти. Тому сучасна підготовка фахівців повинна інтегрувати як цифрову культуру, так і розвиток особистісних якостей.

4. Охарактеризовано сучасні форми та методи підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, а також визначено напрями її вдосконалення в умовах сучасних освітніх викликів. До ефективних методів підготовки віднесено: тренінги, практикуми, ділові й рольові ігри, проєктну діяльність, ведення рефлексивних щоденників, портфоліо, а також цифрові симуляції педагогічних ситуацій Зазначені методи сприяють розвитку професійної рефлексії, емоційної чутливості, уміння діяти в умовах невизначеності, працювати з інформацією та адаптувати власну педагогічну діяльність до запитів родин. Установлено, що сучасний підхід до підготовки повинен враховувати міждисциплінарність, індивідуалізацію освітньої траєкторії здобувачів освіти, розвиток критичного та аналітичного мислення. Напрями вдосконалення підготовки передбачають оновлення змісту навчальних дисциплін, розробку

практико-орієнтованих курсів, посилення співпраці з батьками в процесі педагогічної практики, інтеграцію цифрових технологій у навчальний процес.

5. Розроблено методичні рекомендації з підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців. Запропоновано впроваджувати до освітніх програм міждисциплінарні курси, що поєднують знання з педагогіки, психології, комунікації, конфліктології та цифрової грамотності. Доцільним є створення умов для систематичної рефлексії здобувачів освіти щодо взаємодії з батьками, організація майстер-класів за участю практиків, розвиток менторських програм. Рекомендовано забезпечити різноманітність форм практичної підготовки, включаючи участь у проєктах зі створення освітнього контенту для батьків, моделювання критичних ситуацій, обговорення етичних дилем у взаємодії з родинами. Акцент зроблено на розвитку особистісного потенціалу студента як майбутнього педагога: формування внутрішньої позиції готовності до діалогу, здатності до самоаналізу та емоційної регуляції.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що готовність до педагогічної взаємодії з батьками є системною професійною якістю, яка формується в процесі цілеспрямованої освітньої, практичної та особистісної підготовки. Розвиток цієї готовності є відповіддю на сучасні виклики дошкільної освіти, зокрема цифровізацію, трансформацію цінностей сім’ї, зміни у форматі батьківської участі в освітньому процесі. Результати дослідження мають теоретичну та практичну цінність, можуть бути використані у процесі модернізації освітніх програм, розроблення методичних матеріалів та організації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у сфері дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми професійної освіти : навч.-метод. посіб. / уклад. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 352 с.

2. Артемова Л. В. Формування професійної готовності майбутніх вихователів до взаємодії з батьками. *Науковий вісник ХДУ. Серія : Педагогічні науки.* 2020. № 4. С. 121–126.

3. Артемова Л. В. Педагогічна взаємодія як чинник формування компетентностей дошкільника. *Педагогічні науки.* 2022. № 88. С. 91–96.

4. Атрощенко Т. О., Попович О. М. Характеристика фахової компетентності як індикатора професійного становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі :* зб. тез доповідей V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Мукачево, 4 листопада 2022 р.). Мукачево : МДУ, 2022. С. 97–101.

5. Бабанський Ю. К. Класифікація методів навчання URL: https://stud.com.ua/162201/pedagogika/metodi_navchannya_harakteristika (дата звернення: 04.03.2025).

6. Базовий компонент дошкільної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. № 33. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 04.03.2025).

7. Барна А. В. Інтернет-комунікація у системі взаємодії вихователя з батьками. *Педагогіка і психологія.* 2021. № 3. С. 45–50.

8. Бей І. Історія виникнення методу проєктів у США : аналіз основних ідей. *Обрії духовності,* 2019. № 16. С. 33–40. URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/download/406/478/792 (дата звернення: 06.05.2025).

9. Бех І. Д. Людинознавчий підхід у педагогіці : теоретико-методологічний аспект. Київ : Либідь, 2020. 272 с.

10. Бєлєнька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. Київ : Університет, 2011. 320 с.

11. Бондаренко О. С. Методи навчання української мови в середній школі : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2017. 240 с.

12. Вахняк Н. В. Використання тренінгових занять у формуванні культури батьківства молодих сімей. *Інновації в сучасній науці : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф*. Київ : Центр наукових публікацій «Велес», 2016. С. 70–75.

13. Вахняк Н. В. Формування культури батьківства у взаємодії дошкільного закладу з молодими сім'ями : дис. … канд. пед. наук : 13.00.08 / Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2021. 290 с.

14. Вахняк Н. Педагогічна взаємодія з батьками дітей з особливими потребами : нові підходи. *Актуальні питання педагогічної практики.* 2021. Т. 5. С. 132–140.

15. Вахняк Н. Інклюзивний підхід до взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами. *Педагогіка взаємодії*. 2021. Т. 9. С. 220–230.

16. Виговська Л. В. Педагогічна взаємодія : зміст, структура, особливості. *Педагогіка і психологія.* 2020. № 4. С. 45–50.

17. Гавриш Н. В. Педагогіка партнерства : методологічний вектор оновлення дошкільної освіти. *Дошкільне виховання.* 2020. № 6. С. 3–9.

18. Гавриш Н. В. Педагогіка партнерства : сучасні аспекти взаємодії. Чернівці : Книги-ХХІ, 2021. 208 с.

19. Гавриш, Н. В., Сущенко, О. Г. Використання рефлексивного підходу до формування у майбутніх учителів цінностей і смислів педагогічної професії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : педагогіка і психологія,* 2011. Вип. 35. С. 408–413.

20. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи : теорія, практика, історія : навч. посіб. Дніпро, 2014. 416 с.

21. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

22. Дем’яненко Н. М. Теорія і методика професійної освіти URL: https://enpuir.udu.edu.ua (дата звернення: 11.06.2025).

23. Дем’яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в історії вищої школи України (XIX – перша чверть XX ст.) : автореф. дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН. Київ, 1999. 46 с.

24. Дем’яненко Н. М. Soft skills у професійній підготовці педагогів: нові акценти. *Психолого-педагогічні науки.* 2020. № 56. С. 91–97.

25. Зданевич Л. В., Цегельник Т. М., Новак О. М. Підготовка майбутніх вихователів до здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами : сучасні виклики. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі.* 2025. № 98. С. 97–104.

26. Карамушка Л. М. Психологічна готовність педагога до взаємодії в системі «вихователь – батьки – дитина». *Практична психологія та соціальна робота.* 2020. № 9. С. 17–21.

27. Класифікація методів навчання // ВПУ №19 м. Кам’янець-Подільський. URL: https://vpu19.ucoz.ua/Metodika/klasifikacija _metodiv_navchannja.pd. (дата звернення: 20.05.2025).

28. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник ВПІ.* 2015. Вип. 2. С. 162–167.

29. Кононенко Т. В. Інноваційні підходи до роботи з батьками в закладах дошкільної освіти. *Теорія та практика дошкільної освіти.* 2020. № 5. С. 45–50.

30. Кононко О. Л. Емоційний інтелект як складова професійної компетентності вихователя. *Психологія і особистість.* 2019. № 1. С. 56–60.

31. Кравець А. Л. Емоційна компетентність як складова професіоналізму педагога ЗДО. *Освіта і розвиток обдарованої особистості.* 2022. № 5. С. 115–118.

32. Кравчук Н. М., Авраменко О. В. Формування готовності до педагогічної взаємодії з родинами у навчанні майбутніх вихователів. *Педагогічні науки.* 2019. № 7. С. 112–119.

33. Кравчук Н. М., Авраменко О. В. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи із сім'єю як педагогічна проблема. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. Вип. 29, т. 2. С. 253–260.

34. Кузьміна Н. В. Професійна діяльність учителя як педагогічна система. Київ : Радянська школа, 1991. 215 с.

35. Левченко Т. М. Інтерактивні технології у формуванні комунікативної компетентності студентів-педагогів. *Педагогічні науки.* 2021. № 84. С. 52–58.

36. Левченко Т. М. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія в освіті : теоретико-методологічний аспект. *Освітній дискурс.* 2021. № 2(34). С. 17–22.

37. Лернер І. Я. Розвиваюче навчання з дидактичних позицій. *Педагогіка.* 1996. № 2. С. 7–11.

38. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 528 с.

39. Машовець М. П. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова, 2000. 128 с.

40. Машовець М. П. Педагогічна взаємодія викладача і студентів у процесі викладання курсу «Сімейна дошкільна педагогіка». *Вісник Львівського університету. Серія «Педагогіка»*. 2005. Вип. 19, ч. 2. С. 132–137.

41. Машовець М. П. Підготовка педагогів до інклюзивної освіти : методичні рекомендації. *Журнал дошкільної освіти.* 2020. Т. 3, № 2. С. 54–62.

42. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / В. В. Каплінський. Вінниця : ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.

43. Національна рамка кваліфікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 (у редакції постанови КМУ від 27.02.2019 р. № 509): https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#Text (дата звернення: 01.07.2025).

44. Наход С. А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні наук*и : *реалії та перспективи.* 2018. Вип. 63'2018. С. 131–135.

45. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

46. Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю А22 «Дошкільна освіта», Запорізький національний університет. Запоріжжя 2025. 18 с. С. 7-10 https://docs.google.com/document/d/1LcfRsl0UNbTnE6yj_Fm23GWaY0MCSOP4/edit?usp=sharing&ouid=104243993069254110394&rtpof=true&sd=true (дата звернення: 06.07.2025).

47. Педагогічний енциклопедичний словник / за ред. М. С. Ярмаченка. Київ : УРЕ, 2001. 312 с.

48. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання URL: https://shron1.chtyvo.org.ua (дата звернення: 16.08.2025).

49. Поніманська Т. І., Гавриш Н. В. Теорія і методика виховання дітей дошкільного віку. Київ : Академвидав, 2020. 246 с.

50. Поніманська Т. І. Теорія і методика виховання дітей раннього і дошкільного віку : підручник. Київ : Академвидав, 2013. 416 с.

51. Попович О. М. Професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в контексті ідей гуманістичної освітньої парадигми. *Педагогічна інноватика : сучасність та перспективи.* 2024. № 4. С. 93–101.

52. Попович О. М. Цифровізація взаємодії з батьками вихованців : сучасні виклики. *Технології освіти.* 2023. № 2. С. 87–95.

53. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» : Наказ Міністерства економіки України від 19.10.2021 № 755-21 // База даних нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti (дата звернення: 08.06.2025).

54. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Генеза, 2012. 376 с.

55. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній педагогічній освіті: зміст і технології. *Педагогічна думка.* 2019. № 1. С. 22–29.

56. Стрєльникова Л. І. Психолого-педагогічні засади формування готовності майбутніх педагогів до взаємодії з батьками. Київ : Логос, 2016. 208 с.

57. Сорока К. В. Цифрова компетентність педагога як фактор ефективної взаємодії з батьками. *Освітній простір України.* 2022. № 1. С. 32–37

58. Сухомлинська О. В. Педагогічна взаємодія сім'ї та закладу освіти : традиції і сучасність. *Педагогіка і психологія.* 2017. № 2. С. 5–12.

59. Типологія і характеристика методів навчання / І. Я. Лернер, М. М. Скаткін. *Педагогіка : класифікація методів навчання :* URL:https://pidru4niki.com/1838062563292/pedagogika/klasifikatsiya_metodiv_navchannya_harakterom_piznavalnoyi_diyalnosti_uchniv (дата звернення: 20.04.2025).

60. Типологія і характеристика методів навчання. URL: https://www.info-library.com.ua/books-text-4072.html (дата звернення: 20.04.2025).

61. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 744 с.

62. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 1997. 192 с.

63. Фунтікова О. О. Історико-педагогічні засади традиційних та інноваційних методів навчання та їх використання в закладах вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі.* 2018. Вип. 58–59. С. 480–488.

64. Ярмаченко Н. Д., Жадан Н. М. Тренінгові технології у підготовці фахівців дошкільної освіти. *Педагогічні науки.* 2018. № 78. С. 85–89.

65. AITSL. Australian Professional Standards for Teachers. Canberra, 2022. 40 p.

66. Bromley C. Ethical Challenges in Parent-Teacher Relationships. *Journal of Early Childhood Research.* 2017. Vol. 15(2). P. 187–198.

67. Derman-Sparks L., Edwards J. O. Anti-Bias Education for Young Children and Ourselves. Washington, D.C. : NAEYC, 2010. 176 p.

68. Dewey J. Experience and Education. New York : Free Press, 1997. 96 p.

69. Early Childhood Education Program Handbook. George Brown College. Toronto, 2023. 56 p.

70. Epstein J. L. School, Family, and Community Partnerships : Preparing Educators and Improving Schools. Boulder : Westview Press, 2001. 336 p.

71. Epstein J. L. School, Family, and Community Partnerships : Your Handbook for Action. Thousand Oaks : Corwin Press, 2019. 326 p.

72. European Commission. DigCompEdu : Digital Competence Framework for Educators. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 88 p.

73. Family Engagement Framework. California Department of Education. Sacramento, 2019. 56 p.

74. Goleman D. Emotional Intelligence : Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books, 1995. 352 p.

75. Greeno J. G. Learning in activity. *The Cambridge Handbook of the Learning Sciences* / ed. R. K. Sawyer. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. P. 79–96.

76. Karelis V. Educator-family collaboration : Essentials of effective communication. *Early Childhood Development Journal.* 2020. Vol. 48. P. 55–64.

77. Kilpatrick W. H. The project method. *Teachers College Record.* 1918. Vol. 19, No. 4. P. 319–335.

78. OECD. Encouraging Quality in Early Childhood Education and Care (ECEC). Paris : OECD Publishing, 2012. 168 p.

79. OECD. Starting Strong IV : Monitoring Quality in Early Childhood Education and Care. Paris : OECD Publishing, 2015. 240 p.

80. Rogers C. Freedom to Learn. Columbus : Charles E. Merrill, 1969. 284 p.

81. UNESCO. Digital Learning and Teaching in Early Childhood. Global Guidelines. Paris: UNESCO, 2021. 74 p.

82. UNICEF. Parenting and Caregiving Support. Technical Note. New York, 2021. 24 p.

83. Van Manen M. The Tact of Teaching : The Meaning of Pedagogical Thoughtfulness. New York: SUNY Press, 1991. 250 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.1 – Основні психолого-педагогічні компоненти готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками

№	Компонент готовності	Характеристика змісту компоненту
1.	Когнітивний компонент	Теоретичні знання з педагогіки, психології, сімейного виховання, основ комунікації, типології сімей
2.	Мотиваційно-ціннісний компонент	Сформована позитивна мотивація до взаємодії з батьками, усвідомлення цінності партнерства з родиною
3.	Емоційний компонент (емоційний інтелект)	Здатність до емпатії, емоційної регуляції, витримки у складних комунікативних ситуаціях
4.	Комунікативний компонент	Розвинені навички активного слухання, конструктивного діалогу, розв’язання конфліктів, переконливості.
5.	Рефлексивний компонент	Уміння аналізувати результати власної взаємодії, коригувати поведінку відповідно до ситуації
6.	Особистісний компонент	Прояви відповідальності, толерантності, відкритості, поваги до різних моделей родинного виховання

Додаток Б

Таблиця 1.2 – Системні підходи до розвитку цифрових і soft-компетентностей майбутніх вихователів у зарубіжних країнах

№	Країна	Опис системних підходів
1.	Канада	Освітні коледжі для працівників дошкільної ланки включають обов'язкові курси «Digital Tools in Early Childhood Education» і «Family Engagement Strategies». Здобувачі освіти мають змогу проходити стажування з використанням онлайн-комунікацій із родинами [69].
2.	Австралія	В рамках ініціативи Australian Institute for Teaching and School Leadership (AITSL) розроблено національні стандарти вчителя, які прямо передбачають здатність до цифрової взаємодії з батьками і розвиток soft skills через професійне зростання [65].
3.	Європейський Союз	Згідно з Рамкою цифрових компетентностей педагогів DigCompEdu (2022), педагоги дошкільної ланки повинні володіти цифровими навичками для навчання дітей, для співпраці з батьками, організації родинного залучення, е-інформування та дистанційного консультування [72].
4.	Фінляндія	Упроваджується принцип «empathy-first» у професійній підготовці вихователів. Здобувачі освіти зобов'язані пройти курси з емоційної обізнаності та медіації як обов'язкові компоненти підготовки до роботи з батьками [68].

Додаток В

Таблиця 2.1 – Наукові підходи до визначення поняття «метод навчання»

№	Науковець, джерело	Сутність поняття «метод навчання»
1	О. Дубасенюк [1, с. 160]	Спосіб упорядкованої взаємозалежної діяльності викладача і студентів, спрямований на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку у процесі навчання
2.	С. Гончаренко, П. Олійник, В. Федорченко та ін. [21, с. 126]	Бінарна система способів, прийомів та засобів, послідовних дій викладача і студентів, що реалізують навчально-пізнавальну діяльність
2	В. Каплінський [42, с. 9]	Спосіб взаємопов’язаної діяльності викладача та студентів, спрямований на засвоєння знань, формування умінь і навичок, розвиток професійних та інтелектуальних здібностей
4.	М. Фіцула [62, с. 105]	Спосіб упорядкованої взаємопов’язаної діяльності викладачів та студентів, спрямований на досягнення поставлених вищою школою цілей
5.	О. Фунтікова [63, с. 481]	Спосіб досягнення навчальної мети у відповідній предметній галузі знань, який виконує низку функцій, містить методичні прийоми (складові методу навчання, як його елементарні частини) та спирається на засіб навчання, який є конгруентним самому методу навчання. … спосіб взаємодії в просторі та часі двох суб’єктів (викладача й студента)

Додаток Г

Таблиця 2.2 – Приклади практичних вправ з формування навичок взаємодії педагогів ЗДО з батьками вихованців

№	Назва вправи	Зміст вправи	Завдання
1.	Комунікативні помилки	Аналіз ситуацій неефективного або педагогічно некоректного спілкування вихователя з батьками	Визначити помилки у спілкуванні та переформулювати висловлювання з дотриманням педагогічної етики
2.	Мій професійний досвід (прогноз)	Самоаналіз майбутньої професійної діяльності у взаємодії з батьками	Сприяти усвідомленню напрямів професійного саморозвитку
3.	Конструктивний зворотний зв’язок	Аналіз і моделювання ситуацій повідомлення батьків про труднощі в розвитку або поведінці дитини	Сформувати вміння коректно й професійно доносити складну інформацію в доброзичливій формі
4.	Активне слухання у роботі з батьками	Моделювання бесіди з використанням технік активного слухання	Розвинути навички емпатійного слухання та коректного реагування
5.	Стилі спілкування з батьками	Аналіз типових моделей поведінки батьків	Обґрунтувати вибір адекватного стилю педагогічної комунікації

Продовження таблиці 2.2

6.	Побудова партнерської взаємодії з родиною	Проєктування моделі співпраці закладу дошкільної освіти з різними типами сімей	Визначити форми, методи та очікувані результати взаємодії
7.	Розв’язання конфліктної педагогічної ситуації	Колективне опрацювання конфліктних випадків у процесі взаємодії вихователя з батьками	Розробити алгоритм дій педагога з урахуванням норм педагогічної етики
8.	Рефлексивна вправа	Усні або письмові відповіді здобувачів освіти на запитання щодо можливих труднощів у взаємодії з батьками вихованців	Розвиток професійної рефлексії та усвідомлення ефективних шляхів подолання труднощів

Додаток Д

Тематика тренінгів, рольових ігор та кейсів з формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками

Теми для тренінгових занять

1. Ефективна комунікація вихователя з батьками в конфліктних ситуаціях.
2. Професійна поведінка вихователя в умовах агресивної реакції батьків.
3. Навички проведення онлайн-консультацій з батьками вихованців.
4. Побудова партнерських відносин із родинами на етапі адаптації дитини до закладу дошкільної освіти.
5. Комунікація з родинами дітей з особливими освітніми потребами.
6. Емоційна саморегуляція педагога у взаємодії з батьками.
7. Реагування вихователя на дезінформацію та конфлікти в батьківських чатах.
8. Педагогічна етика та професійні межі у спілкуванні з батьками.
9. Мотивація батьків до активної участі в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.
10. Налагодження довірчих відносин із батьками як умова ефективної педагогічної взаємодії.

Теми для рольових ігор

1. Батьки скаржаться на іншу дитину: дії вихователя.
2. Агресивна реакція батьків на зауваження щодо поведінки дитини.
3. Проведення першої зустрічі з батьками нового вихованця.
4. Онлайн-консультація з батьками дитини, яка часто хворіє.
5. Конфлікт між батьками та вихователем через методи виховання.
6. Залучення батьків до участі в заходах закладу дошкільної освіти.
7. Обговорення труднощів адаптації дитини до дитячого садка.
8. Спілкування з батьками щодо порушень режиму дня дитиною.

9. Реакція вихователя на поширення дезінформації в батьківському чаті.

10. Взаємодія з батьками дитини з особливими освітніми потребами.

Теми для кейс-аналізу

1. Кейс «Скарга батьків на поведінку іншої дитини в групі».

2. Кейс «Конфлікт між вихователем і батьками через педагогічні методи».

3. Кейс «Поширення дезінформації серед батьків у месенджерах».

4. Кейс «Ознаки домашнього насильства: дії вихователя та комунікація з родиною».

5. Кейс «Взаємодія з батьками дитини з особливими освітніми потребами».

6. Кейс «Труднощі адаптації дитини та позиція батьків».

7. Кейс «Мотивація батьків до участі в житті закладу дошкільної освіти».

8. Кейс «Скарга батьків на роботу вихователя: алгоритм професійного реагування».

9. Кейс «Індивідуальна консультація з батьками щодо емоційних труднощів дитини».

10. Кейс «Комунікація з батьками в кризових ситуаціях».

Додаток Е

Таблиця 2.3 – Методи підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками

№	Метод підготовки	Зміст та форми реалізації	Педагогічний результат
1.	Інтерактивні методи навчання	Дискусії, дебати, модеративні семінари, круглі столи з проблем педагогічної взаємодії з батьками вихованців	Розвиток комунікативної компетентності, уміння аргументовано відстоювати професійну позицію
2.	Модеративний семінар	Діалогічна взаємодія, колективне обговорення професійно значущих проблем, актуалізація внутрішнього досвіду майбутніх вихователів ЗДО	Формування готовності до партнерської взаємодії з батьками, розвиток педагогічної культури
3.	Рольові та ділові ігри	Моделювання батьківських зборів, індивідуальних консультацій, складних педагогічних ситуацій	Формування практичних навичок професійного спілкування з батьками, умінь розв’язання конфліктів
4.	Кейс-метод	Аналіз реальних і змодельованих ситуацій педагогічної взаємодії вихователя з батьками	Розвиток професійного мислення, здатності приймати обґрунтовані педагогічні рішення
	Проєктні методи	Розробка програм співпраці закладу дошкільної освіти з родинами, створення інформаційно-просвітницьких матеріалів для батьків	Формування навичок планування, організації та реалізації партнерської взаємодії з батьками

Продовження таблиці 2.3

6.	Рефлексивні методи	Рефлексивні вправи, самоаналіз, професійні есе, обговорення власного педагогічного досвіду	Розвиток професійної рефлексії та усвідомлення ефективних шляхів подолання труднощів
7.	Тренінгові методи	Тренінги комунікативної компетентності, емоційної саморегуляції, ненасильницького спілкування	Формування особистісної готовності до взаємодії з різними типами батьків
8.	Практико-орієнтовані методи	Педагогічна практика, спостереження за взаємодією вихователя з батьками, участь у батьківських заходах	Набуття реального досвіду педагогічної взаємодії з членами родинами
9.	Цифрові форми та засоби реалізації методів підготовки	Використання Google Classroom, Zoom, Canva, Padlet для організації комунікації, інтерактивної взаємодії та інформаційно просвітницької роботи з батьками	Формування цифрової компетентності та готовності до онлайн-взаємодії з батьками
10.	Метод педагогічного консультування	Моделювання індивідуальних консультацій, розробка педагогічно обґрунтованих рекомендацій для батьків	Розвиток умінь надання професійної підтримки членам родини

Додаток Ж

Перелік тем педагогічних квестів для підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками

1. Побудова партнерської взаємодії з батьками вихованців.
2. Ефективна комунікація вихователя з батьками: від першого контакту до співпраці.
3. Конфліктні ситуації у взаємодії з батьками: стратегії професійного реагування.
4. Проведення батьківських зборів: підготовка, організація, зворотний зв’язок.
5. Індивідуальна консультація з батьками: алгоритм дій вихователя.
6. Комунікація з родинами дітей з особливими освітніми потребами.
7. Підтримка родини в період адаптації дитини до закладу дошкільної освіти.
8. Педагогічна етика та професійні межі у взаємодії з батьками.
9. Онлайн-взаємодія з батьками: можливості та виклики цифрового середовища.
10. Мотивація батьків до активної участі в освітньому процесі ЗДО.

Додаток И

Таблиця 2.3 – Цифрові форми та методи підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками вихованців

№	**Форма підготовки**	**Метод підготовки**	**Цифрові інструменти (засоби реалізації)**	**Характеристика використання**	**Педагогічний результат**
1.	Онлайн-заняття	Інтерактивна дискусія, модерація	Zoom, Google Classroom	Проведення онлайн-семінарів, обговорення проблем взаємодії з батьками	Розвиток комунікативної компетентності та навичок діалогу
2.	Вебінар	Метод проблемного навчання	Zoom	Розгляд актуальних питань співпраці з родинами у форматі онлайн-лекції з обговоренням	Формування професійного мислення та готовності до взаємодії з батьками вихованців
3.	Практичне заняття (онлайн/ змішане)	Рольова гра, ділова гра	Zoom, Padlet	Моделювання батьківських зборів, індивідуальних консультацій	Формування практичних навичок педагогічного спілкування
4.	Самостійна робота здобувачів освіти	Проєктний метод	Google Classroom, Canva	Створення інформаційних матеріалів для батьків (пам’ятки, буклети)	Розвиток умінь педагогічного інформування та цифрової грамотності
5.	Групова робота	Кейс-метод	Padlet, Google Classroom	Колективний аналіз педагогічних ситуацій взаємодії з батьками вихованців	Розвиток умінь аналізу та прийняття педагогічних рішень
6.	Онлайн-консультація	Метод педагогічного консультування	Zoom	Моделювання індивідуальної роботи з батьками	Формування готовності до

Продовження таблиці 2.3

					надання професійної підтримки родині
7.	Рефлексивне заняття	Рефлексивні методи	Padlet, Google Classroom	Самоаналіз досвіду, обговорення труднощів взаємодії з батьками вихованців	Розвиток професійної рефлексії
8.	Інформаційно-просвітницька діяльність	Метод педагогічного інформування	Canva	Розробка рекомендацій, презентацій, інформаційних кампаній для батьків	Формування навичок партнерської взаємодії з членами родинами

Додаток К

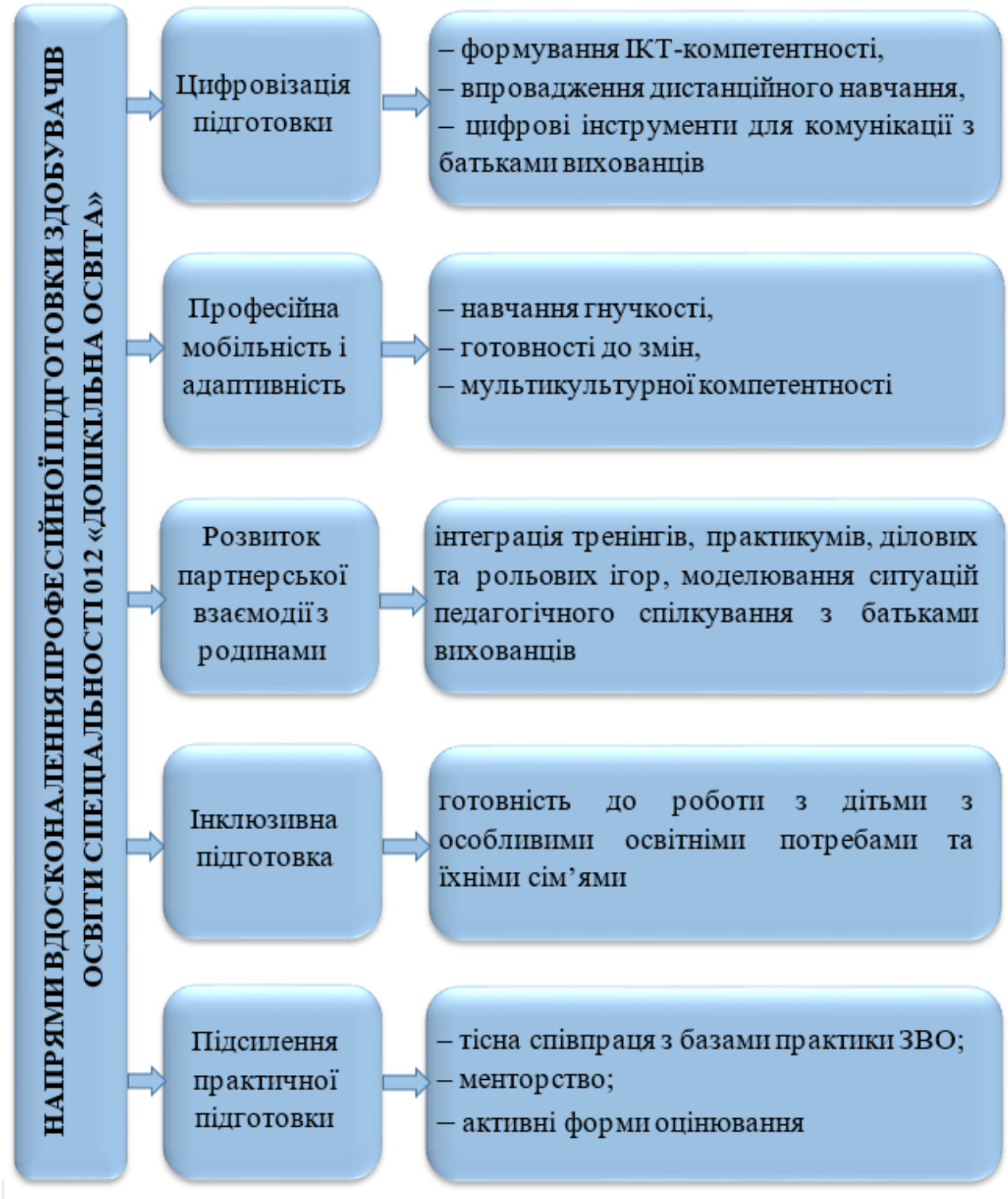

Рисунок 2.2 – Напрями вдосконалення професійної підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Додаток Л

Рисунок 2.2 – Адресна взаємодія педагогів ЗДО з різними типами сімей (узагальнена класифікація типів сімей за Н. Вахняк)

Декларація академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Шаблиста Ганна Миколаївна, студентка 2 курсу, денної форми здобуття освіти, факультету соціальної педагогіки та психології, спеціальності 012 «Дошкільна освіта», освітньої програми «Дошкільна освіта», адреса електронної пошти annasablysta@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Формування у майбутніх вихователів готовності до педагогічної взаємодії з батьками вихованців» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

_____ Шаблиста Г. М.

(підпис) (ПІП студента)

_____ Самсонова О. О.

(підпис) (ПІП керівника)